

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAFAZAKÂR İSLAMCI FANZİNLER
ÖRNEĞİNDE ALTERNATİF GENÇLİK
MEDYASININ DÖNÜŞÜMÜ

FATMA TEKİN

2501150630

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. Ü. SİNAN YILDIRMAZ

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Fatma TEKİN Numarası : 2501150630
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Sinan YILDIRMAZ
Tez Savunma Tarihi : 25.07.2019 Saati : 13.00
Tez Başlığı : Muhafazakâr İslamcı Fanzinler Örneğinde Alternatif Gençlik Medyasının Dönüşümü

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Dr. Öğr. Üyesi Sinan YILDIRMAZ		KABUL
2- Dr. Öğr. Üyesi Güven Gürkan ÖZTAN		Kabul
3- Dr. Öğr. Üyesi Erol ÜLKER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Ateş USLU		
2- Doç. Dr. Ömer TURAN		

ÖZ
MUHAFAZAKÂR İSLAMCI FANZİNLER ÖRNEĞİNDE
ALTERNATİF GENÇLİK MEDYASININ DÖNÜŞÜMÜ

FATMA TEKİN

Kuramsal tartışmanın çeşitliliğine rağmen, alternatif medyanın genellikle şirketleşmenin dışında kalan, egemen güçlerden bağımsız hareket edebilen, yerleşik ve kurumsallaşmış siyaseti açıkça reddeden veya ona meydan okuyan iletişim araçlarını ifade ettiği söylenebilir. Bu durumda alternatif medya yayınları olarak fanzinlerin yerleşik siyasete karşı muhalif bir tavır ve üsluba sahip olmaları beklenebilir. Ancak modern Türkiye tarihinin önceki dönemlerine kıyasla anaakım medyada daha fazla seslerini duyurma fırsatına sahip olmalarına rağmen muhafazakâr-İslamcı gençlerin de fanzin çıkardıkları gözlemlenmektedir. Bu çalışma, muhafazakâr-İslamcı gençlerin alternatif medyaya yönelme nedenlerini, çıkardıkları fanzinlerde işledikleri konuları ve bu konuları ele alış biçimlerini 2011-2018 yılları arasında çıkarılmış altı fanzinin çeşitli sayılarının analizi üzerinden ortaya koymak iddiasındadır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakâr, İslamcı, Fanzin, Alternatif medya, Anaakım medya, H-aykırı, Suskun, Mola, Simurg, Vaveyla, Felâh.

ABSTRACT
TRANSFORMATION OF ALTERNATIVE YOUTH MEDIA IN
THE CASE OF CONSERVATIVE ISLAMIST FANZINES

FATMA TEKİN

In spite of the diversity of theoretical debate, it can be said that alternative media often refer to means of communication outside of corporatization, which can act independently of sovereign powers, openly deny or challenge established and institutionalized politics. As alternative media publications, fanzines can be expected to have an opposing attitude and style to established politics. However, compared to the previous periods of the history of modern Turkey, it is observed that the conservative-Islamist youth publish fanzines despite having the opportunity to raise their voices in the mainstream media more. This study claims to reveal the reasons for conservative-Islamist youth to turn to alternative media, the topics they deal with in their fanzines and how they address the topics, through the analysis of the various issues of six fanzines published between 2011-2018.

Keywords: Conservative, Islamist, Fanzine, Alternative media, Mainstream media, H-aykırı, Suskun, Mola, Simurg, Vaveyla, Felâh.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada alternatif medyanın özellikleri göz önünde bulundurulduğunda yerleşik siyasete muhalif tavır ve üsluba sahip olmaları beklenen fanzinlerin ayrık örneklerini oluşturan muhafazakâr-İslamcı fanzinler incelenmektedir. Kendini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlayan bir iktidarın varlığında seslerini anaakım medyada da duyurabileceği düşünülen muhafazakâr-İslamcı gençlerin alternatif medyaya yönelme nedenleri, 2011-2018 yılları arasında çıkarılmış *H-aykırı*, *Suskun*, *Vaveyla*, *Simurg*, *Mola* ve *Felâh* adlı fanzinlerde işledikleri konular ve bu konuları ele alış biçimleri, fanzinlerin niteliksel içerik analizleri yapılarak ortaya konmaya çalışılmaktadır.

“Patronsuz” yayınlar olan fanzinlerde söylenecek sözlerin dergi ya da gazete gibi legal yollarla basılıp dağıtılan yayınlara göre daha filtresiz ve özgürce “haykırılabilme” imkânı bulunmaktadır. Çalışmada incelediğim fanzinlerin bazı kurumlarla ilişkisini sorguladığım yerlerde bu durumla ilgili soru işaretlerimi aktarmaya çalıştım. Ancak yine de ileride Türkiye’de muhafazakâr gençlerin bugününe dair yapılacak çalışmalarda fanzin gibi alternatif medya yayınlarının gerçeğe en yakın portreyi çizeceğini düşündüğümünden fanzinlerin incelenmesini önemli buluyorum.

Kişisel tarihimin bugünlerinde ise bana kazandırdığı tüm arkadaşlarım ve hocalarımla Siyasal’ın büyük bir yeri olacak kuşkusuz. Türkiye’nin inişli çıkışlı politik atmosferi özel yaşamımın tuhaf dönemeçleriyle birleşince, umutsuzluğa kapılmamın işten bile olmadığı anlarda beni daima motive eden tavrıyla, ufkumu genişleten sorularıyla ve akademik birikimini paylaşmaktaki cömertliğiyle yazmayı sürdürmemde çok büyük payı olan tez hocam Dr. Öğr. Ü. Sinan Yıldırım’a yürekten teşekkür ediyorum. Burada tek tek isimlerini anamadığım, fakat öğrenim gördüğüm süre boyunca, yalnız okuldayken değil okuldan ayrılırken de bir hocaların nasıl davranması gerektiğini öğreten hocalarımla bana kattıklarını asla unutmayacağım.

Teşekkürlerin yetersiz kalacağı sevgili aileme, seyyar tezgâhının başında güneşten önce doğduğumuz sabahlarda bana umudu, direnci ve hep yeniden ayağa kalkmayı öğrettikleri için teşekkür ederim yine de. Bir teşekkür de bu tezi yazarken

her ihtiyaç duyduğumda yanı başımda bulduğum dost omuzlara... Onların dayanışması olmasa her şey çok daha zor olurdu.

Son teşekkür Recep Muhsin'e, güzel ve güneşli günleri birlikte göreceğimize duyduğum inançla...

İstanbul-2019

Fatma Tekin

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE FANZİNLER

1.1. Fanzini Tanımlamak	4
1.1.1. Fanzini Hayran Üretimi Olarak Tanımlamak	5
1.1.2. Fanzini Punk Kültürü İçinden Tanımlamak	7
1.1.3. Fanzini Alternatif Medya Yayını Olarak Tanımlamak.....	10
1.2. Fanzin Kavramının Dönüşümü.....	18
1.3. Dünyada Fanzinler	21
1.4. Türkiye’de Fanzinler	26

İKİNCİ BÖLÜM

MUHAFAZAKÂR FANZİNLER EVRENİ

2.1. Toplu Basım Yapmış Fanzinler.....	40
2.1.1. H-aykırı.....	41
2.1.2. Suskun.....	46
2.2. İncelemeye İlk Sayılarından Başlanan Fanzinler	54
2.2.1. Mola.....	55
2.2.2. Simurg.....	57
2.2.3. Vaveyla.....	58
2.3. Felâh	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHAFAZAKÂR FANZİNLERİN NİTELİKSEL İÇERİK ANALİZİ

3.1. Geçmişin Muhafazakâr Nostaljik Kurgusu	64
3.1.1. Eski Günlere Bakış	67
3.1.2. Osmanlı Tahayyülü.....	69

3.1.3. Peygamberlere ve Dinî Anlatılara Atıflar	72
3.2. Bugün Algısı	79
3.2.1. Bugünün Yaşamının Betimlenmesi	81
3.2.2. Kötü Çağda Kurtuluş Yolu	84
3.3. Batı ve Batılılaşma Tasavvuru	85
3.3.1. Batı Tasavvuru	86
3.3.2. Batılılaşma ve Cumhuriyet Tasavvuru	88
3.4. Davanın Yitirilmesine ve Düzenle Bütünleşmeye İtirazlar	93
3.5. Kadına Bakış	96
3.5.1. Kadının Anne Olarak Düşünülmesi	97
3.5.2. Metrobüs Sancıları Başlıklı Yazılarda Kadın	101
3.6. Filistin ve Müslümanların Acı Çektiği Diğer Coğrafyalar	104
3.7. <i>Felâh</i> ve <i>Mola</i> 'da İşlenen Konular	112
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	123

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 3.1.: Eski zamanlara atıflar.....	69
Tablo 3.2.: Hz. İbrahim'e atıflar.....	72-73
Tablo 3.3.: Hz. Musa'ya atıflar.....	74
Tablo 3.4.: Hz. Yakup ve Hz. Yusuf'a atıflar.....	74
Tablo 3.5.: Asr-ı Saadet dönemi kişi ve olaylarına yapılan atıflar.....	75-76
Tablo 3.6.: Ebabil-fil atıfları.....	76
Tablo 3.7.: Nemrut, Firavun ve Leheb atıfları.....	77
Tablo 3.8.: Çağın kötü algılanışına örnekler.....	80
Tablo 3.9.: Bugünün yaşamının betimlendiği örnekler.....	82-83
Tablo 3.10.: H-aykırı'dan annelik ve babalık anlatılarına örnekler.....	101
Tablo 3.11.: Metrobüs Sancıları başlıklı yazılardan kadınlara bakış örnekleri.....	102
Tablo 3.12.: Vaveyla'dan Filistin'in direniş pratiklerine örnekler.....	107-108
Tablo 3.13.: Filistin'e ve önemli mekânlara atıflar.....	110
Tablo 3.14.: Halep ve Bağdat'a yapılan atıflar.....	111
Tablo 3.15.: Müslümanların çektiği acılarda birden fazla coğrafyaya atıf.....	111-112

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AKP	:Adalet ve Kalkınma Partisi
FKÖ	:Filistin Kurtuluş Örgütü
Hız.	:Hazreti
M.S.	:Milattan sonra
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	:Türk Dil Kurumu
TÜRDEB	:Türkiye Dergiler Birliği

GİRİŞ

Fanzin, herhangi bir kişi ya da kurumdan hiçbir finansal destek almaksızın fanzincilerin istek ve çabalarıyla çıkan, genellikle fotokopiyle çoğaltılan basılı yayınları ifade etmektedir. Söz konusu finansal özgürlük fanzincilere egemen güçlerden bağımsız hareket edebilme ve seslerini sansürsüz duyurabilme imkânı sağlamaktadır. Bu açıdan fanzinlerin anaakım medyanın süreli yayınlarından farklı, alternatif medya ürünleri olduklarını söylemek mümkündür.

Tarih boyunca fanzinler, varlıklarını medya kuruluşlarına ya da devlete borçlu olmadıklarından mevcut siyasal sisteme ve yerleşik toplumsal normlara karşı isyanın açıkça dile getirilebildiği mecralar olmuşlardır. Böyle değerlendirildiklerinde tarihsel süreçte fanzinlerin, temel ilkesi otorite karşıtlığı olarak ifade edilebilecek olan punk hareketi içinde dünya çapında yaygınlaşmasının tesadüf olmadığı söylenebilir.

Türkiye’de fanzinlerin tarihçesine yer verilen çalışmalarda genel eğilim 1990’ların *Laneth* ve *Mondo Trasho* gibi rock ve metal müzik fanzinlerini başlangıç noktası kabul etmek yönündedir. Bu fanzinlerde, ilgili olunan müzik türlerinin yanında otorite karşıtı yazı ve görsellerin yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de fanzinlerin tarihçesi daha da gerilere götürülecekse de “fanzin” kelimesiyle karşılanan yayınların genel algıda sistem, otorite ve yerleşik toplumsal normların eleştirisini ya da reddiyesini içerdiği ifade edilebilir.

Yukarıda anlatılanlardan farklı olarak, bu çalışma, geneli Türkiye’deki kurumsallaşmış siyaseti reddetmeyen, otorite karşıtı olmayan “muhafazakâr İslamcı” şeklinde tanımlanabilecek genç öznelerin çıkardıkları fanzinleri incelemek amacıyla. Yıllardır kendini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlayan bir partinin iktidarında yaşayan muhafazakâr gençlerin, seslerini duyurup düşüncelerini ifade ederken anaakım medya yerine alternatif medya ürünleri olan fanzinlere yönelmesinin ardında yatan sebeplere duyulan merak çalışmanın doğmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada 2011-2018 yılları arasında çıkarılmış *H-aykırı*, *Suskun*, *Mola*, *Simurg* ve *Vaveyla* adlı fanzinlerin çıkış öyküleriyle çeşitli sayılarının içerik analizi üzerinden bir “muhafazakâr fanzinler evreni” ve rock fanzinlerinden muhafazakâr

fanzinlere uzanan çizgide alternatif gençlik medyasındaki dönüşüm tarif edilmeye çalışılacaktır.

Fanzinlerin seçiminde birbirinden farklı faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. *H-aykırı* ve *Suskun*'un seçiminde fanzin sayılarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan toplu basımlarının olması etkili olmuştur. Ayrıca *Suskun*'un *Simurg*'un çıkmasına yardımcı olmasındaki öncü rolü de incelenmeye değer bulunmasında bir kriter olmuştur.

Vaveyla ve *Simurg*'un seçiminde hem *Suskun*'la olan ilişkileri hem de Türkiye Dergiler Birliği (TÜRDEB) üyesi olmaları belirleyici olmuştur. *Mola* ve *Felâh*'ın seçiminde ise diğer fanzinlere göre erken tarihlerde çıkarılmış olmaları, muhafazakâr fanzinlerin kendi içindeki tarihsel seyrin takip edilmesini sağladığından temel belirleyen olmuştur. Bunun yanı sıra diğer fanzinlerde genellikle lise öğrencileri yazarken *Mola* ve *Felâh*'ın üniversite öğrencileri tarafından çıkarılmış olmaları, yazı içeriklerinde ise tüm fanzinlere göre siyasi konulara daha fazla yer vermeleri de bu fanzinleri çalışmaya dahil etmeye değer kılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde fanzinin kavramsal tanımlanışı ve tarihsel süreçteki yolculuğu anlatılmaya çalışılacaktır. Bu bölümde öncelikle fanzin “hayranlık”, “punk kültürü” ve “alternatif medya” bağlamında tanımlanacaktır. Daha sonra fanzin kavramının teknolojik gelişmelere bağlı olarak “zin”e dönüştüğü hakkındaki tartışmalara değinilecek ve nihayetinde fanzinlerin dünyada ve Türkiye’deki tarihçesinde önemli yer tutan olaylarla birlikte ilk fanzin örneklerine yer verilmeye çalışılacaktır. Fanzinin kavramsal tanımının yapılmaya çalışılması fanzin kavramına içkin olduğu düşünülen genel niteliklerin altının çizilmesi bakımından gerekli görülmektedir. Bu durum, ilk fanzin örneklerinden bugünün muhafazakâr fanzinlerine yaşanan dönüşümünün daha iyi anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Birinci bölümün bu çalışma açısından önemini alternatif gençlik medyasındaki dönüşümün başlangıç noktasının belirlenmesi gayreti oluşturmaktadır.

İkinci bölümde çalışmada incelenecek fanzinlerin çıkarılma tarihlerinden başlanarak kendilerini nasıl tanımladıklarını, çıkarılma amaçlarını, dağıtım şekillerini, fiyatlarını, iletişim kanallarını ve çeşitli kurumlarla olan ilişkilerini de içeren bir izlek

üzerinden “muhafazakâr fanzinler evreni” tarif edilmeye çalışılacaktır. Bu bölümde yapılacak tarif, *Suskun*’un kurucusu Ubeydullah Erdoğan’ın 9 Şubat 2019 tarihinde kendisiyle yapılan yüz yüze görüşmede anlattıklarıyla desteklenecektir. Çalışmanın amaçları açısından değerlendirildiğinde ikinci bölümün, muhafazakâr öznelerin alternatif medyaya yönelme motivasyonlarının ve fanzine bakışlarının kendi cümleleriyle aktarılması nedeniyle önem taşıdığı söylenebilir.

Üçüncü bölümde, bu çalışmaya konu olan fanzinlerin içerik analizleri yapılmaktadır. Burada hem bu fanzinlerin hem de genel olarak muhafazakâr fanzinlerin kültürel hegemonya ile ilişkisinin önemli bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak bu çalışmanın ana amacı bir “muhafazakâr fanzinler evreni” çerçevesi belirleyerek fanzinlerin içerik analizinin yapılması olduğundan kültürel hegemonya meselesinin çok fazla değerlendirmeye konu olmadığı eklenmelidir. Bölüm boyunca muhafazakâr gençlerin fanzinlerde işledikleri konularla fanzinleri nasıl kullandıkları düz yazı ve şiirlerden yapılan alıntılarla örneklendirilmeye çalışılmaktadır. Bu bölümde fanzinlerden metin örnekleri seçilirken, yapılacak alıntılarda başlık konuları hakkında açık ifadelerin yer alması önemsenmiştir. Ancak bazı alıntılarda birden fazla başlıkla ilgili ifadelerin yer aldığı da eklenmelidir. Böylesi durumlarda alıntılanacak metinde hangi başlıkla ilgili ifadeler ağırlıktaysa metnin o başlık altında alıntılanması tercih edilmiştir.

Çalışmanın yazımı hakkında eklenmesi gereken bir başka mesele dipnotlarla ilgilidir. Fanzin dünyasının kendine özgü iletişiminin bir gereği olarak, elektronik kaynaklardan, birinci bölümde tanımlanacak olan “fankit”lerden ve sosyal medyadan yararlanmak durumunda kalınmıştır. Böyle standart dışı durumlarda dipnotlandırmalar kaynakların ulaşılabilirliği göz önünde bulundurularak olabilecek en açık şekilde yapılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE FANZİNLER

Bu bölümde “yayıncılık piyasası kanallarından bağımsız, kendi girişim ve çabalarıyla bir araya gelen, genel olarak amatör baskı imkânlarıyla çoğaltılan, kâr amacı gütmeyen, özgür, basılı yayınlar”¹ olarak tanımlanan fanzinlerin tarihsel süreçte ortaya çıkışları ve gelişimleri anlatılmaya çalışılacaktır.

“Fanzini Tanımlamak” başlığında fanzinlerin, “hayranlık”, “punk kültürü” ve “alternatif medya” kavramları bağlamında üç alt başlık altında tanımlanmasıyla, basılı bir materyal olmalarının yanı sıra kavramsal olarak denk geldikleri konum vurgulanmaya çalışılacaktır.

“Fanzin Kavramının Dönüşümü” başlığında, teknolojik gelişmelere bağlı olarak fanzinlerde meydana geldiği iddia edilen kavramsal dönüşüm aktarılmaya çalışılacaktır. “Fanzin”in zaman içerisinde “zin”e dönüşümünün ardındaki motivasyon ve “zin” kavramının kullanımı üzerine açıklamalarda bulunulacaktır.

“Dünyada Fanzinler” ve “Türkiye’de Fanzinler” başlıkları altında fanzin tarihinde yer tutan olaylarla birlikte, ilk fanzin örneklerine değinilecektir.

1.1. Fanzini Tanımlamak

Teorik açıklamalardan bağımsız şekilde, somut bir madde olarak fanzin, genellikle fotokopiyle çoğaltılmış kâğıtların zımbalanarak, yapıştırılarak ya da herhangi bir biçimde bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir tür kitapçık şeklinde tarif edilebilir. Bir anlamda bu tarif, fanzin denildiğinde zihinde canlanması beklenen genel görüntüyü ifade etmektedir. Ancak bu somut görsel betimlemenin yanı sıra “fanzin” başlangıçta aktif bir hayran üretiminin ürünü olan punk alt kültürü içinde yeşeren, basılı bir alternatif medya yayınına ifade etmektedir. O hâlde “Fanzin nedir?” sorusuna verilecek kapsamlı bir cevap, fanzinin görsel bir somut materyal olmasının yanı sıra punk kültürüyle, alternatif medya ve hayranlık kavramlarıyla ilişkisi bağlamında açıklanmasını içermelidir.

¹ Efe Elmastaş, **Şu Fanzin Meselesi**, y.y., y.y., 2018, s. 1.

1.1.1. Fanzini Hayran Üretimi Olarak Tanımlamak

Fanzini hayranlıkla ilişkisi bağlamında tanımlamaya çalışırken, kelimenin etimolojisiyle ilgili aktarılanlara değinmek verimli bir başlangıç noktası oluşturacaktır. Fanzinle ilgili çalışmaların genelinde, kelimenin İngilizce “fanatic” (fanatik) ve “magazine” (dergi) kelimelerinin kısaltılmasıyla oluşturulduğundan söz edilmektedir.² Ayrıca, “hayran dergisi” anlamındaki “fan magazine” ifadesinin, fanzin kelimesinin açılımlarından biri olabileceği belirtilmektedir.³

Jasen Owen Black, 1970’li ve 1980’li yıllardaki çizgi roman fanzinlerini incelediği çalışmasında, Henry Jenkins’e atıfla, hayran anlamındaki “fan” kelimesinin Latince “fanaticus” kelimesinden gelen “fanatic” kelimesinin kısaltması olduğunu yazmaktadır.⁴ “Fanaticus”, başlangıçta en yalın şekliyle bir tapınağa üye olmayı ya da bir tapınağa adanmışlığı ifade ediyorsa da zamanla kelime pejoratif bir anlam kazanarak ibadette uç noktaları işaret eder hâle gelmiş, İngilizce’ye aktarılmış şekliyle “fanatic” ise “aşırı sayılan her türlü coşku” ile ilişkilendirilmiştir.⁵

“Fanatic” (fanatik) kelimesine miras kalan olumsuz anlam çağrışımının, bazı araştırmacılar tarafından bu kelimenin kısaltılmış hâli olan fan (hayran) kelimesine de yüklendiği söylenebilir. Diğdem Sezen, hayranların medya içeriklerini yalnızca tüketen pasif kitleler olarak tarif edildiği bu olumsuz yaklaşımın, Joli Jeson’a göre hayranları “saplantılı birey” ya da “histerik kitleler” şeklinde özetlenebileceğini ifade ettiği iki klişeye hapsederek ötekileştirdiğini belirtmektedir.⁶

² Altay Öktem, **Şeytan Aletleri: Genel Kültürden Kenar Kültüre Fanzinler ve Öteki Kitaplar**, 2. bs., İstanbul, Everest Yayınları, 2006, s. 11.; Okan Gültekin, “Fanzine Culture and Sports Fanzine in Turkey”, **International Journal of Physical Education, Sports and Health**, C. V, No:3, 2018, s. 88.; Jasen Owen Black, “From Audience to Public: Comic Book Fanzines In The Seventies and Eighties”, Michigan State University, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Michigan, 2014, s. 13.; Haluk Ölçekçi, “Alternatif Bir Medya Olarak Fanzinler”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, No: 53, 2016, s. 347.

³ Ölçekçi, **a.g.e.**, s. 347.

⁴ Black, **a.g.e.**, s. 13.

⁵ **A.e.**

⁶ Diğdem Sezen, “Dijital Sonrası Hayran Kültürünün Dönüşümü Üzerine”, **Dijital: Kavramlar, Olanaklar, Deneyimler**, Ed. Nilüfer Timisi, İstanbul, Kalkedon, 2016, s. 170.

Hayranları, hayranı olunan konu ya da nesneye karşı edilgen olarak konumlandırıran bu bakış açısına karşın, Henry Jenkins, üretken, etken ve “izleyici kültürünü katılımcı kültüre dönüştürme yeteneğine sahip”⁷ bir hayran anlayışı ortaya koymaktadır. Jenkins, yalnızca bir programın düzenli izleyicisi olmayı değil, program içeriği hakkındaki duygu ve düşünceleri arkadaşlarla paylaşmayı, ortak ilgilere sahip diğer hayranların oluşturduğu hayran gruplarına katılmayı, bir kimseyi hayran yapan eylemler olarak sunmaktadır. Bu çalışma açısından asıl önemli olan Jenkins’in “hayranlar için -bu terimler birbirinden ayrılmaz görüne dek- tüketimin üretimi ateşlediği, okumanın yazmayı doğurduğu” düşüncesidir.⁸ Fanzinlerin punk kültürüyle birlikte ele alındığı bir sonraki başlıkta, aslında punk müziğinin ya da modasının tüketicisi olan punk hayranlarının fanzinlerle nasıl üretime geçtiğinin anlatılması Jenkins’in bu düşüncesini örnekler nitelikte olacaktır.

Sezen’in, Camile Bacon-Smith’e referansla “yaratıcı hayran üretiminin asıl odak noktaları”⁹ olarak tanımladığı fanzinler, edilgen tüketiciler olarak kodlanmış hayran tanımını ters yüz etmektedir. Black ise, yukarıda bahsedilen çalışmasında çizgi roman hayranlarının “aktif ve katılımcı tüketiciler” olduğunu ifade ederek, çizgi roman fanzinlerinin hayranları tarafından yaratılma hikâyelerini anlatmaktadır.¹⁰ Black, çizgi roman hayranlarını, çizgi romanlar ve onları meydana getiren çizgi roman endüstrisi hakkında güçlü fikirlere sahip ve bu fikirleri ifade etmek için yazılı basını kullanan rasyonel özneler olarak ele almaktadır. Black’e göre bu özneler, mevcut yazılı medyayı kullanmanın ötesine geçerek kendilerini ifade etmeye uygun bir araç olarak kendi medyalarını, yani çizgi roman fanzinlerini yaratmışlardır.¹¹

Fanzinler, hayranlar tarafından üretilen çıktılar olarak ele alındıklarında, Jenkins ve Black’in çeşitli şekillerde tasvir ettiği, “hayran oldukları şeyler” hakkında eyleme geçen aktif bir hayran portresinin üretkenliğine alan açan mecralar olarak değerlendirilebilir.

⁷ Henry Jenkins, “*Star Trek Rerun, Reread, Rewritten: Fan Writing as Textual Poaching*,” **Critical Studies in Mass Communication**, C.V, No: 2, 1988, s. 88.

⁸ A.e.

⁹ Sezen, a.g.e., s.172.

¹⁰ Black, a.g.e., s. 14.

¹¹ A.e., s. 14-15.

Altay Öktem, fanzin çıkarıcılar hakkında doğrudan hayranlık terimini kullanmasa da yukarıda açıklanmaya çalışılan hayranlık yaklaşımlarının sentezi sayılabilecek bir düşünceyle fanzin tanımını yapmaktadır. Öktem, fanzini “bir kişinin ya da grubun, bir şekilde bağlandığı, çok önemseydiği, kendine dert edindiği konular, olaylar, kişiler ya da kavramlar hakkında kısıtlı imkânlarıyla oluşturduğu her türlü yayın” ve “bağnazlık derecesinde düşkün olunan bir konu, tavır ya da kişi hakkında bilgilendirici yönü de olan yayınlar” olarak tanımlamaktadır.¹² Bu tanımlarda fanzinler, bir şeyler hakkında aşırı coşku hissedenlerin ürettiği yayınlar olarak ifade edilmektedir. Öktem’in bu tanımında hayranlar bir şeylere güçlü duygularla bağlı kimselerdir; ancak bu bağlılık onları üretmekten alıkoymamakta, fanzinler bu bağlılığın bir ürünü olarak var olmaktadır.

1.1.2. Fanzini Punk Kültürü İçinden Tanımlamak

Punk, 1975-1980 yılları arasında uluslararası bir hareket hâline gelen agresif bir rock müzik şekli olarak tanımlanmaktadır.¹³ Altay Öktem ise punk’ı bu tanımdan daha geniş bir bakış açısıyla “bir yaşam biçimi” ve “tarihin en önemli ve etkili alt kültür isyanlarından biri” olarak değerlendirmektedir.¹⁴ Öktem, bu isyanın hangi yollarla gerçekleştiğini, punk hareketinin nelere karşı konumlandığını ve fanzinin bu hareketin ivmesiyle ortaya çıkışını şu cümlelerle açıklamaktadır:

“Punk’ın simgesi gibi görünen kılık kıyafetler, saç biçimleri, yalnızca farklı bir görüntü oluşturma ihtiyacından kaynaklanmıyordu. Müzikteki kaotik yapı, birkaç akor kullanarak şarkı yapma tekniği, bozuk, düzensiz ses yapıları asla rastlantısal değildi. Üstkültürlerin dayattığı ‘yüksek sanat’a, aristokrasinin uzantısı olan kraliçeye, kapitalizmin öngördüğü piyasa koşullarına ve sahte insan ilişkilerine, parayı tek değer olarak gören sisteme karşı, altkültürlerin topyekûn ayaklanmasıydı punk. ‘Herkes müzik yapabilir,’ şiarı, seçkinciliğe vurulan bir tokat gibiydi. Sahiden de, herkes müzik yapmaya başladı. İş bununla bitmedi tabii; herkes yazmaya, çizmeye fanzin çıkarmaya başladı.”¹⁵

¹² Öktem, **a.g.e.**, s. 11.

¹³ Jon Savage, “Punk”, **Encyclopedia Britannica**, (Çevrimiçi), <https://www.britannica.com/art/punk>, 10 Mayıs 2019.

¹⁴ Öktem, **a.g.e.**, s. 14.

¹⁵ **A.e.**

Dick Hebdige ise punk'ı işçi sınıfı gençlik kültürüyle ilişkilendirmekte ve “alternatif punk basını”nı işçi sınıfı gençliğinin punk'ın anaakım medyadaki ideolojik anlamda çarpıtılmış temsiline karşı, kendi alt kültürleri içerisinde yarattığı alternatif bir eleştirel alan olarak değerlendirmektedir.¹⁶ Hebdige, punk fanzinlerini içerikleri ve biçimleriyle alakalı olarak şu şekilde tanımlamaktadır:

“(...) bir birey veya grup tarafından hazırlanan, eleştiri, makale ve seçkin punklarla yapılan görüşmelerden oluşan, mümkün olduğunca ucuz ve az sayıda üretilip zımbayla birleştirilen ve punklara sempati duyan birkaç dükkân tarafından dağıtılan dergilerdi. Çeşitli manifestolarda ‘işçi sınıfı’nın dili kullanılıyordu (yani küfürler serpiştirilmişti) ve basım hataları, dilbilgisi yanlışları, yanlış yazılmış kelimeler ve numaralandırma karşılıkları en son kontrollerde bile düzeltilmeden bırakılıyordu.”¹⁷

Teal Triggs önemli bir kültürel, sosyal ve politik değişim dönemi olarak açıkladığı 1976-1979 yılları arasındaki ilk punk dalgası dönemi boyunca bir fanzin bolluğunun ortaya çıktığını yazmaktadır.¹⁸ Bu bolluğun nedeni olarak punk hareketinin ve fanzinlerin birbirlerini çeşitli şekillerde beslemeleri gösterilebilir. Bu kısımda punk hareketi ve fanzinin birbirlerini nasıl besledikleri anlatılmaya çalışılacaktır.

Stephen Duncombe’un, “kendi kültürünü yarat, senin için yapılanı tüketmeyi bırak” olarak özetlediği “*do it yourself*” (kendin yap),¹⁹ Ian P. Moran’ın çalışmasındaki katılımcıların ortak fikri olarak “punk alt kültüründeki en yaygın temel değer” kabul edilmektedir.²⁰ Moran’a göre punk alt kültürünün en yaygın temel değeri olarak kabul edilen “kendin yap” etiği, bireylerin kendi müzik kayıtlarını yapıp yayınlamalarını içermektedir ancak bu anlayış yalnızca müzikle sınırlandırılmaz. Ona göre, “kendin yap”, müziğin yanı sıra insanların kendi fikirlerini fanzinler aracılığıyla yaymalarını mümkün kılan bir “bağımsız yayıncılık anlayışı”nı da içermektedir.²¹

¹⁶ Dick Hebdige, **Alt kültür: Tarzın Anlamı**, Çev. Sinan Nişancı, İstanbul, Babil, 2004, s. 104.

¹⁷ A.e., s. 104-105

¹⁸ Teal Triggs, “Scissors and Glue: Punk Fanzines and the Creation of a DIY Aesthetic,” **Journal of Design History**, C. 19, No: 1, 2006, s. 70.

¹⁹ Stephane Duncombe, **Notes From Underground: Zines and The Politics of Alternative Culture**, 3. bs., Bloomington, Microcosm Publishing, 2008, s. 7.

²⁰ Ian P. Moran, “Punk: The Do-It-Yourself Subculture,” **Social Sciences Journal**, C. X, No:1, 2011, s. 62.

²¹ A.e. s. 58.; A.e. s. 62.

Triggs, anaakım müzik endüstrisine karşı alternatif olarak görülen punk müziğin “kendin yap” anlayışıyla “yeni ve özgürleştirici bir şeyler” sağladığını ve dönemin fanzinlerinin de punk müzisyenlerinin “kendin yap” yaklaşımını benimsediklerini ifade etmektedir.²² Punk ve fanzinler arasındaki ilişkinin bir yönünü fanzinlerin punk’ın “kendin yap” etiğini benimsemesi oluşturuyorsa, diğer yönünü de punk kimliğinin ve politik topluluğunun inşasında fanzinlerin yerine getirdiği i levin oluşturduğu  ne sürülebilir.

Triggs, “kendi kendine yayınlanan” (*self-published*) ve “alt kültür iletişiminin bir aracı” olarak tanımladığı fanzinleri “punk müzik gruplarının kültürel sözcüleri” olarak konumlandırmaktadır. Fanzinler, yalnızca güncel politik olaylar hakkında yazılanları ve bireysel serzen  leri değil, konser takvimleriyle ilgili bilgileri, punk müzik gruplarıyla yapılan röportajları ve yeni albüm incelemelerini de yaymı lardır.²³ Fanzinlerin fikirler ve müzik gruplarıyla ilgili yaydıklarıyla, benzer d   ncedeki insanlara seslendiği ve onları bir araya getirmede etkili oldukları söylenebilir. Moran da “fanzin yayıncılığı”na işaret ettiği bir tanım olarak “kendin yap bağımsız baskı sistemi”nin, punk müziği ve ideolojisinin yayılmasına izin veren “sosyal ağlar” yarattığından bahsetmektedir.²⁴

Özetle fanzinler, punk’ın “kendin yap” anlayışıyla var olan yayınlarken, aynı zamanda Triggs’in belirttiği üzere, benzer d   ncedeki bireylerin aktif bir diyalog geliştirmesine yardımcı olan mecralar olarak punk kimliğinin ve politik topluluğunun inşa edilmesinde temel bir rol oynar denebilir.²⁵ Punk ve fanzinlerin etkileşiminin bir ürünü olan “punk fanzinlerin” ilk örneklerine, fanzinlerin dünyadaki tarihçesinin anlatıldığı başlıkta yer verilecektir.

²² Triggs, **a.g.e.** s. 70.

²³ **A.e.**

²⁴ Moran, **a.g.e.**, s. 58.

²⁵ Triggs, **a.g.e.**, s. 70.

1.1.3. Fanzini Alternatif Medya Yayını Olarak Tanımlamak

Türkiye’de alternatif gençlik medyasının dönüşümünü muhafazakâr İslamcı fanzinler örneğinde ele almak amacıyla olan bu çalışma açısından fanzinlerin alternatif medya bağlamında tanımlanması önem taşımaktadır. Bu başlıkta ilk olarak “alternatif medya” ile ilgili kavramsal tartışmalara değinilerek, fanzinlerin bu tartışmalar içerisindeki konumu ifade edilmeye çalışılacaktır.

Berrin Yanıkkaya ve Barış Çoban, alternatif medyayı ilk olarak anaakım medyaya alternatif bir seçenek olarak ele almaktadır. Bu alternatiflik hâlinin, anaakım medyanın “anlayışlarına, kurumsal ve örgütsel yapısına, işleyişine, içeriğine ve biçimine” yönelik olduğu belirtilmektedir.²⁶ Alternatif medyanın tüm biçimlerini kapsayan nihai bir tanım yapmak zor olsa bile, alternatif medyayı yalnızca “anaakım medya” üzerinden tanımlamak yerine ona dair çeşitli yaklaşımları bir arada düşünmek, alternatif medya kavramının daha bütünlüklü bir şekilde kavranmasına yardımcı olacaktır.

Olga Guedes Bailey, Bart Cammaerts ve Nico Carpentier, *Alternatif Medyayı Anlamak* isimli kitaplarında alternatif medyayı farklı açılardan inceleyen dört kuramsal yaklaşımı bir araya getirmektedirler.²⁷ Yazarlar, farklı kuramsal yaklaşımları birlikte incelemelerindeki amacı “alternatif medyanın çeşitliliğini ve özgünlüğünü ele almak, önemini açıklamak ve karşılaştığı sorunları göstermek” olarak ifade etmektedir.²⁸

Bailey, Cammaerts ve Carpentier’in bahsettikleri dört yaklaşımdan ilki “topluluk medyası” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Alternatif medya bu bağlamda “bir topluluğa hizmet eden medya” olarak düşünülmektedir. Ancak topluluk burada geleneksel tanımındaki belirli bir coğrafyaya ya da etnisiteye işaret eden tanımını aşacak şekilde kullanılmaktadır.²⁹ Topluluk, Lewis’e referansla ortak ilgileri paylaşan

²⁶ Berrin Yanıkkaya ve Barış Çoban, “Radikal Medya ve Radikal Etik: Alternatif Medya Etiği Tartışmaları”, **Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya- Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler**, Haz. Berrin Yanıkkaya ve Barış Çoban, Cilt I, İstanbul, Kalkedon, 2014, s. 115

²⁷ Olga Guedes Bailey, Bart Cammaerts ve Nico Carpentier, **Alternatif Medyayı Anlamak**, Çev. Çiğdem Öztürk, İstanbul, Kafka, 2015, s. 25-69.

²⁸ A.e., s. 28.

²⁹ A.e., s. 31-33.

bireyleri ifade eden “ortak ilgi topluluğu”, Lave ve Wenger’e referansla, ortak uğraşlara sahip bireyleri ifade eden “uğraş topluluğu”, siberuzayda şekillenen “sanal ya da çevrimiçi topluluk” gibi toplulukları da kapsayacak biçimde ele alınmaktadır.³⁰ Ayrıca, topluluğun dışarıdan dayatılan değil, aksine içeriden, üyeleri tarafından inşa edilen yapılar olduğunu iddia eden kavramlar olarak, Fish ve Lindlof’un “yorumlayıcı topluluk” kavramı, Cohen’in “anlam topluluğu” ve Anderson’un “hayali cemaat” kavramları da “topluluk medyası” yaklaşımında konu edilen “topluluk” tarafından içerilmektedir.³¹

Topluluk medyası yaklaşımında “erişim” ve “katılım” kavramlarının öne çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşımda alternatif medyanın amacı, seslendiği topluluk üyelerinin medyaya erişimini ve katılımını sağlayıp kolaylaştırarak sıradan insanlara seslerini duyurma fırsatı tanımaktır.³² Bu yaklaşıma göre alternatif medya, topluluk üyelerinin ilgi alanlarına giren meseleleri tartışıp yayımlamalarına olanak sağlayarak hem topluluk üyelerini güçlendirmekte hem de anaakım medyada “yanlış temsil edilenlere” ve “baskı altındaki toplumsal gruplara” açtığı iletişim kanalından, topluluk üyelerinin kimliklerini özgürce ilân etmesiyle sosyal değişimi ve gelişimi mümkün kılmaktadır.³³ Topluluk medyası yaklaşımıyla düşünüldüklerinde fanzinlerin, fanzincilerin ve hitap ettikleri kitlelerin seslerini duyurmalarını sağlayan yayınlar oldukları söylenebilir. Bu anlamda fanzinlerin, anaakımda temsil edilmediklerini düşünen topluluklara fikirlerini özgürce sunabilecekleri özerk alanlar açtıkları iddia edilebilir.

Alternatif medyaya dair bir diğer yaklaşım, bu başlığın girişinde de belirtildiği üzere alternatif medyanın anaakıma bir alternatif olarak düşünüldüğü “anaakım medyaya alternatif medya” yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre “alternatif medya” kavramı, “anaakım medyanın tamamlayıcısı ya da anaakımın karşı-hegemonik eleştirisi” olarak değerlendirilmektedir.³⁴ Burada “anaakım medyanın tamamlayıcısı” ifadesiyle kastedilen, alternatif medyanın, anaakımın takipçi kitlesine sunduğu hâkim

³⁰ A.e., s. 35.

³¹ A.e.

³² A.e., s. 42.

³³ A.e., s.42; A.e., s. 66.

³⁴ A.e., s. 43.

söylemleri içeren mesaj içeriğine ek yapmasıdır. “Anaakımın karşı-hegemonik eleştirisi” ile kastedilen ise alternatif medyanın hâkim söylemleri içeren mesaj içeriğini reddederek bu içeriğin aksini iddia etmesi, hegemonik politikalara ve bakış açılarına karşı alternatif fikirleri ifade etmesidir.³⁵ Bu yaklaşımda alternatif medya, anaakım medyaya yalnızca içerik yönünden değil, örgütsel anlamda ve biçim yönünden de alternatiftir.

İçerik açısından anaakım medya hâkim söylem ve temsillerin taşıyıcısıyken, alternatif medya kendi kendini temsil etmenin önemini vurgulayarak, karşı-hegemonik söylem ve temsilleri yansıtabilir.³⁶ Alternatif medya, anaakım medyayla kıyaslandığında çok çeşitli kimliklere, eski ve yeni toplumsal hareketlerin aktörlerine, azınlıklara, alt kültürlerle kendini ifade etme olanağı sunmasıyla anaakım medyaya göre daha çeşitli içerik üretme potansiyeline sahiptir. Alternatif medyada “toplumsal seslerin çoğulluğu” söz konusudur.³⁷

Örgütsel yapısı itibarıyla anaakım medya, homojen ve geniş takipçi kitlesine yönelik yayın yapan, devlet veya ticari şirketler tarafından desteklenen, kadrolarında profesyonellerin çalıştığı, dikey, hiyerarşik şekilde örgütlenmiş kurumlardan oluşmaktadır. Alternatif medya ise, anaakım medyaya göre daha küçük ölçekli ve çeşitliliklerine saygı duyduğu dezavantajlı gruplara yönelik yayın yapan, devletten ve piyasadan bağımsız, demokratikleşme ve çoğulculuk ilkeleri çerçevesinde, takipçi kitlesinin erişimini ve katılımını kolaylaştırma amacıyla hareket eden, yatay, hiyerarşik olmayan örgütlenme modeline sahip bir medyadır.³⁸

Biçimsel olarak alternatif medyanın anaakım medyanın “profesyonel” çalışma prensiplerini reddederek çeşitli yayın formatı ve yayın türlerinde deney yapmaya imkân sunduğu söylenebilir.³⁹ Bu çalışma açısından değerlendirildiğinde, anaakıma alternatif bir medya aracı olarak fanzin, anaakım dergicilikte görülmeyecek çeşitli kolajlara ve tasarım çalışmalarına, okurların tepkisiyle karşılaşmanın sebep olacağı tiraj düşüşünün yarattığı hiçbir finansal kaygı olmaksızın yer verebilir. Bunun nedeni

³⁵ A.e., s. 49.

³⁶ A.e., s. 47-48.

³⁷ A.e., s. 50.

³⁸ A.e., s. 47-48.

³⁹ A.e., s. 50; A.e., s. 66.

olarak fanzinlerin devlet ya da ticari şirketler tarafından aldıkları finansal desteklerle değil, onları çıkaran fanzincilerin çabalarıyla çıkmaya devam etmeleri gösterilebilir.

Alternatif medyaya dair üçüncü yaklaşımı, “sivil toplum medyası” olarak kavramsallaştırılan alternatif medyayı sivil toplumla ilişkilendiren ve sivil toplumun demokrasi için öneminin altını çizen yaklaşım oluşturmaktadır.⁴⁰ Bailey, Cammaerts ve Carpentier, Servaes’e atıfla, bu yaklaşımda alternatif medyayı devlet medyası ve özel ticari medya arasındaki “üçüncü ses” olarak tanımlamaktadır.⁴¹ Yazarlara göre “üçüncü ses” olarak alternatif medyanın varlığı, Wasko ve Mosko’ya referansla “medya aracılığıyla demokratikleşme” olarak adlandırdıkları sürece katkı sağlamaktadır.⁴² Bu katkı, toplumun anaakım medyada temsil edilenden farklı ve daha geniş kesimlerinin alternatif medya aracılığıyla kamusal alandaki tartışmalara yoğun katılımıyla ve kendilerini kamusal alanda temsil etmeleriyle beraber gösterdikleri mikro katılımın demokrasiye makro katılımın önünün açmasıyla gerçekleşmektedir.⁴³

Bailey, Cammaerts ve Carpentier tarafından açıklanan son yaklaşım alternatif medyanın “farklı tarzda hareketlerden ve mücadelelerden gelen insanların bulunduğu ve iş birliğine girdiği kavşak” olarak tanımlandığı “rizomatik medya” yaklaşımıdır.⁴⁴ Bu yaklaşımda alternatif medya, farklı siyasal ve toplumsal mücadeleler yürüten toplulukların üyelerinin yalnızca seslerini duyurmalarını değil, aynı zamanda örgütlenmelerini sağlayan bir araç olarak kavranmaktadır.⁴⁵

Buraya kadar özetlenmeye çalışılan “topluluk medyası”, “sivil toplum medyası”, “anaakıma alternatif medya” ve “rizomatik medya” kavramsallaştırmalarının her birinde alternatif medyanın farklı bir yönü öne çıkarılıyor olsa da tüm bu yaklaşımlar genel olarak alternatif medya hakkında “katılımcılık esasına dayanmaları, kamusal görünürlük ve karşıt kamular arasında

⁴⁰ A.e., s. 66.

⁴¹ A.e., s. 55.

⁴² A.e., s. 57.

⁴³ A.e., s. 58; A.e., s. 66.

⁴⁴ A.e., s. 66.

⁴⁵ A.e., s. 64.

bağlantı sağlayan yapıları, örgütlenme biçimlerinin hiyerarşik olmaması gibi özellikleri betimlemektedirler.”⁴⁶

Ancak bir kavram olarak “alternatif medya”nın kullanımı, tüm araştırmacıların üzerinde uzlaştığı bir durum değildir. Bazı araştırmacılar “alternatif medya” yerine “radikal medya” ya da “yurttaş medyası” kavramlarını kullanmayı tercih etmektedirler. Downing ve Rodriguez gibi yazarlar “alternatif”in kullanımını reddetmektedirler.⁴⁷ Chris Atton, Downing’in “her şeyin, bir noktada başka bir şeyin alternatifi olduğu” düşüncesine atıfta bulunarak, onun “radikal medya” kavramını kullanmayı “alternatif medya”ya tercih ettiğini ifade etmektedir.⁴⁸ “Radikal medya” yaklaşımının vurgusu “toplumsal hareketler” üzerindedir.⁴⁹ Rodriguez ise “alternatif medya” yerine “yurttaş medyası” kavramını kullanmaktadır. “Yurttaş medyası”nda alternatif medya pratiklerine katılan vatandaşların, bir başka deyişle “alternatif medya pratikleri eyleyicilerinin” deneyimlerine odaklanılmaktadır.⁵⁰

“Alternatif medya” kavramının kullanımı ve içeriğine ilişkin verimli bir tartışma Berrin Yanıkkaya ve Barış Çoban tarafından da yürütülmektedir. Yanıkkaya ve Çoban siyasal hareketlerin niteliğine ilişkin olarak “reformist ve sınır-siyasal hareketin alternatif medyası” ve “devrimci ve aşma-siyasal hareketin radikal alternatif medyası” başlıkları altında “alternatif medya” ve “radikal alternatif medya” şeklinde iki tür alternatif medyadan söz etmektedir.⁵¹

Sınır-siyasal hareket “var olan siyasal sistemin içerisinde mümkün olduğunca sınırların genişletilmesini ve demokratik dönüşümün gerçekleştirilmesini” hedefleyen reformist eylemlilikleri tanımlamaktadır. Sınır-siyasal hareket, mevcut siyasal sistemi reddetmemekte ancak sistem içerisinde “sesi duyulmayan” öznelere seslerini duyurabilecekleri alanlar açan alternatif siyasetlerin üretilmesini mümkün

⁴⁶ Yanıkkaya ve Çoban, **a.g.e.**, s. 122.

⁴⁷ **A.e.**, s. 124.

⁴⁸ Chris Atton, “Alternatif Medya’ya Yaklaşmak: Teori ve Metodoloji”, **Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya- Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler**, Haz. Berrin Yanıkkaya ve Barış Çoban, Çev. Berrin Yanıkkaya, Cilt I, İstanbul, Kalkedon, 2014, s. 43.

⁴⁹ **A.e.**, s. 43-44.

⁵⁰ Pantelis Vatikiotis, “İletişim Kuramı ve Alternatif Medya”, **Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya- Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler**, Haz. Berrin Yanıkkaya ve Barış Çoban, Çev. Berrin Yanıkkaya, Cilt I, İstanbul, Kalkedon, s. 90-91.

⁵¹ Yanıkkaya ve Çoban, **a.g.e.**, s. 115-153.

kılmaktadır.⁵² Yanıkkaya ve Çoban, kimlik mücadeleleri, ekolojist hareketler ve uluslararası göçmenlik dayanışma ağları gibi çeşitli mücadeleleri içeren “yeni toplumsal hareketleri” ve feminist hareketleri günümüzde gittikçe genişlediğini ifade ettikleri alternatif siyaset alanına örnek olarak göstermektedir.⁵³ “Radikal”siz bir “alternatif medya” kullanımının da “var olan medya yapısı içinde” reformist sınırsiyasal hareketlerin alternatif siyasetlerinin alternatif medyasına işaret ettiği söylenebilir.⁵⁴

Yanıkkaya ve Çoban’a göre, “radikal alternatif medya” ve “alternatif medya” arasındaki ayrımı oluşturan, radikal alternatif medyanın “radikal siyaset” ile bağlantılı olmasıdır.⁵⁵ Burada “radikal siyaset” ile anlatılmak istenen, mevcut toplumsal yapının tamamen değiştirilmesini ve siyasal sistemin ana sınırlarının aşılmasını hedefleyen devrimci hareketlerin “tüm ezilenlerin kurtuluşu temelinde” ürettikleri devrimci siyasettir.⁵⁶ “Radikal alternatif medya” kavramının kapitalist sistemi reddederek kendilerini bu sistemin dışında var etme mücadelesinde olan devrimci hareketlerin radikal siyasetlerinin alternatif medyasını belirttiği ifade edilebilir.⁵⁷

Fanzinlerin buraya kadar aktarılmaya çalışılan “alternatif medya” ve “radikal medya” yaklaşımlarında kendine “sesi duyulmayanların seslerini duyuran” politik içerikli bir yayın olarak yer bulmasının mümkün olduğu söylenebilir. Fakat bu alternatif medya açıklamalarına kıyasla kendi alternatif medya anlatımına açık olarak “fanzin”leri ekleyen Chris Atton’dur. Chris Atton, “Alternatif Medya’ya Yaklaşmak: Teori ve Metodoloji” adlı makalesinde fanzinleri içeren bir alternatif medya modelinin geliştirilmesi gerekliliğinden söz etmekte, alternatif ve radikal medyayı yalnızca politik olanla ve direnişin medyası olarak tanımlamanın kısıtlı bir tanım olacağını ifade etmektedir.⁵⁸

⁵² A.e., s. 128-129.

⁵³ A.e., s. 127.

⁵⁴ A.e., s. 130.

⁵⁵ A.e., s. 126.

⁵⁶ A.e., s. 127-129.

⁵⁷ A.e., s. 131.

⁵⁸ Atton, “Alternatif Medya’ya Yaklaşmak: Teori ve Metodoloji”, s. 23.

“Alternatif”in ve “radikal”in kullanımı üzerine de düşünen yazar, çeşitli fanzinleri ve alternatif hayat tarzı dergilerini, şiir ve kurgu yayıncılarının küçük matbaalarını da içirme potansiyeline sahip olması nedeniyle “şemsiye kavram” olarak nitelendirdiği, “alternatif medya” kavramıyla tanımlamayı daha uygun bulmaktadır.⁵⁹ Ona göre alternatif medya, radikalın ya da toplumsal değişim yayının çağrıştırdıklarından daha fazlasını kapsayabilme gücüne sahip bir üst terimdir. Ancak tanımların yapıldıkları çağın tarihsel ve kültürel koşullarının ürünü olduğunu ileri süren Chris Atton, alternatif medyayı tanımlamak yerine, alternatif medya hakkında bir “özellikler grubu” geliştirmenin daha faydalı olacağını düşünmektedir.⁶⁰

Atton’un alternatif medya üzerine yazdıklarını bu çalışma açısından ayırt edici kılan tarafın, alternatif medya ürünlerinin içeriğinin yanı sıra “üretim süreci”ne yaptığı vurgu olduğu söylenebilir. Downing’in toplumsal hareketleri ve onların politik içerikli yayınlarını kastından daha geniş bir yelpazede,⁶¹ alternatif bir medya ürününün konumunun ve üreticilerinin radikalleşmesinde belirleyici olan, Atton’a göre “üretim süreci”dir.⁶² Pek çok fanzinin içeriğinin tek başına politik ya da toplumsal olarak dönüştürücü olmadığını ifade eden Atton, ABD’de çıkmış fanzinler hakkında çalışan Duncombe’a referansla, fanzinlerin üretimini anaakım dergilerden ayıran şu özelliklerden bahsetmektedir: “Birincisi zin üreticileri amatördürler; ikincisi ürünleri ucuza üretilirler ve kopyalanarak kâr elde edilmeden dağıtılırlar; üçüncüsü üretici ile tüketici arasındaki ayrım giderek bulanıklaşır.”⁶³

Bu alıntıdan hareketle fanzini kimlerin ürettiği, fanzinin hangi araçlarla üretildiği ve nasıl dağıtıldığı sorularına odaklanmak alternatif medya ürünlerini ve dolayısıyla bu çalışma özelinde düşünülecek olursa fanzinleri radikalleştiren “üretim süreci”ni açıklamakta yardımcı olacaktır. Bu çalışmada incelenecek fanzinler, ikinci bölümde “üretim süreçleri”yle birlikte düşünülmeye tanıtılmaya çalışılacaktır.

⁵⁹ A.e., s. 25.

⁶⁰ A.e., s. 39.

⁶¹ A.e., s. 44.

⁶² A.e., s. 46.

⁶³ A.e., s. 47.

Chris Atton, alternatif medyayı “kitle medyası” olarak nitelendirdiği anaakım medyadan ayırmak için James Hamilton’a referans vererek üç özelliğin altını çizmektedir: gayri-profesyonelleşme, gayri-sermayeleşme, gayri-kurumsallaşma.⁶⁴ Duncombe da fanzinleri tanımlarken Atton’un Hamilton’a referansla değindiği noktalara vurgu yapmaktadır. Duncombe fanzinleri “ticari ve profesyonel olmayan, yaratıcıları tarafından üretilip yayınlanan ve yaratıcıları tarafından dağıtılan küçük bir dolaşım ağına sahip dergiler” olarak tanımlamaktadır.⁶⁵

Fanzinler, bu başlık altındaki alternatif medya açıklamalarında çeşitli şekillerde kendilerine yer bulabilirler. Belirli bir topluluğa seslenerek çıkarılmaları ve sıradan insanların medyaya erişimini ve katılımını kolaylaştırıcı etkisi nedeniyle bir “topluluk medyası” yayınıdır. Finansal anlamda devlet ya da piyasa destekli olmadıklarından, içeriklerinde ve biçimlerinde özgür olduklarından ve aynı zamanda profesyonel olmayan insanların yatay olarak örgütlendikleri bir alan olarak da “anaakıma alternatif”tirler. Kamusal alanda süregelen tartışmalara daha geniş kitlelerin katılımını sağlayan, devlet medyası ve özel ticari medya arasındaki “üçüncü ses” olarak “sivil toplum medyası” yayınlardır. Farklı toplumsal mücadelelerin karşılaşp etkileşime geçebilmesine olanak tanıyan bir yayın türü olarak “rizomatik medya” ürünüdürler. Kimi zaman sesi duyulmayanların sistem içerisinde kalarak seslerini duyurabilecekleri yayınlar olarak “sınır-siyasal hareketlerin alternatif medya ürünlerini” kimi zamansa var olan sistemi tümünden değiştirmeyi amaçlayan radikal hareketlerin sözcülüğünü yapan “radikal alternatif medya ürünlerini” oluşturabilirler.

Yukarıdaki açıklamalara bakılarak Atton’un Duncombe’a atıfla yaptığı “fanzinlerin değerlerinin içeriklerinden yola çıkarak elde edilemeyeceği” vurgusu bu çalışma açısından ayrıca önem kazanmaktadır. Fanzinler tek başlarına siyasal veya toplumsal anlamda dönüştürücü olmamakla beraber değerlerini “baskıcı üretim ilişkileri içindeki konumundan” elde etmektedirler.⁶⁶ Bu açıdan düşünüldüğünde finansal anlamda bağımsız olmalarının, giderlerinin onları üreten fanzinciler tarafından sağlanmasının, fanzin çıkarmak isteyen herkesin fanzin çıkarabilme

⁶⁴ A.e., s. 50.

⁶⁵ Duncombe, a.g.e., s. 10.

⁶⁶ Atton, “Alternatif Medya’ya Yaklaşmak: Teori ve Metodoloji”, s. 47.

imkânına sahip olmasının, basımda “punk’ın kopya kültürü”nün⁶⁷ benimsenmesinin ve anaakım medyadaki dâhında dağıtım yollarının izlenmesinin fanzinlerin özgürce var olabildiğini ve “baskıcı üretim ilişkileri” içinde onlara protest bir duruş sağladığını söylenebilir. Bu çalışmada incelenecek fanzinler de bu nedenle öncelikle “üretim süreçleri”yle ele alınacak, içerik analizleri üretim süreçlerinden sonra sunulacaktır.

1.2. Fanzin Kavramının Dönüşümü

Fanzinin hayranlık bağlamında incelenmesi “fanzin ve “zin” arasında var olduğu iddia edilen kavramsal ayrımın altının daha net çizilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Aslı Elgün Oral, iki kavram içerik açısından değerlendirildiğinde, “fanzin”in hayranlık üzerinden biçimlenen yayınlara işaret ettiğini, “zin”in ise alternatif siyasal söylemlere sahip yayınlar için kullanıldığını belirtmektedir. İki kavramın da “tasarım, biçim, örgütsel yapı, işleyiş ve dağıtım süreçleri” açısından benzer olduğunu ifade eden Oral’a göre, bu kavramların “ortaya çıkış koşulları” ve “içerikleri” farklılaştıkları noktaları oluşturmaktadır.⁶⁸

Oral, anlattığı dönüşüm hikâyesinde, teknolojik gelişmelerin bu kavram dönüşümüne aracılık ettiğinden söz ederek her iki kavramın kullanımı için de belli tarihler saptamaktadır. Fanzini 1930’lu yıllarda ortaya çıkan ve içerik olarak hayran yazılarından oluşan bir fotokopi yayın türü olarak tanımlarken, 1970’li yıllardan itibaren kavramın içerik ve biçim açısından değişime uğrayarak “zin” adını aldığını ifade etmektedir.⁶⁹

Atton da “geleneksel fanzinler” tamlamasını kullanarak “geleneksel fanzinler”in bilim kurgu, popüler müzik, spor ve hobilerle ilgilendiklerini ancak “zinlerin” 1980’lerden sonra hayranlık yazımını aşarak politikayı ve anaakımın bir parçası olmayan “aşırı kültürü” de içeren daha geniş bir yelpazeyi kapladıklarını yazmaktadır.⁷⁰

⁶⁷ A.e., s. 48.

⁶⁸ Aslı Elgün Oral, “Alternatif Bir Medya, Altkültürün Sesi: Zinler Üzerine Bir Değerlendirme,” **Global Media Journal TR Edition**, C. VII, No: 14, 2017, s. 68.

⁶⁹ A.e.

⁷⁰ Chris Atton, **Alternative Media**, 4.bs., London, Sage Publications, 2006, s. 58.

Oral, Doug Blandy'nin hazırladığı zaman çizelgesinden yararlanarak, fanzin kavramının dönüşümüne aracılık eden teknolojik gelişmeler olarak 1930-1960 arasında teksir makinesinin icat edilmesini, 1980'li yıllarda fotokopi makinesinin icat edilmesini, 1990'lı yıllarda da internetin yaygınlaşmasını vurgulamaktadır.⁷¹ Teksir makinesinin icadıyla fanzinlerin üretimi ve basımı kolaylaşarak, fanzin daha geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuş ve zamanla dönüşerek “zin” adını almış, fotokopi makinesi zinlerin popüler çoğaltım tekniği hâline gelmiş ve internetin yaygınlaşmasıyla basılı zinler elektronik ortama geçerek “e-zine” adını almışlardır.⁷²

“Fanzin” ve “zin” uluslararası yazında da farklı anlamlara işaret eden kavramlar olarak kullanılabilmektedir. Fanzinlerin kütüphanelerde arşivlenmesiyle ilgili bir çalışma olan “Alternative Literature in Libraries: The Unseen Zine” bu durumu örneklemektedir. Fanzinlerin kataloglanması konusunda yazdıklarında Rowena Koh, Library of Congress'in kataloğunda fanzinlerin ve zinlerin her ikisinin de fanzin başlığı altına alındığından söz ederken fanzini “müzik grupları, edebiyat ya da televizyon dizilerinin hayranlarının çıkardıkları yayınlar” olarak tanımlamaktadır.⁷³

Bu çalışmada “fanzin” ve zin arasında kavramsal bir ayrıma gidilmeyecektir. Fanzin, zin kavramını da içeren bir şekilde kullanılacaktır. Bunun nedeni, incelenen fanzinlerde hem kişisel hayranlıkların ifadesi olan yazılara hem de politik içerikli ve konu bakımından daha çeşitli yazılara aynı fanzinde birlikte rastlanılabilesidir. Fanzinler konusunda yaptığı sınıflandırmaya sıkça atıf yapılan Stephen Duncombe, fanzini “zinlerin en eski ve en geniş kategorisi” olarak adlandırmakta ve aynı zamanda “bütün zinler fanzindir” demektedir. Duncombe, sınıflandırmasında her bir alt başlık için “zin” (*zine*) ifadesini kullansa da bu başlıkları fanzinin alt kategorileri olarak ele almaktadır.⁷⁴

Teksir makinesinin icadı, fotokopi makinesinin icadı ve nihayet internetin doğuşunun fanzinlerin basım ve yayımını kolaylaştırıp artırmasıyla yaşandığı iddia edilen kavramsal dönüşümün⁷⁵ bu çalışmada incelenen fanzinler tarafından

⁷¹Oral, **a.g.e.**, s. 68.

⁷² **A.e.**

⁷³ Rowena Koh, “Alternative Literature in Libraries: The Unseen Zine,” **Connection Building**, C. XXVII, No: 2, 2008, s. 50.

⁷⁴ Duncombe, **a.g.e.**, s. 15-16.

⁷⁵ Oral, **a.g.e.**, s. 68.

benimsenmediği görülmektedir. Bu çalışmada incelenen yayınların neredeyse tamamı kendini “fanzin” olarak tanımlamaktadır. Kendini “bülten” ya da “fanzin/dergi” olarak tanımlayan bazı yayınlar da biçimleri, dağıtım özellikleri ve maddi bir kazanç elde etmek amacıyla çıkarılmamaları nedeniyle çalışma kapsamında değerlendirilmektedir. İncelenen fanzinlerden en eskisi 2011 yılında çıkmış olmasına rağmen, hiçbir fanzinin kendini teknolojik değişmelere bağlı olarak “zin” ya da “e-zine” şeklinde tanımladığı gözlenmemektedir.

Rowena Koh’nun Julie Bartel’dan aktarımına bakılarak fanzin ve internetin birlikteliğine mesafeli duran yaklaşımların varlığı örneklenebilir. Koh’un aktarımına göre Bartel, fanzinlerin internet bağlantılarıyla değil kâğıt, yapıştırıcı ve zımbayla ilişkili olduklarını ifade ederek birine posta yoluyla gönderilebilecek bir eser meydana getirmeyi fanzinin cazibesinin bir parçası olarak değerlendirmektedir.⁷⁶

Çeşitli fanzinlerle yapılan yazılı ya da sözlü görüşmelerin derlendiği bir çalışma olan *Fanzin(ci)ler Konuşuyor*’da *Evvel.org*, fotokopiyi “90’ların sonu ve 2000’lerin başının medyası ve çoğaltım tekniği” olarak nitelemekte, bugünün medyası ve çoğaltım tekniğinin internet üzerinde olduğunu ve internet olumsuzlamalarına katılmadığını belirtmektedir.⁷⁷ İnterneti “bugünün medyası ve çoğaltım tekniği” olarak kavramasına rağmen *Evvel.org*’un da “zin” ya da “e-zine” yerine “fanzin” kavramını tercih ettiğini söylemek gerekmektedir. Haluk Ölçekçi de e-zinleri “dijital çağın fanzinleri” olarak nitelendirmekte, “fanzin” ve “zin” kavramları arasında bir ayrıma gitmeden fanzinlerle bazen “zin” olarak da karşılaşılabilceğini ifade etmektedir.⁷⁸ Okan Gültekin’in de “Fanzine Culture and Sports Fanzines in Turkey” adlı makalesinde “zin” kelimesi yerine “fanzin” kelimesini tercih ettiği görülmektedir.⁷⁹

⁷⁶ Koh, **a.g.e.**, s. 51.

⁷⁷ Barış Akkurt, **Fanzin(ci)ler Konuşuyor**, y.y., Propaganda Yayınları, 2014, s. 42.

⁷⁸ Ölçekçi, **a.g.e.**, s. 345-347.

⁷⁹ Gültekin, **a.g.e.**, s. 88-93.

1.3. Dünyada Fanzinler

Doug Blandy, derlediği fanzin zaman çizelgesini, Hristiyanların kendilerini, kutsal metinleri için rulo papirüsler kullanan Yahudilerden ayırt etmek için kutsal metinlerinde kitapçık şeklini benimsedikleri M.S. 100’lü yıllardan başlatarak günümüze kadar getirmektedir.⁸⁰ Altay Öktem ise fanzinin sistem karşıtı duruşuna yaptığı vurguyla birlikte Blandy’nin başlangıç noktasının da gerisine giderek fanzinlerin tarihçesinin ilk çağlara kadar götürülebileceğini yazmaktadır:

“Elbette, tarihteki ilk fanzinin ne zaman hazırlandığını tespit etmemize olanak yok. Hangi sistem geçerli olursa olsun, sistemin karşısında duran, kendini ifade etmek istediği halde sistemin araçlarını kullanamayan ya da bilinçli olarak kullanmak istemeyenlerin hazırladığı, teksirle, fotokopiyle, elle...herhangi bir yöntemle çoğaltıp dağıttıkları her türlü yayın fanzindir aslında. Bu açıdan baktığımızda, fanzinin tarihini ilk çağlara kadar götürebiliriz. İnsanların toplu yaşama geçmesiyle birlikte, insanlık tarihinin ilk kuralları da işlemeye başlamıştır doğal olarak. Oluşan düzene karşı çıkan, bu amaçla mağaranın duvarına ilk çentiği atan kişi, tarihteki ilk fanzine de imza atmış oldu belki de!”⁸¹

Doug Blandy’nin fanzin zaman çizelgesinin başlangıç noktasının fanzinin “kitapçık” formuna, Altay Öktem’in başlangıç noktasının ise fanzinin protest niteliğine gönderme yaptığı söylenebilir. Chris Atton ise fanzinleri “amatör gazeteciliğin esası” olarak tanımladığı çalışmasında, Michelle Rau’nun fanzin yayıncılığının öncülerinin, 1800’lerin ikinci yarısındaki amatör gazetecilikte, özellikle ilki 1876 yılında Amatör Basın Derneği (*Amateur Press Association*) adıyla Amerika’da kurulmuş olan amatör basın derneklerinde bulunabileceğini öne sürdüğünü yazmaktadır.⁸² Atton, Rau’nun bilinen anlamda hayranların kendi kendilerine üretilip yayınladığı dergiler olarak (*self-published*) fanzinlerin kökenini 1920’lerin sonlarındaki bilim kurgu dergilerine kadar izlediğini ifade etmektedir.⁸³

⁸⁰ Doug Blandy, “Zines Timeline”, (Çevrimiçi), http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html , 4 Şubat 2019.

⁸¹ Öktem, **a.g.e.**, s. 16.

⁸² Atton, **Alternative Media**, s. 55.

⁸³ **A.e.**

Blandy'nin zaman çizelgesinde ise 1920'lere gelene kadar 19. yüzyıl boyunca Amerikan İç Savaşı ya da süfrajet hareketi gibi olaylarla ilgili olarak dağıtılan el ilanlarının da fanzinlerin öncüleri olarak yer bulduğu eklenmelidir.⁸⁴

Fanzinlerin dünyadaki tarihçesinden söz edilirken, yayıncılık konusunda getirdiği yenilikler nedeniyle dikkate değer bir durak noktasını 1926 yılında Hugo Gernsback tarafından *Amazing Stories* (Hayret Verici Öyküler) adlı kısa bilim kurgu hikâyelerinin yayınlandığı derginin çıkarılması oluşturmaktadır.⁸⁵ *Amazing Stories* dergisinin fanzin türü yayıncılık açısından önemini, okurlara dergide yayınlanan öykülerin bilimsel temellerini tartışmak için yer açması oluşturmaktadır.⁸⁶ Gernsback, kendisine mektup yazan okurlarının tam adreslerini dergide özel bir mektup bölümünde basarak okurların birbirleriyle doğrudan iletişim kurmalarını sağlamıştır.⁸⁷

Bu yenilikle beraber bazı hayranların birbirleriyle doğrudan iletişim kurmalarının yanı sıra Jasen Owen Black, bazılarının da yerel kulüpler kurduklarını ve çok geçmeden bu kulüplerin birbirleriyle kulüp bültenlerini ve kendi yayınladıkları dergileri takas ettiklerini yazmaktadır.⁸⁸ Black'in anlattığı dergiler, içinde röportajların, eleştiri yazılarının ve yeni kurgusal öykülerin olduğu yayınlardır ve bu yayınlar fanzinlerin ilk örnekleri kabul edilebilir.

Blandy'nin zaman çizelgesinde de 1926-1930 yılları, bilim kurgu derneklerinin ve tartışma gruplarının kurulduğu yıllar olarak geçmektedir.⁸⁹ Chris Atton da 1930'larda Amerika'da çizgi roman hayranlığının görüldüğünü ifade etmektedir. Atton, ilk bilim kurgu hayran dergisi *The Comet* (Kuyruklu Yıldız)'in 1930 yılında "Science Correspondence Club" (Bilim Yazışma Kulübü) tarafından yayınlandığını ifade etmektedir. Atton, bilim kurgu ve çizgi roman fanzinlerinin, okurları ve yazarları açısından anaakım eleştirmenler tarafından göz ardı edilen bilim kurgu ve çizgi roman türlerinin meşrulaştırılması için gerekli olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu

⁸⁴ Blandy, **a.g.e.**, (Çevrimiçi), 10 Mayıs 2019.

⁸⁵ **A.e.**

⁸⁶ Atton, **Alternative Media**, s. 56.

⁸⁷ Blandy, **a.g.e.**, (Çevrimiçi), 10 Mayıs 2019.

⁸⁸ Black, **a.g.e.**, s. 15.

⁸⁹ Blandy, **a.g.e.**, (Çevrimiçi), 10 Mayıs 2019.

türlerdeki fanzinler, coğrafi ve sosyal anlamda birbirlerinden uzak olan hayranları bir araya getiren “sanal topluluklar” olarak işlev görmüşlerdir.⁹⁰

1950'lere gelindiğinde fanzin tarihçesi açısından önemli bir diğer gelişmenin bu kez Amerika'da değil, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde görüldüğü söylenebilir. İlk kez 1952 yılında şair Nikolai Glazkov'un el yazmalarında kullanıldığı aktarılan, “kendi kendine yayınlamak” anlamına gelen “*samsebiaizdat*” terimi, zamanla “*samizdat*” olarak kısaltılarak hem SSCB'deki her türlü yeraltı yayınının kendisini hem de bu yayınların üretim ve dağıtım yöntemlerini ifade edecek şekilde kullanılmaya başlanacaktır.⁹¹

“*Samizdat*”ı SSCB'de var olan bir yeraltı yayıncılık sistemi olarak 1950'ler ve 1980'lerin ortaları arasında tarihleyen Ann Komaromi, fotokopi makinesine erişim sıkı denetlendiğinden samizdatların daktilo ile yazılıp karbon kâğıdı ile çoğaltılarak ancak güvenilir bir okuyucu ağı içerisinde dolaşıma çıktığını belirtmektedir.⁹² Komaromi, bir Soğuk Savaş anlatısı olarak samizdatların, politik karşıtlık ve “kahramanca muhalefet” bakış açısıyla “Sovyet imparatorluğunu yıkacak gerçeklerin iletilebileceği ücretsiz bir kanal” olarak ele alındığını dile getirmektedir. Ancak Komaromi, samizdat formunun, SSCB muhalefetini birbirine bağlayan bir kültürel fenomenden daha fazlası olduğunu ve SSCB sonrasının düşünce ve praxisini etkilemeye devam ettiğini eklemektedir.⁹³

“Modern fanzin” olarak adlandırılabilir günümüz fanzinlerinin tarihinden bahsedilirken değinilmesi gereken bir diğer olay “punk hareketi”dir. Altay Öktem günümüz fanzinlerinde dahi punk geleneğinin “önemli ölçüde belirleyici” olduğuna vurgu yapmaktadır.⁹⁴ Fanzinlerin punk kültürü içinde tanımlanmaya çalışıldığı başlık altında punk ve fanzin türü yayıncılık ilişkisinin çift yönlü ilişkisine değinilmişti. Bu nedenle bu kısımda daha çok ilk punk fanzin örnekleri üzerinde durulacaktır.

⁹⁰ Atton, **Alternative Media**, s. 56.

⁹¹ Ann Komaromi, “The Material Existence of Soviet Samizdat,” **Slavic Review**, C. LXIII, No: 3, 2004, s. 598.

⁹² **A.e.**, s. 599.

⁹³ **A.e.**, s. 597. Altay Öktem de Şeytan Aletleri'nde konuyla ilgili şunları yazmaktadır: “Rusya'nın ilk fanzini olarak anılan *Samizdat* ise kadın özgürlüğü için hazırlanmış pre-feminist isyanın ilk örneklerinden biriydi.” (s. 16.)

⁹⁴ Öktem, **a.g.e.**, s. 15.

Duncombe, fanzinlerin tarihçesini kabaca dönemlendirirken 1930'ların bilim kurgu fanzinlerinden 1970'lerin ortalarına atlayarak, anaakım müzik basını tarafından görmezden gelinen punk hayranlarının kendi müzikleri ve kültürel ortamları hakkında fanzinler çıkarmaya başladıklarını ifade etmektedir.⁹⁵ Atton da Duncombe gibi tarihsel olarak 1970'lerin ikinci yarısını esas alarak, o yılların punk fanzinlerini sıkıntılı gençliğin, isyanın ve alt kültürel direnişin sembolik ürünleri olarak tanımlamakta ve punk fanzinlerini fanzin yayıncılığının dönüm noktası olarak nitelemektedir.⁹⁶

Duncombe, ilk punk fanzini olarak kabul edilen *Punk*'ın 1976 yılında New York'ta çıkarıldığını yazmaktadır. Dört yıl ayakta kaldığını belirttiği *Punk*'ın ilk sayısının yerelde 3000, dünya çapında ise 25,000 adet sattığını bildirmektedir.⁹⁷ Bu satış sayılarına bakılarak punk hareketinin uluslararası anlamda bir yankı bulduğundan söz etmek olası görünmektedir. 1976 yılında Amerika'da çıkan *Punk* isimli fanzini, İngiltere'deki punk hareketini yansıtan ilk punk fanzin olduğu ifade edilen *Sniffin' Glue*⁹⁸ ve *Ripped and Torn* adlı fanzinler izlemiştir. Duncombe, erken dönem punk fanzinlerinin punk gruplarıyla ilgili haber ve röportajları yaymanın yanı sıra okuyucularını "kendin yap" felsefesi yönünde teşvik ettiğini ifade etmektedir.⁹⁹ Hebdige, Duncombe'un bu savını destekler şekilde *Sniffin' Glue* hakkında şöyle bir örneklemede bulunmaktadır:

"(...) ilk ve en çok satan fanzin olan *Sniffin' Glue*, altkültür tarafından üretilen -ve punkların 'kendin yap' felsefesinin ifadesi olan- ilginç bir propaganda ögesini içeriyordu; gitarın üzerindeki üç ayrı teli gösteren şeklin üzerinde şöyle bir yazı: 'İşte bir tel, işte iki tane daha, artık kendi orkestranı kur.'"¹⁰⁰

Duncombe tarafından kaleme alınanlara göre 1980'ler, "fanzin" kelimesinden "fan"ın kaybolmaya başladığı, punk hayranları dışında çeşitli kültürel formların hayranlarının, hâlimden hoşnut olmayan kişisel yayıncıların, 1960'ların ve 1970'lerin politik muhalif yayıncılarının bir araya geldiği *Factsheet Five* gibi diğer "zin"lerle

⁹⁵ Duncombe, **a.g.e.**, s. 11.

⁹⁶ Atton, **Alternative Media**, s. 57.

⁹⁷ Duncombe, **a.g.e.**, s. 124.

⁹⁸ Triggs, **a.g.e.**, s. 70.

⁹⁹ Duncombe, **a.g.e.**, s. 124-125.

¹⁰⁰ Hebdige, **a.g.e.**, s. 105.

alakalı yorumların ve bilgilerin yer aldığı “network zinleri”nin doğmaya başladığı ve bir “zin kültürü”nün geliştiği yıllardır.¹⁰¹

1990’ların, feminist “Riot Grrrl”¹⁰² hareketinin fanzin tarihçesine damgasını vurduğu yıllar olduğu söylenebilir. Duncombe, “Riot Grrrl” hareketini, geçmişteki feminist hareketlerin kadın topluluklarını, ataerkilliğin radikal bir eleştirisini ve punk’ın asi ruhunu bir araya getiren, genç kadınların fanzinler, müzik grupları ve öfkeleriyle birbirlerine bağlandıkları bir ağ olarak tanımlamaktadır.¹⁰³ Blandy, fanzin zaman çizelgesinde Riot Grrrl hareketi hakkında yazdığı bölümde *Queenie, Heck, Yummi Hussi, Literal Bitch, and Conscious Clit* adlı fanzinleri Riot Grrrl hareketinin fanzinleri olarak örnek göstermektedir.¹⁰⁴

Duncombe, fanzinleri “bilinçlendirme için bir araç” olarak tanımladığı ve fanzinler üzerinden bir siyasallaşma süreci tarif ettiği bölümde Riot Grrrl hareketi fanzinlerini örnek göstermektedir.¹⁰⁵ Duncombe’a göre Riot Grrrl fanzinleri, kadınların cinsiyetçi bir toplumda yaşadıkları kişisel deneyimlerini birbirlerine aktarabilecekleri ve yalnız olmadıklarını öğrenebilecekleri bir alan açmıştır. Fanzinlerle açılan bu alan sayesinde kadınlar, yaşadıkları bireysel zorlukları politik ve sosyal sorunlara dönüştürmüşlerdir. Duncombe bireyselden toplumsala ilerleyen bu durumu “her siyasallaşma süreci için gerekli bir adım” olarak nitelendirmektedir. Duncombe’a göre Riot Grrrl fanzinleri, hareketin doğasının, tarihinin, kimliğinin, ataerkil toplum ve kitle medyası gibi düşmanlarının tarif edilebileceği bir kolektif forum olarak kullanılmıştır.¹⁰⁶

1990’lardan sonra fanzinler açısından belirleyici bir gelişmenin internetin yaygınlaşması olduğu söylenebilir. Fanzinlerin internette yayınlanması konusundaki farklı düşüncelerin örneklerine “Fanzin Kavramının Dönüşümü” başlığında yer

¹⁰¹ A.e., s. 11.

¹⁰² 1990’ların başlarında Washington’da ortaya çıkan ve punk ortamındaki erkek egemenliğine başkaldıran feminist punk hareketidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Lindsay Wright, “Do-It Yourself Girl Power: An Examination of the Riot Grrrl Subculture”, **James Madison Undergraduate Research Journal**, No:1, C. III, 2016.

¹⁰³ A.e., s. 71.

¹⁰⁴ Blandy, a.g.e., (Çevrimiçi), 10 Mayıs 2019.

¹⁰⁵ Duncombe, a.g.e., s. 190.

¹⁰⁶ A.e.

verilmişti. Rowena Koh, fanzinlerinin tamamını internette yayınlamayı tercih eden fanzinciler olduğu gibi, yalnızca basılı fanzinlerinin bir ön izlemesini internette yayınlamayı tercih eden fanzinciler olduğundan da söz etmektedir.¹⁰⁷ Ancak Koh, tüm fanzincilerin en azından iletişim kurmak için interneti kullandıklarını ve internetin fanzin arşivciliğine fayda sağladığını eklemektedir.¹⁰⁸

1.4. Türkiye’de Fanzinler

Dünyada fanzin tarihçesinin ele alındığı bir önceki başlıkta, bilim kurgu hayranlığı, punk hareketi, Riot Grrrl gibi fanzin yayıncılığına yön veren bazı olaylardan söz edilmişti. Fanzinlerin Türkiye’deki gelişimine bakıldığında, dünyadaki örneğine benzer şekilde, bir bilim kurgu fanzini olan *Antares* bilinen ilk fanzin olarak ifade edilmektedir.¹⁰⁹ 1971-1978 yılları arasında çıkarıldığı belirtilen *Antares*, Altay Öktem’e göre, o yıllarda bilim kurgunun “burjuvazinin insan beynini bulandırmak için ileri sürdüğü bir silah” olarak tanımlandığı toplumcu gerçekçi edebiyat dünyasında kendine yer bulamadığı için alternatif bir yayın olarak teksirle çoğaltılmıştır.¹¹⁰

Ancak bu çalışma kapsamında kendisiyle gerçekleştirilen telefon görüşmesinde fanzin koleksiyoncusu Bülent Kutlu, Türkiye’de fanzinlerin tarihçesinin bilinenden çok daha geriye götürülebileceğini belirtmiştir.¹¹¹ Kutlu, e-posta yoluyla gönderdiği “Fanzin Manifestosu” başlıklı metinde bu düşüncesini şu cümlelerle gerekçelendirmektedir:¹¹²

“(…) dünyada teksir ya da şapograf baskı süreli yayınlar da fanzin kabul ediliyor. Ebay sitesinin arama motoruna ‘fanzine’ yazdığınız zaman, 12.000 sonuç çıkıyor. Burada, birçok teksir ve şapograf süreli yayına, fanzin dendiği görülecektir. Bu açıdan bakarsak, bizdeki ilk fanzinler, 1. Dünya Savaşında esir düşen Osmanlı askerlerinin çeşitli cephelerde çıkardıkları 37 adet süreli yayın sayılmalıdır. Tarihçi Ahmet Uçar’ın saptamalarına göre, Mısır kamplarında 23; Hindistan, Rusya, Tataristan ve Sibirya kamplarında, 10’dan

¹⁰⁷ Koh, **a.g.e.**, s. 51.

¹⁰⁸ **A.e.**

¹⁰⁹ Ölçekçi, **a.g.e.**, s. 352.

¹¹⁰ Öktem, **a.g.e.**, s. 13.

¹¹¹ Bülent Kutlu, 21 Mayıs 2018, kişisel telefon görüşmesi.

¹¹² Bülent Kutlu (Gönderen), **Fanzin Manifestosu**, asmakat2002@yahoo.com (18 Haziran 2018), <fatmah.tekin@gmail.com> (Alıcı), (18 Haziran 2018)

fazla süreli yayın çıkarılmıştır. Elle yazılıp, karbon kağıdı ile teksir edilip çıkarılan bu yayınların dökümü şöyledir.”¹¹³

Bülent Kutlu’nun yazdıkları üzerine yapılan araştırmada Hakkı Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Kataloğu’nda Mısır’daki esir kamplarında çıkarılmış bazı yayınlara rastlanmıştır. Bunlardan ilki 1919 tarihli *Bâdiye* isimli şapoğraf baskı ve teksirle çoğaltıldığı belirtilen yayındır. Basım yeri “Mısır/D Kampı” olarak belirtilmektedir.¹¹⁴ *Esaret* isimli kendini gazete olarak tanımlayan bir başka yayının, katalog yazarları tarafından eklenen açıklamada 1917 yılında Mısır’da kurulan esir kamplarından birinde çıkarıldığı ifade edilmektedir. *Esaret*’in basım yeri “A Kampı/Birinci Çadır/Üçüncü Oda” olarak belirtilmektedir.¹¹⁵ Kendini “edebî, mizâhî gazete” olarak tanımlayan bir başka yayının *Karikatür* ismiyle 1917 yılında Mısır’daki esir kamplarından birinde çıkarıldığı ifade edilmektedir. Açıklama kısmında yayının el yazısı şapoğraf baskı olduğu belirtilmektedir.¹¹⁶ Açıklamasında tek yaprak olduğu ifade edilen *Zincir (Seydi Beşir)* isimli yayının ise basım yılı 1917, basım yeri “T Kampı/Grup 9/Çadır 9” olarak belirtilmektedir.¹¹⁷

¹¹³ Bülent Kutlu’nun bu metinde Ahmet Uçar’ın *Yedikıta* dergisinin 76’ncı sayısında yayınlanmış olan “Savaşın Ağır Olanı Esaret” yazısına atıfta bulunduğu tahmin edilmektedir. Kutlu’nun göndermiş olduğu metindeki yayın listesi şöyledir:

“Mısır:

Seydibeşir Kampı: Tan, Yarın, Nilüfer, Hilal, Ocak, İzmir, Nasrettin Hoca, Sada, Zincir, Türk Varlığı, Esaret.

Kuveysna Kampı: Esaret, Tıraş, Karikatür, Tettebbu, Tan, Badiye.

Tura Kampı: Kafes, Işık.

Zekazik Kampı: Kızıl Elma, Garnizon.

Kahire Kampı: Kafes.

Hierapolis Kampı: Güvercin.

Rusya:

Malaşovodom Kampı: Mehmet Asaf Bey yönetiminde, 37 sayı çıkan Niyet.

Krasnoyarsk Kampı: Kurtuluş, 1915-18 arası 101 sayı çıkan Vaveyla.

Kazan Kampı: Şimal Yağı, Kurultay.

Ufa Kampı: Altay.

Hindistan-Burma:

Bellary Kampı: Püsküllü Bela, Köpük, Tulu, Kara Günler ve Binbaşı Cemal Bey yönetiminde çıkan Ajans.

Thatmyo Kampı: İrawadi (Son Havadis), Ne Münasebet.”

¹¹⁴Selahattin Öztürk, Abdurrahman M. Hacıismailoğlu, Muhammed Hızarcı, **Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu: Süreli Yayınlar**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü, 2006, s. 49.

¹¹⁵ **A.e.**, s. 118.

¹¹⁶ **A.e.**, s. 217.

¹¹⁷ **A.e.**, s. 453.

Bülent Kutlu, “Fanzin Manifestosu”nda Birinci Dünya Savaşı’nda Rusya’daki Krasnoyarsk esir kampında çıkarılmış yayınlardan da söz etmektedir. “Krasnoyarsk’ın Ölüm Kampından Yatılı Üniversiteye Dönüşmesi” başlıklı makalede bu kampta çıkarılmış *Vâveyla* ve *Kurtuluş* adında iki yayının varlığıyla ilgili bilgiler mevcuttur.¹¹⁸ 1915-1918 tarihleri arasında Türk subaylar ve erler tarafından çıkarılan *Vâveyla*’nın el yazısıyla yazıldığı, kâğıt ve mürekkep yokluğundan teksir edilemediğinden tek nüsha olarak çıkarılabildiği, içeriğinde kampa ulaşan Rusça gazetelerden haberler bulunduğu ve amacının Türk esirleri eğitmek olduğu ifade edilmektedir.¹¹⁹ Aynı makalede Cemil Kutlu, *Esaret Yılları* adlı kitapta Halil Ataman’ın Krasnoyarsk’ta o yıllarda çıkan *Kurtuluş* adında el yazması bir gazeteden söz ettiğini de yazmakta ve kampta başka gazetelerin de çıkmış olabileceğini eklemektedir.¹²⁰

Bülent Kutlu “Fanzin Manifestosu” metninde, Kore Savaşı sırasında ve sonrasında askerler tarafından çıkarılan *Mehmetçik*, *Kuzey Yıldızı*, *Kore Dönüşü*, *Savaş Dönüşü* adlarındaki bazı süreli yayınlardan bahsetmektedir. “Kore Savaşı’nın Türk Edebiyatında Uyandırdığı Akisler” başlıklı makalede *Türk Yolu* isminde bir fanzinin olduğu bilgisi mevcuttur:

“Hece ölçüsüyle halk şiiri formunda kaleme alınan, ateş hattındaki askerlerin moral ve motivasyonunu yükseltmek için Kore’deki askerlerin çıkardığı *Türk Yolu* isimli fanzinde basılan bu şiirde destan kahramanı Oğuz Kağan’dan başlayarak Türklerin bulunduğu farklı coğrafyalar vurgulanır ve Türklerin tarih boyunca gösterdiği kahramanlığa dikkat çekilir (...)”¹²¹

Esra İlker Keloğlu-İşler’in makalesinde incelenen *Kutup Yıldızı*’nın. daktiloyla yazılan ve amatör çizimler içeren fanzin türünde bir yayın olduğu ifade edilmektedir.¹²²

¹¹⁸ Cemil Kutlu, “Krasnoyarsk’ın Ölüm Kampından Yatılı Üniversiteye Dönüşmesi”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, No: 32, 2007, s. 256-259.

¹¹⁹ A.e., s. 256.

¹²⁰ A.e., s. 258.

¹²¹ Şule Çetin, “Kore Savaşı’nın Türk Edebiyatında Uyandırdığı Akisler”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. LVIII, No: 1, 2018, s. 63.

¹²² Esra İlker Keloğlu-İşler, “A Missing Piece of the Social Memory: The “Kutup Yıldızı” (North Star) Journal Published by the Turkish Brigade during the Korean War”, **Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi**, 2014, s. 215.

Bülent Kutlu'nun yazdıklarından yola çıkılarak yapılan araştırmalarda elde edilen bilgiler ışığında, yukarıda örnekleri verilen, bazıları kendilerini gazete olarak tanımlayan ancak çoğu el yazması olan, zor koşullar altında ve hiçbir ticari kaygı duyulmaksızın üretilen bu yayınların fanzin oldukları iddia edilebilir. Bu yayınları fanzin örnekleri olarak Türkiye'de fanzinlerin tarihçesine dâhil etmek, konu hakkında yapılan çalışmalarda bir ilk olması nedeniyle önem taşımaktadır. Coğrafi anlamda Türkiye sınırları dışında çıkarılmış olsalar bile Türkçe olarak yayınlanmış olmaları nedeniyle, Türkiye'de fanzinlerin tarihçesi hakkında daha geniş bir perspektif sağlanması açısından bu yayınların anılmasının gerekli olduğu söylenmelidir.

Fanzinlerin dünyadaki gelişiminde yer tutan olaylar takip edilirse Türkiye'de bilinen ilk bilim kurgu fanzini olduğu ifade edilen *Antares*'ten sonra punk ve heavy metal fanzinlerinden söz etmek gerekmektedir. Levent Cantek, Türkiye'de 1980'lerin ikinci yarısında çoğaldığını dile getirdiği fanzinlerin ortaya çıkışı ve evrimi hakkında şunları yazmaktadır:

“Türkiye’de de buna benzer bir süreç yaşandı; büyük şehirlerde heavy metal ve punk kültürünün etkili olduğu grupların öncülüğünde (ve bir ölçüde ‘Alamancı’ desteğiyle), içeriği müzik ağırlıklı olan ilk fanzinler, kasetçi ve plakçılarda satılmaya başladı. Özellikle metropolleşen İstanbul’un mali kontrolünün giderek imkansızlaşması, fanzinlerin sayı ve çeşit olarak yaygınlaşmasını hızlandırdı. Böylelikle müzik temasının dışına çıkılarak çizgi roman, mizah, bilim kurgu, fantastik, sinema, pornografi veya anarşizm temelli fanzinler yayımlandı.”¹²³

Murat Altun, fanzinlerin pek çoğu aynı anda yayınlanmaya başladığından ve tarihsiz yayınlandıklarından fanzinler hakkında kesin bir kronolojik bilginin verilmesinin zorluğuna vurgu yapmaktadır. Ancak ilk fanzinin 1991 tarihli *Mondo Trasho* olduğunu ifade etmektedir.¹²⁴ Altay Öktem, *Mondo Trasho*’yu “müzikten sinemaya, edebiyattan hayatının her alanına yayılan, geniş bir perspektif yakalayan” ve kendinden sonra çıkan fanzinleri etkileyen önemli bir yayın olarak tanımlamaktadır. Öktem’in fanzinin çeşitli sayılarından yaptığı alıntılarda David Lynch, Jean Baudrillard ve Charles Bukowski’den sözler ya da metinler bulunmaktadır.¹²⁵

¹²³Levent Cantek, “Fanzin’in Ruhu”, 2006, (Çevrimiçi), <https://derinhakikatler.blogspot.com/2006/06/fanzinin-ruhu.html> , 10 Mayıs 2019.

¹²⁴ Murat Altun, “The Photocopied 1990s: Youth, Culture, And Fanzines”, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. 84.

¹²⁵ Öktem, *a.g.e.*, s. 41-43.

Altay Öktem, müzik türü olarak heavy metal'in 1990'ların başında yaygınlaşmasıyla birlikte metal fanzini sayılarında bir artış olduğunu belirtmekte ve bu artışa *Laneth*, *Enred*, *Mega Metal* ve *Heavy Metal* adlı fanzinleri örnek vermektedir.¹²⁶ Adnan Alper Demirci, 1991 yılında çıkan *Laneth*'in heavy metal müzik hakkındaki ilk Türk fanzini olduğunu belirtmektedir.¹²⁷ *Laneth*'in içeriğini tıpkı ilk punk fanzinlerinde olduğu gibi albümlerin ve demo yorumlarının, röportajların ve konser haberlerinin doldurduğu belirtilirken,¹²⁸ biçimsel olarak fotokopinin görüntülere ekstra zıtlık kattığı şok edici imgelerin bir araya geldiği bir yayından söz edilmektedir.¹²⁹ Ancak aynı ay çıkarılmaya başladıkları ifade edilen *Mondo Trasho* ve *Laneth* hakkında çıkarılma serüvenleri ve içerikleri açısından şöyle bir fark olduğuna değinilmektedir:

“Türkiye fanzin yayıncılığıyla 1991 Mayıs’ında tanıştı. Aynı ay yayın hayatına atılan *Mondo Trasho* ve *Laneth* dergileri Türkiye’deki fanzin furyasının başlangıcı olarak kabul ediliyorlar. İki dergi arasındaki temel fark ise yayın çizgisi ve felsefesi. *Mondo Trasho*, sinema, edebiyat ve müzik konularını son derece başarılı bir kolajla harmanlamış bir dergi; *Laneth* ise heavy metal üzerine uzmanlaşmış yazar kadrosu ile pek de başarılı sayılamayacak bir mizanpajla yayınlanan bir dergiydi. Aralarındaki en temel fark *Mondo Trasho*’nun yeraltından ve fanzin kültüründen haberdar olması. *Laneth* yayımcıları ise dergiyi çıkarttıklarında çevresindekiler ‘Siz fanzin yapıyorsunuz’ deyince ne yaptıklarının farkına varmışlar. O ana kadar fanzin diye bir şey den haberleri yokmuş.”¹³⁰

Bu noktada bir yayının fanzin olarak değerlendirilebilmesi için “fanzin kültüründen” haberdar olmasının şart olup olmadığı tartışılabilir. Bu çalışma kapsamında Birinci Dünya Savaşı’nda çıkan yayınlar, ticari kaygılar duymadıklarından, elde olan imkânlarla çıkarılıp çoğaltıldıklarından ve kişisel çabalarla dağıtıldıklarından “fanzin” türünün ilk örnekleri olarak kabul edildiler.

Fanzinlerin dünyadaki tarihçesinin takip edildiği bir önceki başlıkta feminist Riot Grrrl fanzinlerine değinilmişti. Türkiye’de feminist fanzinlerin erken dönem örneklerinden biri olarak Ankara’daki Perşembe Grubu’nun çıkarmış olduğu fanzin

¹²⁶ A.e., s. 71.

¹²⁷ Adnan Alper Demirci, “Shock Imagery In Turkish Heavy Metal Fanzines: A Reaction to Criticism From The Mainstream Media”, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2015, s. 51.

¹²⁸ Öktem, a.g.e., s. 71.

¹²⁹ Demirci, a.g.e., s. 65.

¹³⁰ “Türkiye’nin Fanzinleri”, 2002, (Çevrimiçi), <http://arsiv.ntv.com.tr/news/150488.asp> , 10 Mayıs 2019.

ifade edilebilir. Tanıl Bora, *Cereyanlar*'da yazdığı “‘80’lerin feminist uyanışının genç kuşağından Aksu Bora, 1988’de Perşembe Grubu fanzininde, kimlikler arasında tutarlılık arama baskısını sorgulayarak, feminizmleri tasnif eden şemalara mesafe koymuştu.” cümlesinde bu fanzinden söz etmektedir.¹³¹ Aslında Perşembe Grubu’nun direkt olarak fanzinin ismini değil, Ankara’da bir grup kadının bir araya gelmesiyle oluşan ve kapalı bir grup olarak varlık gösteren topluluğu belirttiği söylenebilir. Çünkü 1988-1991 arasında düzensiz periyotlarda 13 sayı çıkarıldığı ifade edilen ve fotokopiyle çoğaltılan A4 boyutundaki fanzinin başlık bölümünün okuyucunun fanzin ismi önerisini yazması için boş bırakıldığı ifade edilmektedir.¹³²

Türkiye’de yayımlanan fanzinlerin içerik ve çıkarıldığı çevre açısından öteki fanzinlerden ayrılan örneklerini, bu çalışmanın da ana konusunu oluşturan muhafazakâr İslamcı fanzinler oluşturmaktadır. Altay Öktem fanzinlerin muhafazakârlar tarafından keşfini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Son dönemde İslami bakış açısıyla hazırlanan fanzinlerin sayısında da epey bir artış var. Yeraltı kültürünün ve isyanın bir tür simgesi olan fanzinler, farklı bir kesim tarafından da keşfedildi ve bir tür iletişim aracı olarak kullanılmaya başlandı. Yine de boşvereceğimiz ya da bir kalemde silip atabileceğimiz bir gerçeklik değil bu.”¹³³

Bu bağlamda Öktem 2001 yılının sonlarında çıkmaya başlayan *Kum Yazıları*, *Sirenleri Taşa Tutun*, *Şey*, *Kurudut* ve *Anafor* isimli fanzinleri örnek göstermekte ve bu fanzinler hakkında yorumlarda bulunmaktadır: Öktem’in yorumlarına göre, *Kum Yazıları*, içeriği İslami bakışın anlaşıldığı entelektüel düzeyi yüksek yazılardan oluşan; *Sirenleri Taşa Tutun*, punkların ünlü sözleriyle Nuri Pakdil’in bir araya gelebildiği, karafası karışık fakat samimi; *Şey*, sayfalarında sosyoloji, felsefe ve edebiyat alanlarında yapılmış akademik çalışmaların yer aldığı, İslami entelektüalizmin ürünü; *Kurudut*, kin ve nefret duygularıyla çıkarılmış saldırgan; *Anafor* ise edebiyata yoğunlaşmış naif bir fanzindir.¹³⁴ Bu çalışmada ağırlıklı olarak TÜRDEB’in düzenlediği Uluslararası Dergi Fuarı’na katılan fanzinler üzerinden muhafazakâr

¹³¹ Tanıl Bora, *Cereyanlar: Türkiye’de Siyasî İdeolojiler*, İstanbul, İletişim, 2017, s. 784.

¹³² Satı Atakul, “Popüler Feminist Bir Yayın Deneyimi: Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002, s. 29.

¹³³ Öktem, *a.g.e.*, s. 222.

¹³⁴ *A.e.*, s. 223-229.

fanzinlerin görece daha güncel örnekleri incelendiğinden ilk muhafazakâr fanzinler olduğu düşünülen bu fanzinler çalışmanın dışında tutulmuştur. Öktem'in saydığı bu fanzinleri ele alan bir çalışma, muhafazakâr fanzinlerin kendi içindeki evriminin başlangıç noktasından itibaren daha bütünlüklü şekilde anlaşılabilmesi açısından faydalı olacaktır.

Teknolojinin basılı materyaller olarak fanzinlere sağladığı alternatiflere Güven Erkin Erkal tarafından 2001 yılında çıkarılan *Rock Art* adlı VCD fanzin örnek gösterilebilir. Öktem, *Rock Art*'ı, basılı fanzinlerin e-zine'lere dönüşeceğinin ilk işareti olarak yorumlamaktadır.¹³⁵ E-zine'ler konusundaki bazı fikirlere önceki başlıklarda yer verilmişti. Bu çalışmanın kaleme alındığı süreç boyunca yapılan gözlemlere dayanılarak basılı fanzinlerin hâlâ önemi koruduğu, internetin Fanzin Apartmanı¹³⁶ gibi oluşumlar sayesinde fanzincilere fanzinlerini tanıtmaya ve diğer fanzincilerle iletişim kurma kolaylığı sağladığı, internet sitelerine yüklenen fanzinlerin aynı zamanda basılı olarak da bulundurulduğu, kâğıt basımdan vazgeçilmediği öne sürülebilir.

¹³⁵ A.e., s. 241- 242.

¹³⁶ “Fanzin Apartmanı kendi gibi, metinlerini sokağa savurma erdemini gösteren, kar amacı gütmeyen, alelade bir okur muhabbetini, binlerle telaffuz edilen tiraj rakamların üzerinde gören fanzinlerin meydana getirdiği bir birlikteliktir. İzmir’de ilk adımlarını attığımız, zamanla diğer şehirlere yayılarak takas yoluyla ulaştığımız, hiç gitmediğimiz şehirlere, sesimizi duyumsattığımız gönüllülük esası köklerine işlemiş bir harekettir.” Kendini yukarıdaki cümlelerle tanımlayan Fanzin Apartmanı, web sitesinin dışında aynı isimli bir Facebook grubuna ve Youtube kanalına da sahiptir. Ayrıca bazı mekânlarda fanzin bırakılabilecek Fanzin Apartmanı Rafları bulunmaktadır. Kaynak: “Fanzin Apartmanı Nedir?”, (Çevrimiçi) <https://fanzinapartmani.com/>, 10 Mayıs 2019.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHAFAZAKÂR FANZİNLER EVRENİ

Bu bölümde, bu çalışmada içerik analizi yapılacak olan fanzinlerin tanıtılması amaçlanmaktadır. Söz konusu fanzinlerin çıkarılma tarihlerini, kendilerini tanımlama biçimlerini, amaçlarını, dağıtım şekillerini, fiyatlarını, iletişim kanallarını ve çeşitli kurumlarla olan ilişkilerini içeren bir izlek üzerinden “muhafazakâr fanzinler evreni” tarif edilmeye çalışılacaktır.

Araştırma nesnesinin “muhafazakâr İslamcı fanzinler” olarak belirlendiği böyle bir çalışmada, muhafazakârlık ve İslamcılık hakkındaki tartışmalara değinmenin gerekli olduğu düşünülmektedir. Ancak çalışmanın asıl odağından uzaklaşılması adına teorik açıklamaların kısa tutulmasına gayret edilecektir.

Muhafazakârlık, var olan düzenin sosyal, ekonomik ve siyasal yönlerine tümüyle değer atfedilen ve onun korunması gerektiğine inanılan, kökten bir değişim karşısında “yavaş ve tedrici” değişimin yeğlendiği bir düşünce sistemi olarak tanımlanabilir.¹ Ancak onun “modern bir ideoloji” mi yoksa “zihinsel bir tutum” mu olduğu konusunda çeşitli tartışmalar bulunmaktadır.² E. Zeynep Güler’in Karl Mannheim’ın ayırımına atıfla aktardıkları, söz konusu tartışmada Mannheim’ın zamandan bağımsız bir zihinsel tutum olarak muhafazakârlığı, gelenekselciliği ifade edecek şekilde “doğal muhafazakarlık” olarak tanımladığını göstermektedir.³ Mannheim’ın ayırımının diğer ayağını ise 19. yüzyıl ideolojisi olarak siyasal tavra işaret eden “modern muhafazakârlık” oluşturmaktadır.⁴

Muhafazakârlığın “modern” olarak tanımlanışının ardında sosyal, siyasi, ekonomik alanlarda meydana gelen büyük dönüşümlerin rol oynadığı söylenebilir. Modern bir ideoloji olarak muhafazakârlığın zeminini Aydınlanma düşünürlerinin

¹ E. Zeynep Güler, “Kadim Geleneğin Savunusundan Faydacılığa”, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, 6. bs., Ed. H. Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 117.

² Fırat Mollaer, “Klasik Muhafazakârlıktan Tekno-Muhafazakârlığa: Tanım Sorunları, Temeller ve Değişmeler”, **Doğu Batı**, No: 58, Ağustos-Eylül-Ekim 2011, s. 66.

³ Güler, **a.g.e.**, s. 117-118.

⁴ **A.e.**

soyut fikirlerine ve bu fikirlerin somutlaştığı Fransız Devrimi'ne verilen tepkiler ve eleştiriler oluşturmaktadır.⁵ Muhafazakârlığın modern bir düşünce sistemi olduğunu ifade ederken, onun modernleşmenin ilerleyişine paralel olarak sürekli yeniden tanımlandığını da belirtmek gerekmektedir.⁶ Dolayısıyla her zaman için geçerli olabilecek kesin bir muhafazakârlık tanımı yapmak zor görünmektedir.

Muhafazakârlığın modernliğine ilişkin vurguyla İslamcılık hakkındaki tartışmalarda da karşılaşılmaktadır. Nuray Mert, modernleşme tartışmalarını İslamcılık tartışmalarının başlangıç noktası ve en önemli ekseni olarak belirlemektedir.⁷ Kenan Çayır, İslamcılığı, “İslam’ın hem özel hem de kamusal hayatı düzenleyen bir inanç sistemi olarak çağdaş dünyada İslâmî aktörler tarafından yeniden yorumlanması” şeklinde tanımlamaktadır.⁸ Yeniden yorumlama ihtiyacını modernleşmenin “Batılılaşma ve laikleşme” olarak yanlış anlaşılıp uygulanmasıyla İslam dünyasında yaşandığı düşünülen İslami gerilemenin ve İslami özün kaybedildiğiyle ilgili endişenin oluşturduğunu söylemek mümkündür.⁹

Özetle muhafazakârlık ve İslamcılık, modernleşmenin yarattığı sonuçlara tepkili ve sürekli yeniden tanımlanan modern düşünce sistemleri olarak ifade edilebilir. İslamcılık ve muhafazakârlık arasındaki ilişkinin ise çeşitli metaforlarla betimlenmeye çalışıldığı söylenebilir. Yasin Aktay, İslamcılık ve muhafazakârlık arasındaki ilişkiyi adlandırmak için belirli bir alışveriştten sonra taraflar arasındaki alacak ve borç ilişkisini ifade eden “bakiye” kelimesini kullanmaktadır.¹⁰ İslamcılığın borçlu taraf kabul edildiği bakiye ilişkisi, makalede muhafazakârlığın Cumhuriyet’ten sonra İslamcılığa siyasal alanda meşru şekilde var olabileceği kullanışlı bir söylem sağlaması gibi örnekler üzerinden değerlendirilmektedir.¹¹

⁵ Bekir Berat Özipek, “Muhafazakârlık, Devrim ve Türkiye”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 66.

⁶ Tanıl Bora, **Türk Sağının Üç Hâli: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslâmcılık**, 3. bs., İstanbul, Birikim Yayınları, 2003, s. 53.

⁷ Nuray Mert, “Türkiye İslâmcılığına Tarihsel Bir Bakış” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 411.

⁸ Kenan Çayır, **Türkiye’de İslâmcılık ve İslâmi Edebiyat: Toplu Hidayet Söyleminden Yeni Bireysel Müslümanlıklara**, 2.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 7.

⁹ A.e., s. 6.

¹⁰ Yasin Aktay, “İslâmcılıktaki Muhafazakâr Bakiye”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 346.

¹¹ A.e., s. 350.

Tanıl Bora, milliyetçilik, İslamcılık ve muhafazakârlık arasındaki ilişkiyi maddenin hâlleri metaforuyla, Türk Sağı maddesinin birbirine dönüşebilen katı, sıvı, gaz hâlleri olarak tarif etmektedir.¹² İslamcılık “imge, değer, ritüel” kaynağı olarak Türk Sağının sıvı hâlini, muhafazakârlık ise “ruh hâli, duyuş/düşünüş biçimi ve üslup” olarak Türk Sağının havasını yani gaz hâlini temsil etmektedir.¹³ Bora’nın metaforu bu üç düşünceyi birbirinden ayırmadan onlar arasında bir geçişliliği ifade ettiğinden önem taşımaktadır.

Muhafazakârlık ve İslamcılık ilişkisindeki kesin çizgilerle ayıramaz niteliğin vurgulanmasının bir adım ötesinde Aksu Akçaoğlu’nun Türkiye’de İslamcılığı muhafazakârlığın bir türü olarak tanımlaması bulunmaktadır.¹⁴ Akçaoğlu, muhafazakârlık ve İslamcılık ayrımının sentetik bir ayrım olduğunu iddia etmektedir.¹⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında İslamcı eleştirilerin bastırılmasıyla devlet tarafından “meşru muhafazakârlık” tanımının yapılması muhafazakârlık-İslamcılık arasında bir ayrım inşa edilmesine neden olmuştur.¹⁶ Devletin “meşru muhafazakârlık” anlayışı, yakın tarihlerde İslam temelli alternatif bir toplumsal düzen arayışındaki Millî Görüş partilerinin yasaklanıp kapatılmalarıyla pekişerek, reformist İslamcıların kendilerini AKP’nin “muhafazakâr demokrasi” kavramında vücut bulacak şekilde yeniden tanımlamalarına yol açmıştır.¹⁷ AKP’nin bu hamlesi bir yandan İslamcılık-muhafazakârlık ayrımının tekrar üretilmesine neden olurken diğer yandan muhafazakârlığın tanımını İslamcılığı içine alacak şekilde genişletmiştir.¹⁸ Bu çalışmada benimsenen muhafazakârlık kavrayışı İslamcılığı da kapsayan bu hâliyle düşünülmektedir. Muhafazakâr fanzinler ya da muhafazakâr gençlerden söz edilirken kavramın İslamcılığı da kapsayacak şekilde kullanıldığı akılda tutulmalıdır.

¹² Bora, **Türk Sağının Üç Hâli: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık**, s. 8.

¹³ **A.e.**, s. 8-9.

¹⁴ Aksu Akçaoğlu, **Zarif ve Dinen Makbûl: Muhafazakâr Üst-Orta Sınıf Habitusu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018, s. 21.

¹⁵ **A.e.**, s. 16-19.

¹⁶ **A.e.**, s. 18.

¹⁷ **A.e.**

¹⁸ **A.e.**, s. 19.

Muhafazakârlık hakkındaki bu kısa açıklamadan sonra “muhafazakâr fanzin evreni”nin detaylarına giriş yapılabilir. İlk olarak toplu basımları olan *H-aykırı* ve *Suskun*’dan sonra bütün sayıları incelemeye dahil edilen *Mola*, *Simurg* ve *Vaveyla* ve son olarak da ilk sayısı bulunamayan ancak sayılarına kısmi olarak ulaşılabilen ve analiz edilecek olan *Felâh* tanımlanacaktır.

“Fanzinlerin görünürlüğünü artırmak ve birbirleriyle iletişim içerisinde olmaları için faaliyete geçmiş bir grup fanzinci”¹⁹ den oluşan bir platform olan Fanzin Apartmanı’nın kurucularından Efe Elmastaş’ın yazmış olduğu *Şu Fanzin Meselesi* adlı fankitin* “Fanzinlerin Kitaplaştırılması Meselesi” başlığı altında yazdıklarından, fanzinlerin toplu basım yapmaları meselesinin bir dönem fanzinciler arasında bazı tartışmalara yol açtığı anlaşılmaktadır.²⁰ Elmastaş, konu hakkında “kitaplaştırma” ve “piyasalaştırma” arasında bir ayrıma gittiğini belirterek fanzin sayılarını bir araya getirme işleminin, kendisinin ifadesiyle “doğumun” nasıl gerçekleştiğine göre tavır almaktadır:

“Bir fanzin kitaplaşabiliyorsa kitaplaşmalıdır ama gene meydana geldiği ortam, fanzin tavrı içinde bunu gerçekleştirmelidir. Yani; yayınevi çatısı altına girmeden ISSN, bandrol ve bakanlık sertifika numarası almadan ve en önemlisi dağıtım firmalarına, oradan da kitapevi reyonlarına giden yolda herkesin nemalandığı bir meta hâline dönüşmeden yapılması gerektiğini anlatıyorum. Elbet ciltlenebilir ama önemli olan bu doğumun nerede gerçekleştiğidir.”²¹

Bu açıklamaya göre fanzinlerin bir araya getirilip ciltlenmesinde Elmastaş’ın fankit boyunca açıklamaya çalıştığı “fanzin doğası”na aykırı bir durum yoktur. Ancak Elmastaş’a göre bir fanzin bir yayınevi tarafından kitaplaştırılıyorsa burada “fanzin doğasına aykırı şekillerde bir meydana geliş” söz konusudur.²² Bu çalışmada incelenmiş olan, iki toplu basım yapmış fanzin bulunmaktadır. Bunlardan ilki *H-aykırı* ikincisi ise *Suskun*’dur. Bu iki fanzinden *H-aykırı*’nın toplu/tıpkıbasımı Barbar Kitap adlı yayınevi tarafından basılmıştır. ISBN** numarası bulunmaktadır ve fiyatı 25₺’dir.

¹⁹ “Fanzin Apartmanı Nedir?”, (Çevrimiçi) <https://fanzinapartmani.com/apartman-nedir/>, 15 Mart 2019.

* Fankit: Fanatik ve kitap kelimelerinin bir araya getirilmesinden oluşan, yayıncılık piyasası dışında amatör tekniklerle basılan kitaplara verilen ad.

²⁰ Elmastaş, **a.g.e.**, s. 20.

²¹ **A.e.**

²² **A.e.**

** Uluslararası Standart Kitap Numarası

Suskun ise Titiz Ozalit adlı bir ozalitçide basılmıştır ve üstünde fiyat bilgisi bulunmamaktadır. Ancak 2018 yılında Sirkeci’deki 9. Uluslararası Dergi Fuarı’nda 20₺’ye satılmıştır. Bu iki fanzin, yukarıda alıntılanmış kriterler doğrultusunda kıyaslandığında, toplu basımı “fanzin doğası”na uygun olarak gerçekleşmiş fanzinin *Suskun* olduğu söylenebilir.

Toplu basım yapmış fanzinlerin dışındaki alt başlıkların oluşturulmasında fanzinlerin ilk sayılarının ulaşılabilirliği dikkate alınmaktadır. Bunun nedeni fanzinlerin ilk sayılarının giriş yazılarının birer “çıkış manifestosu” niteliğinde olmasıdır. İncelenen fanzinlerin ilk sayılarında, fanzin ekibinin tamamının imzasıyla ya da künye kısmında “genel yayın yönetmeni” olarak adı geçen kişiler tarafından kaleme alınmış giriş yazılarında okurlara fanzinlerinin çıkış amaçlarıyla ilgili açıklamalar yapılmaktadır. İlk sayıların giriş yazıları bu çalışma açısından, fanzinlerin kendilerini nasıl tanımladıklarını ve amaçlarını fanzincilerin sözcükleriyle görmek bakımından önem taşımaktadır. Bu sebeple ilk sayılarına ulaşılabilen ancak toplu basımı bulunmayan *Mola*, *Simurg* ve *Vaveyla* ile ilk sayısı bulunamayan ancak çeşitli sayıları incelenecek olan *Felâh* ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

Bu bölümde tanıtılması amaçlanan fanzinlerden bazılarının kendilerini tanımlarken fanzin ve dergi kelimelerini birbirleri yerine kullandıkları görülmektedir. Fanzinler tanıtılırken bu durumlar ayrıca belirtilecektir. Ancak bu çalışmada incelenecek fanzinlerin en eski tarihliyelerinden biri olan *Felâh*’ın kendini yukarıda bahsedilen fanzinlerden farklı biçimde fanzin ya da dergi olarak değil “bülten” olarak tanımladığı eklenmelidir. TDK’ye göre “dergi” ve “bülten” kelimesinin eş anlamlı kelimeler oldukları²³ göz önünde bulundurulduğunda, *Felâh*’ın kendini “bülten” olarak tanımlarken dergiye işaret ettiği iddia edilebilir.

Efe Elmastaş, bir fanzini dergiden ayıran birtakım özellikleri belirtmeye yayın periyodundan söz ederek başlamaktadır. Elmastaş, dergilerin ISSN*** kayıtlarının, matbaa anlaşmalarının dergilerin sahip oldukları yayın periyodu üzerinden yapılmakta olduğunu ifade etmektedir.²⁴ Dergilerin yayın hayatına devam edebilmeleri tiraj

²³ “Bülten”, (Çevrimiçi) <http://sozluk.gov.tr/> , 15 Mart 2019.

*** Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası

²⁴ Elmastaş, **a.g.e.**, s. 12.

rakamlarına ve satış gelirlerine bağlıdır.²⁵ Dolayısıyla bir dergide yazar yazısını hem belirlenen yayın periyoduna yetiştirmek hem de okurun ilgisini çekerek satış devamlılığını sağlayacak konularda yazmak zorundadır. Bu zorundalıklar yazarda “otokontrol” ve “otosansür”ün yerleşmesi ihtimalini yaratır ki bu durum Elmastaş’a göre “günden güne özgünlüğün yitimine neden olur.” Ona göre, fanzini önemli kılan “yayın serbestliği” ve “şirketleşmiş dergi yapılarına bağlı kalmadan basılıp dağılma ve okunma imkânı”dır.²⁶

Barış Akkurt’un çeşitli fanzinlerle yaptığı yazılı ya da sözlü görüşmeleri bir araya getirdiği kitabı *Fanzin(ci)ler Konuşuyor*’da Altay Öktem “fotokopi dergi”lerden söz etmektedir. Onun bu tanımı, bu çalışmadaki bazı fanzinlerin tutumlarını açıklamakta yardımcı olacaktır. Akkurt’un fanzin eyleminin sisteme isyanı ve direnişi ifade eden özüne aykırı tutumlarla ve fanzinin legal dergiler için bir basamak olarak görüldüğü durumlarla karşılaşp karşılaşmadığı sorusuna Altay Öktem fanzinler ve “fotokopi dergiler” arasında bir ayırım yaparak cevap vermektedir:

“Fanzin kültürünün yaygın olduğu dönemlerde, Türkiye’de 80’lerin sonu, doksanlar ve 2000’li yılların başlarında böyle tutumlar yoktu ya da yok denecek kadar azdı. Daha sonra fanzinler, yerini fotokopi dergilere bıraktı. Yani merkezdeki dergileri taklit eden ama baskıya verilmeyip fotokopiyle çoğaltılan yayınlar. Fanzinlerin temel niteliği olan o isyan ve direniş ruhu, yerini eklemlenme çabasına bıraktı. (...) Dergilerde ürünlerini yayınlamayanlar, eğer yeterli ekonomik güçleri varsa, kendi dergilerini çıkararak edebiyat ortamında kabul görmeye çalıştılar; yeterli ekonomik gücü olmayanlar da aynı şeyi hazırladıkları dergileri fotokopiyle çoğaltarak yaptılar. Fotokopi dergiler, dergiye eklemlenmek için bir basamak olarak hazırlanmaya başladı. Dış görünüm olarak benzese de, fotokopi dergiyle fanzinin hiçbir benzerliği yoktur aslında.”²⁷

Bu çalışmada incelenen fanzinler değerlendirildiğinde, *Suskun*’un başlangıçta ekonomik sebeplerden fanzin türünde çıkarılmaya karar verildiği görülmektedir. Dergiye dönüşmek amacıyla fanzin olarak yola çıkan *Suskun*’un, sonradan dergiye dönüşmekten vazgeçtiği ifade edilmektedir. *H-aykırı*’nın ise kendini en başında “fanzin/dergi” olarak tanımladığı, tıpkıbasımının giriş bölümlerinde de sıklıkla dergi ve fanzin kelimelerinin birbirleri yerine kullanıldığı göze çarpmaktadır. Ayrıca,

²⁵ A.e., s. 2.

²⁶ A.e., s. 12.

²⁷ Akkurt, a.g.e., s. 22.

tanıtım yazısında da belirtileceği üzere *H-aykırı*, kendini genç edebiyatçıları “merkezi-öncü” tabir ettikleri dergilerle buluşturabileceği bir mecra olarak görmektedir. Genel bir fanzincilik tavrı olarak belirtilebilecek anaakım edebiyat dünyasından uzak durma durumunun *H-aykırı* için söz konusu olmadığı söylenebilir. Ayrıca bu çalışmada içerik analizi yapılan fanzinlerin hemen hemen hepsinin kendilerini “edebiyat ve sanat fanzini” olarak tanımladıklarını ve politik anlamda bir tanımlamadan kaçındıklarını eklemek gerekmektedir.

Fanzinlerin tanıtımına geçmeden önce değinilmesi gereken bir diğer durum fiyat meselesidir. Efe Elmastaş, *Şu Fanzin Meselesi*’nde fanzinin “ücretsiz verilebileceği gibi basım ve dağıtım maliyetlerini geçmeyecek bir eder üzerinden satışının yapılabileceğini” ifade etmektedir.²⁸ Diğdem Sezen de fanzini “fotokopi gibi yöntemlerle çoğaltılan ve maliyetleri dışında herhangi bir kâr içermeyen fiyatlara satılan amatör yayınlar” olarak tanımlamaktadır.²⁹ Bu alıntılardan hareketle, bir fanzinin satışında ve fiyatlandırılmasındaki temel meselenin, kâr amacı güdülmemesi olduğu iddia edilebilir. Fanzinin, satış fiyatı maliyetini geçmeyecek şekilde fiyatlandırılmasında bir sakınca olmadığı söylenebilir. Bu çalışmada incelenecek fanzinlerde bu tutuma ters bir duruma rastlanmamaktadır. Fanzinlerin çoğu ya ücretsizdir ya da bir dergiyle kıyaslandıklarında çok ucuz şekilde fiyatlandırılmışlardır. Ancak tek tek sayılarında ücretsiz olan ya da fiyatları ucuz olan *H-aykırı* ve *Suskun*’un toplu basımlarını 25₺ ve 20₺ olarak fiyatlandırıdıkları eklenmelidir.

Fanzincilerin dağıtım konusunda herhangi bir dağıtım şirketiyle anlaşma yapmadıkları ve fanzinlerini kendi imkânlarıyla dağıttıkları gözlemlenmektedir. Dağıtımda bireysel gönüllülüklerin önemli olduğu, bunun dışında kargo yoluyla gönderimlerin yapıldığı söylenebilir. Ayrıca internetin de dağıtım konusunda kolaylık sağladığı eklenmelidir. Issuu adlı site, fanzincilerin fanzinlerini ekledikleri ve dileyenin buradan fanzinlere erişebileceği bir alan oluşturmaktadır.

²⁸ Elmastaş, **a.g.e.**, s. 1.

²⁹ Sezen, **a.g.e.**, s. 178.

Çalışmada incelenen fanzinlerden *Suskun*, *Vaveyla* ve *Simurg* TÜRDEB üyesidir. Resmî web sayfasındaki açıklamaya göre, dergi editörlerinin ve yayın yönetmenlerinin bir araya gelerek oluşturdukları bir birlik olarak 2008 yılında kurulmuştur. 2014 yılına kadar Türkiye Dergi Editörleri ve Yayın Yönetmenleri Birliği adı altında toplanan platform, bu yıldan sonra Türkiye Dergiler Birliği'ne dönüşmüş ve 2015 yılında dernekleşmiştir.³⁰ TÜRDEB, aynı zamanda bu çalışmada incelenecek fanzinlerin büyük bir kısmına ulaşılan Türkiye Dergi Fuarı'nın düzenleyicisidir. Bugüne kadar birliğin başkanlığını, *Rıhle*, *Gülistan* ve *Kurani Hayat* dergilerinden isimlerin yürüttüğü TÜRDEB'in en son başkanı, *Biat*, *Kitap Postası*, *Cafcaf*, *Hacamat* ve *CF* dergilerinin kurucusu Asım Gültekin'dir. Birliğin başkan yardımcılığında *Haksöz* ve *Kurani Hayat* dergilerinden, yönetiminde ise *Osmanlıca*, *Furkan* ve *Siyer* gibi muhafazakâr dergilerden isimler bulunmaktadır.³¹

Bir fanzinin kurumlarla ilişkide olması yazı seçimi konusunda özgürlüğünün kısıtlanması ihtimalinden dolayı bazı riskler barındırmaktadır. İncelenen bazı fanzinlerde de direkt olarak üye olma hâli görülmesine de bazı kurumlara teşekkür edildiğine ve bazı kuruluşların reklamlarının yapıldığına rastlanmaktadır. Bunlardan fanzinleri tanıtırken ayrıca bahsedilecektir.

2.1. Toplu Basım Yapmış Fanzinler

Bu kısımda çeşitli sayılarını bir araya getirerek toplu şekilde basan fanzinlerin tanıtımlarına yer verilecektir. Öncelikle *H-aykırı* tanıtılacaktır. Bunun nedeni ilk sayısının bu başlıkta incelenecek diğer bir fanzin olan *Suskun*'dan önce çıkmış olması ve *Suskun* hâlâ çıkmaya devam ederken *H-aykırı*'nın yayın hayatını sonlandırmış olmasıdır. *Suskun* tanıtılırken fanzinin kurucularından Ubeydullah Erdoğan ile yapılan yüz yüze görüşmeden de faydalanılacaktır.

³⁰ “Hakkında”, TÜRDEB, (Çevrimiçi) <http://www.turdeb.com/turdeb-hakkinda-1.html>, 1 Şubat 2019.

³¹ A.e.

2.1.1. H-aykırı

Kurucularından Helim Dur tarafından “fotokopi usulüyle çoğaltılan ve A3 kağıdının üçe katlanmasıyla şekillenen edebi-düşünsel nitelikli, 6 sayfalık bir fanzin/dergi”³² olarak tanımlanan *H-aykırı*, Kasım 2011 ve Nisan 2017 tarihleri arasında, farklı periyotlarla 33 sayı olarak çıkmıştır. Bu çalışmada Nisan 2018 yılında tüm fanzin sayıları bir araya getirilerek oluşturulan toplu/tıpkıbasım incelenecektir. Kitap hâlinde yayımlanan bu toplu/tıpkıbasım, “H-aykırı Hakkında”, “H-aykırı’nın Bütün Sayıları” ve “H-aykırı’nın Fotoğrafları” başlıklarına sahip üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm bir nevi fanzinin çıkış manifestosunun ve çalışma ilkelerinin ayrıntılı olarak açıklandığı yazılardan oluşmaktadır. İkinci bölümde fanzinin bütün sayılarının tıpkıbasımına ve son bölümde ise fanzinle alakalı bir fotoğraf albümüne yer verilmektedir.

H-aykırı’nın kurucularından Helim Dur’a kendisiyle yapılmak istenen görüşmenin soruları iletilildiğinde, soruları yanıtlamayı reddetme sebeplerini ifade eden uzun bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada, *H-aykırı*’yı “edebi nitelikli bir çalışma” olarak tanımlayarak “muhafazakâr/İslamcı” tanımlamasının *H-aykırı*’yla örtüşen bir durum olmadığını belirtip şunları söylemiştir:

*“Haykırı edebi nitelikli bir çalışmadır. Düşünmeyi, vicdanı, insani değerleri her sayısında ve sayfasında dili döndüğünce işlenmiştir. İnsanın bu çağda yaşadığı her türlü duygudan, halden izler taşır. Bunu yaparken yaslandığı tek şey de samimiyet ve muhabbetir. Nitekim ulaştığı her farklı düşünceye sahip okuru tarafından da bu durum böyle görülmüştür. Sorularınızda edebi, sanatsal, düşünsel çerçevede bir içerik vurgusu göremedim maalesef. Haklı olarak belki siz bu noktaya odaklanmışsınız ama biz siyasi ve ideolojik bir zeminde kendimizi ifade etmek istemiyoruz. Her sorunun açılımı bizi uzun açıklamalar yapmaya zorlamaktadır. Bu durum da haykırı için temel mesele değil doğrusu. ‘Muhafazakar/İslamcı’ tanımlaması da ayrıca bizimle örtüşen bir durum değil. Çünkü tam da bu kavramların sıkıntılı olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla siyasi argüman içinde yapılacak bir tanımlama bize uymuyor.”*³³

³² Helim Dur, “H-aykırı Hakkında”, **h-aykırı Toplu/Tıpkıbasım**, Ed. Helim Dur, İstanbul, Barbar Kitap, 2018, s. 13.

³³ Bu yanıt, 12 Şubat 2019 günü Helim Dur tarafından Facebook aracılığıyla kişisel Facebook adresime gönderilmiştir.

Helim Dur'un açıklamasından *H-aykırı*'nın kendini politik bir zeminde tanımlamadığı görülmektedir. Ancak açıklamanın devamında *H-aykırı* tarafından referans alınan kişiler ve ekoller Helim Dur tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Edebi ve düşünsel düzlemde; Mehmet Akif, Necip Fazıl, Sezai Karakoç (Sırat-ı Müstakim, Büyük Doğu, Diriliş ve devamı)... çizgisinden izler ve referanslar taşıma gibi bir derdimiz vardır. Öz olarak bunu gözetmekle birlikte, dilin imkanları ölçüsünde kendimize has bir tarz ve üslup kullanarak duygu ve düşüncelerimizi sunmaya gayret ettik. Bu arayış da bizi "Fanzin" formatında bir denemeye getirdi. Kısaca biz şekil unsuruna takılmadan sözümüzü söyledik. Orada sesimiz, nefesimiz, elimiz, yüreğimiz var. o sayfalara terimiz ve gözyaşımız damlamıştır. Emegimizi anlamlı kılan tam da bunun gönüllülere dokunmasıdır. Onun ötesinde kendimizi konumlandırıracağımız siyasi/ideolojik bir mevzi yok. Bu açıklama çerçevesinde, sorularınızı maalesef cevaplamak istemiyoruz. Çünkü her cevap beraberinde yeni bir izahı ve uzatmayı gerekli kılabilir. Daha fazlası ve incesi bütün sayılarımıza sinmiştir.”³⁴

H-aykırı'nın çıkış öyküsü, fanzinin tüm sayılarının bir araya getirildiği tıpkıbasımının çıkış manifestosu niteliğindeki ilk bölümlerinde Helim Dur tarafından uzunca anlatılmaktadır. Bu anlatılara göre, 1990'lı yıllarda ikisi de Marmara Üniversitesi'nde öğrenci olan Helim Dur ve Ökkeş Karakiprik yıllar sonra aynı lisede görev yapmaya başlayınca tanışırlar. Sohbetleri sırasında konu, edebiyat öğretmeni Helim Dur'un “doksanlı yıllarda Marmara Üniversitesi Göztepe Kampüsü merkezli ses getiren bir fanzin” olarak tanımladığı *Aykırı Edebiyat*'a gelir. Okul müdürü Ökkeş Karakiprik'in ısrarlarıyla *Aykırı Edebiyat* isimli fanzine benzer bir fanzin çıkarmaya karar verilir.³⁵

Helim Dur'un yazdıklarına göre *H-aykırı*'nın çıkarılma amacı, okul müdürü Ökkeş Karakiprik'in kendi görev yaptıkları lisede de doksanların *Aykırı Edebiyat*'ına benzer bir fanzini çıkarmak ve öğrencileri de “güzel bir çalışmaya dahil etmek” isteğidir. Ancak başlangıçta bir okul fanzini olarak çıkan *H-aykırı*, üçüncü sayıda “okul duvarından ‘nizami şekilde’ atlayarak” diğer okullardan yazarlara yer vermeye başlamıştır.³⁶ Beşinci sayıyla birlikte “şehir dışına çıkan” fanzin, yalnızca okulların katılımıyla kalmayıp başka şehirlerden yazarlara da kapılarını açmıştır.

³⁴ Yanıtın devamı.

³⁵ A.e., s. 6.

³⁶ A.e. s. 6-7.

Aykırı Edebiyat'a benzer bir fanzin çıkararak öğrencileri de güzel bir çalışmaya dahil etmek amacıyla yola çıkan *H-aykırı*'nın dağıtım ağı ve yazar kadrosu şehir dışına açılınca amacının da dönüştüğünden söz etmek mümkün görünmektedir. Tıpkıbasımın “H-aykırı ve Hayat ve Edebiyat ve...” başlıklı kısmında Helim Dur, bu savı destekleyecek şekilde, *H-aykırı*'yı özellikle genç fanzin yazarlarının “merkezi ve öncü” olarak tabir ettiği dergilerle irtibat kuracakları bir mecra olarak gördüğünü ve bunu bir ödev bilinciyle yaptığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“...oysa h-aykırı'yla bir şekilde temas kuran, burada yazısı/ şiiri yayımlanan özellikle genç arkadaşlarımızı; genel edebiyat iklimiyle buluşmaları, merkezi ve öncü dergilerle irtibat kurmaları noktasında yönlendirmeye çalışıyoruz. üstelik bunu bir ödev bilinciyle yapmaya çalışarak...”³⁷

Tıpkıbasımın “Her H-aykırı Böyle Çıkıyor” başlıklı bölümünde fanzinin hazırlık, basım ve dağıtım aşamaları açıklanmaktadır. Burada anlatılanlara göre, fanzinin ilgili sayısı fotokopi yoluyla çoğaltıldıktan sonra her nüshaya ayrı ayrı numaralar verilmekte ve sonrasında eldeki adreslere göre “dergiler” paketlenerek kargoya verilmektedir. Dergi ve fanzinin tıpkıbasımın giriş bölümünde birbiri yerine kullanıldığını ifade etmek gerekmektedir. Konuyla ilgili açıklama ikinci bölümün girişinde yapılmıştır. *H-aykırı*'nın dağıtım adresleri Helim Dur'un kişisel Facebook hesabından ilan edilmektedir.³⁸

Tıpkıbasımın “H-aykırı'nın Gittiği Şehirler” bölümünde fanzinin bugüne dek ulaştığı şehirlerin tamamı listelenmektedir. Fanzinin Türkiye'nin elliden fazla iline ulaştırılmış olduğu görülmektedir. Dağıtım adresleri birçok ilde yayınevleri, sahaflar, kırtasiyeler ve kütüphaneler iken bazı illerde çeşitli kurum ve dernekler ya da iş yerleri de olabilmektedir. *H-aykırı*, yayınevleri, sahaflar ve kırtasiyeler dışında Afyon'da Ensar Vakfı'nda, Aksaray'da Zinciriye Medresesi'nde, Ankara'da Kurtuba Kitap Kahve'de, Bartın'da Bilgin Market'te, Kahramanmaraş'ta Şah Fotoğrafçılık'ta, Karabük'te Karabük Kültür ve Sanat Derneği'nde, Kilis'te Ukbahan'da, Manisa'da Aynı Ali Çay Bahçesi'nde, Mersin-Tarsus'ta Anadolu Gençlik Derneği'nde, Niğde'de YAZSANBİR isimli dernekte, Şırnak'ta Reklamed Medya'da dağıtıma çıkmıştır. Aralarında Kıbrıs'ın da bulunduğu bazı yerlere fanzinin şahıslar eliyle de ulaştırıldığı

³⁷ A.e., s. 14.

³⁸ A.e., s. 16.

ayrıca söylenmektedir.³⁹ Tıpkıbasımın “Kapanıştaki Kimlik Beyanı” başlığı altında da fanzinin dağıtımında kurumsal adreslerin öncelikli olduğu ancak bireysel isteklerin de ciddiye alındığı ifade edilmektedir⁴⁰.

Tıpkıbasımın “H-aykırı İçin Sık Sorulanlar ve Cevaplar” bölümünde yer alan “h-aykırı’nın ücreti nedir?” sorusu, Helim Dur tarafından “h-aykırı, ilgisine hediye olarak gönderilmektedir, yani ücretsizdir.” olarak yanıtlanmıştır.⁴¹ Ancak bu durumun toplu/tıpkıbasım için geçerli olmadığı ve sadece dergi fuarında sembolik bir tutar belirlendiği de cevaba eklenmiştir. Helim Dur, fanzinin birinci sayısındaki “İlkelerimiz” bölümünde fanzinin fiyatı hakkında “Çok ısrar edenler için kelimesi:- 145.319.150.000.000.000- TL’dir.” demektedir.⁴²

H-aykırı’nın hazırlık, basım ve dağıtım aşamalarının anlatıldığı “Her H-aykırı Böyle Çıkıyor” adlı bölümde Helim Dur, H-aykırı’nın başından beri paraya önem vermediğinden, bazı arkadaşlarının sembolik de olsa bir fiyat belirlenmesi yönündeki düşüncelerine sıcak bakmadığından söz etmektedir. Ancak yukarıda değinildiği üzere, dergi fuarı bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. *H-aykırı* 13’üncü sayıdayken gidilen dergi fuarında, her fanzin için 1₺’lik ve 13 sayının tamamı için 10₺’lik bir fiyatlandırmaya gidilmiştir. Manevi bir kazanımı olmasa, fanzin çıkarmanın hazırlığından dağıtımına kadar maddi anlamda tamamıyla zarar olduğunu ifade eden Helim Dur, fotokopi, kargo masrafları ve fuar için yapılacak ek harcamaları gerekçe göstererek bu fiyatlandırmanın ilgilisi tarafından anlayışla karşılanacağını ümit ettiğini belirtmektedir.⁴³

TÜRDEB ile yaptığı “H-aykırı ve TÜRDEB Dergi Soruşturması” ismini taşıyan röportajda Helim Dur, “dergilerinde” gençlere ulaşmayı önemsediklerinden ve yazı hayatına yeni atılacak yeteneklere yöneldiklerinden söz etmektedir.⁴⁴ Tıpkıbasımın “H-aykırı İçin Sık Sorulanlar ve Cevaplar” başlığında “derginizde ben de yazabilir miyim?” sorusuna verilen cevapta ise H-aykırı’nın genel tarzına, havasına,

³⁹ A.e., s. 18.

⁴⁰ A.e., s. 17.

⁴¹ A.e., s. 13.

⁴² *H-aykırı*, No: 2, Aralık 2011, s. 6.

⁴³ Dur, a.g.e., s. 15.

⁴⁴ A.e., s. 12.

boyutuna ve ilan edilen konu başlığına uygun olacak şekilde, yazı, şiir, çizgi çalışmalarının beklendiği söylenmektedir.⁴⁵ Yukarıda bahsedilen röportajda, gelen metinler üzerinde ilk okuma yapıldıktan sonra alınan notların, yazar ve *H-aykırı* arasında karşılıklı olarak değerlendirildiği ve metinle ilgili çalışmaların yine karşılıklı olarak yürütülüp sürecin iki tarafın da içine sinecek şekilde sonlandırıldığı ifade edilmektedir.⁴⁶

TÜRDEB ile yapmış olduğu röportajda Helim Dur, 15 yaş ile 80 yaş arasında okuyucularının olduğunu bildiklerinden ve genel yoğunluğun 30 yaş altı olduğundan bahsetmektedir.⁴⁷ Röportajın bir bölümünde okurlarından aldıkları geri dönüşlere de örnekler sunmaktadır. Bu kısımda, 2014 yılında dergi fuarından alınarak Erzurum'un bir köyüne götürülen bir nüsha *H-aykırı*'nın diğer sayılarının, oradaki liseli ve üniversiteli gençler tarafından kendileriyle irtibata geçilerek talep edildiğini anlatmaktadır. Dur'un aktarımına göre, 2017 yılında Bartın'da market işletmecisi olan 80 yaşındaki Rıfat Bilgin kendilerini arayarak "hayır duada bulunmuş" ve "dergiden" bir şiir okumuştur.⁴⁸

Yukarıda anlatılanlara bakılarak fanzinin okuyucusunun genel itibarıyla 30 yaş altı genç ve öğrenci insanlar olduğu ancak zaman zaman Rıfat Bilgin örneğinde olduğu gibi daha geniş bir yaş ve statü yelpazesinde okurlara da rastlanılabileceği söylenebilir.

Dur, TÜRDEB röportajında her sayıda değişen konu başlıklarının olduğunu ancak satır aralarında vurgulanan temaların "vicdan, bilinç, sevgi, iyilik, güzellik, toprak, selam, dostluk, kardeşlik ve muhabbet" olduğunu belirtmektedir.⁴⁹

Fanzinin üçüncü sayısında okura sorulan sorulara gelen cevaplarından oluşan dördüncü sayının "Servis Hazırlığı" bölümünde bazı cevapların fanzinin ilkelerine uymadığından yayınlanmadığına değinilmiştir.⁵⁰ Yayınlanacak cevaplar belirlenirken

⁴⁵ A.e., s. 13.

⁴⁶ A.e., s. 9-10.

⁴⁷ A.e., s. 9

⁴⁸ A.e., s. 11-12

⁴⁹ A.e., s. 9.

⁵⁰ *H-aykırı*, No: 4, Mayıs 2012, s. 2.

H-aykırı'nın “havasına, ilkelerine ve soruların çerçevesine” uygun cevapların seçilmeye çalışıldığından söz edilmektedir.⁵¹

H-aykırı'da yazarlar kendi isimleriyle yer almakta ve takma ad kullanılmamaktadır. Fanzinin bir önceki sayısında okura soruların cevaplarından oluşan dördüncü sayısında “isimsiz kahramanlardan” gelen cevapların yayımlanmadığı ifade edilmektedir.⁵²

2.1.2. Suskun

Suskun, her bir sayısındaki ön kapağının iç kısmında görülen künyesinde kendini ilk olarak “Aylık Edebiyat Fanzini” ifadesiyle tanımlamıştır. Ancak ilerleyen sayılarda bu tanım “Suskun Fanzin; Edebiyat Fanzini” olarak değişmiş, nihai şeklini “Suskun; Edebiyat ve Sanat Fanzini”nde bulmuştur. Ayrıca fanzin, @suskunfanzin adlı Instagram hesabındaki açıklama bölümünde de kendini “Edebiyat ve Sanat Fanzini” olarak tanımlamaktadır.⁵³

Bu çalışma kapsamında, ilk sayısı Kasım 2016’da çıkan fanzinin sıralı 11 sayısı incelenecektir. Her fanzin, yazar sayısına ve yazı uzunluğuna bağlı olarak farklı sayfa sayısı ve farklı konu başlıklarıyla çıkmaktadır. Fanzinin ilk on sayısı “Her Şey Susunca Başladı” başlığıyla Titiz Ozalit’te bir araya getirilerek cilt halinde basılmıştır. İlk on sayının incelemesi bu ciltten, 11. sayının ise matbu şekliyle bulunup yapılmıştır. Ayrıca bu çalışma kapsamında fanzinin kurucusu, İbn-i Haldun Üniversitesi Medya ve İletişim Bölümü öğrencisi Ubeydullah Erdoğan ile 9 Şubat 2019 tarihinde yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Erdoğan, söz konusu görüşmede fanzinin çıkış amacı, dağıtımı, hazırlık süreci ve çeşitli kurumlarla ilişkileri gibi kimi konularda geniş bilgilendirmelerde bulunmuştur.

Dergiciliğe lise hazırlık yıllarında İngilizce ve Türkçe okul dergilerinin çıkarılmasında görev alarak başlayan Ubeydullah Erdoğan, o yıllarda ismini vermediği bir ulusal dergide çalışma fırsatı bulmuştur. Sözünü ettiği ulusal derginin

⁵¹ A.e., s. 2.

⁵² A.e.

⁵³ “Suskun Fanzin”, (Çevrimiçi) <https://www.instagram.com/suskunfanzin/?hl=tr>, 18 Şubat 2019.

tasarımcılığını yapmış ve yazı işlerinde çalışmıştır. Ancak daha sonra kendi deyimiyle “*dergi çıkarmanın zorluklarına erişmek*” amacıyla kendisi de bir dergi çıkarmak istemiştir. İlerleyen kısımlarda vurgulanacak bazı sebeplerle Erdoğan’ın kuracağı yayın, tür olarak bir dergi değil fanzin olacaktır. Kendisi, dergi fikrinden fanzine uzanan süreci şu sözlerle anlatmaktadır:

“(...) Sonra dedim ki: ‘Ya bu dergide çalıştım ama ben bu dergiyi çıkartmadım sonuçta. Ben kendim bir dergi çıkartayım. Dergi çıkartmanın zorluklarına erişeyim.’ Ama para da yok. Öğrenciyim ve hani para olsa bile bir derginin, şöyle, derginin bir ağırlığı vardır. Derginin akademik bir karşılığı vardır literatürde. Dergi çıkarttığınız zaman oradaki bilginin doğru olması gerekir. Benim görüşüm bu şekilde yani. Bu konuda da şu an güncel dergilerin birçoğu da hani çok aşırı bir, eski dergilere kıyasla dergi gibi değildir. Bir dergi çıkaracaktım ama dergi çıkaracak dediğim gibi hani şeyim yoktu, tecrübem yoktu. Maddi olanaklar yoktu. AR-GE yoktu. Network yoktu. Hani en son dedim ki ‘Ben bir fanzin çıkartayım.’”

Erdoğan’ı yayın türü konusunda fanzine yönelten pek çok sebepten söz edilebilir. Yukarıda bahsedilen AR-GE, network, para ve tecrübe eksikliği gibi maddi nedenler fanzin fikrinin temelini oluşturmuştur. Ancak bu başlıca nedenlerin dışında, Erdoğan’ın Kabataş Erkek Lisesi’nde okuyan arkadaşlarının çıkardığı *Keşâne*’den fanzin tipi yayıncılığa aşına olmasının *Suskun*’un bir fanzin olarak hayata geçmesinde etkili olduğu iddia edilebilir. Erdoğan, fanzinin çıkış öyküsünü anlatırken bu durumdan şöyle bahsetmektedir:

“Fanzini de o zamanlar biliyorum. Kabataş Erkek’ten. Kabataş Erkek Lisesi’nde çıkan bir fanzin var, Keşâne Fanzin. Keşâne Fanzin’i çıkartanlar benim arkadaşlarımdı. Onlardan bir şey aldım, bir görüş aldım. Sonrasında ilk olarak 11 Ağustos’tu sanırım, Eminönü’nde şu aşağıda bir bankta bir arkadaşla otururken ‘Haydi fanzin çıkartalım’ dedim. Sonrasında sosyal medyadan bir hikâye atmıştım. Fanzin çıkartıyoruz yazacak var mı? O ara üç kişi, pardon iki kişi ‘Ben yazarım ben yazarım’ demişti. Bir de o arkadaş vardı üç, ben dört. Bir de bir arkadaşım var onu zorladım yalan yok. ‘Yazacaksın’ dedim. O da yazdı.”

Erdoğan’ın anlattıklarından, dergi çıkarmak istediği süreçte öğrenci oluşunun belirlediği bazı durumların, ortaya çıkan ürünün fanzin türünde oluşunda etkili olduğu görülmektedir. Çıkarılmak istenen derginin diğer anaakım edebiyat dergileri arasında kaybolma ihtimali ve ortaya çıkacak çalışmanın niteliği açısından Erdoğan’da oluşan

kaygılar da *Suskun*'un hikâyesine bir dergi değil fanzin olarak başlamasına sebep olmuştur. Erdoğan bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Fanzin aslında underground’tır. Yeraltı edebiyatıdır. Bu bir gerçek. Onun için zaten çok fazla bilinmez. Bir dergi olarak çıkabilirdik. Şu da olabilirdi. Ben biraz daha bekleyip, maddiyat bulup... Dergi olarak da çıkabilirdi. Şu düşünce oraya şey yaptı beni: ‘Şimdi ben kendim olarak Ubeydullah Erdoğan, sen daha onuncu sınıf bir lise öğrencisisin. Senin birinci vazifen öğrencilik.’ (...) Ben genel yayın yönetmeni olacaksam bununla çok ciddi uğraşmam gerekir. Çıkacak eserin de beni tatmin etmesi lazım ki hani ben altına imzayı atıyorsam güzel bir eser olması lazım. (...) O ara anaakım bir edebiyat dergisi çıkartsaydım ne olacaktı? Diğerleri arasında kaybolacaktı. ...İyi ki fanzin çıkartmışım. Çünkü ben bir dergi çıkartsaydım biraz iddialı olacak belki ama bu dergi Nihayet Dergisi seviyesinde olmalıydı ama Nihayet gibi olamayacağı için bıraktım.”

Suskun'un birinci sayısının giriş yazısına bakarak çıkış amacı hakkında yorum yapmak mümkündür: “*Suskun* fanzin; geneli öğrenci olan, edebiyata ilgi duyan bir grup gencin kendi kalemlerini geliştirmek için çıkardığı bir fanzinden başka bir şey değildir.”⁵⁴ Bu tanıma göre fanzinin çıkış amacı, edebiyata ilgi duyan bir grup gencin kendi kalemlerini geliştirme istekleridir. Yapılan görüşmede katılımcı Ubeydullah Erdoğan, fanzinin çıkış amacı konusunda çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Erdoğan, görüşmenin başlarında fanzinin ilk sayısının giriş yazısında ifade ettiğine benzer şeyler söylemiştir. Fanzini yazılarını geliştirdikleri bir okul olarak düşündüğü gözlemlenen Erdoğan, ilk sayıdan bu yana, kendinde ve yazarlarda gözlemlediği değişimin onu mutlu ettiğinden şu sözlerle bahsetmektedir:

“Bir okuldur fanzin. Yazılarımızı geliştirmek isteriz yazılar yazarız. Bu süreçte onun da farkına vardım. İlk sayısından son sayısına yazan bazı yazarlar var. Bir iki tane yazar var benim haricimde. Şu an onlar on sayı geçtikten sonra, birinci sayıdan onuncu sayıya onlardaki değişimi görmek beni mutlu ediyor. Kendimdeki değişimi görmek beni mutlu ediyor.”

İlerleyen zamanlarda dergiye dönüştürülmek üzere Eminönü'nde bir bankta çıkarılmasına karar verilen ve sonra varlığına fanzin olarak devam eden *Suskun*'un çıkış amacı göz önünde bulundurulduğunda iki bakış açısından söz etmek mümkündür. *Suskun*, ilk olarak yazarların yazılarını geliştirebilecekleri bir okul olarak kurgulanmış, “deneyim kazanma alanı olarak fanzin” fikrinin somut hâlidir. İkinci bakış açısında ise

⁵⁴*Suskun*, No: 1, Kasım 2016, s. 2.

“suskunların sesi olmak” ve susan insanlar olarak bir araya gelerek “görünür” olmak fikri ön plana çıkmaktadır. Erdoğan bu durumu şu ifadelerle dile getirmektedir:

“Çıkış amacı biraz daha çok şey oluyordu biz bir şeyler yapmalıydık. Konuşmalıydım. Susuyorduk ve sonra dedim ki o zaman susalım. Sustuk. Birçok şey var. Suskunların sesi olmak dediğimiz sadece mazlumların sesi olmak değil. Şey de vardı. Biz de suskunduk. Artık ufak bir bardağımız vardı ama o da taşıyordu bir süre sonra. Taşanları biraz toplamak onları şey yapmak biraz daha bardağın hacmini büyütmek ki ben birçok yazarımızın şu an kovalara hatta ne bileyim damacanalara sahip olduğunu düşünüyorum. Büyüyerek büyüyerek... Elhamdülillah. Biraz da buydu amacımız aslında, kendimizi bir şekilde sergilemekti.”

Suskun, bir sonraki sayı için takvimini ve konu başlıklarını @suskunedebiyat adresli Twitter ve @suskunfanzin adresli Instagram hesaplarından paylaşmaktadır. Yazarlara çağrı da bu hesaplardan yapılarak yazı gönderilebilecek son tarihler ilan edilmektedir. Ancak Erdoğan, görüşmede *Suskun*’da en az bir kere yazmış olanların üye olduğu bir Whatsapp grubunun varlığından da söz etmiştir. Bu gruptaki yazarlar için son tarih sosyal medyada ilan edilen tarihten üç gün sonrasıdır. Görüşmede aktarılanlara göre, yazılar fanzinde belirtilen e-posta adresine gönderilmekte ve sonra Word’e aktarılarak, yazıların başka yerde yayınlanıp yayınlanmadığı gibi konularda kontrol yapılmaktadır. Word belgesinde toplanan yazılar Ubeydullah Erdoğan tarafından “isimli” ve “isimsiz” olarak ayrılıp dosyalanmakta, yazarların isimlerinin bulunmadığı isimsiz dosyalar yayın kuruluna gönderilmektedir. Yayın kurulu bu isimsiz belgedeki yazıları bir ve beş arasında bir rakamla puanlamaktadır. Ortalama puanlar alındıktan sonra bir baraj puanı belirlenerek barajı geçen yazılar yeni sayıya dâhil edilmektedir.

Fanzinin dağıtımı konusunda ise Erdoğan’ın deyişiyle “*illegallik işin içine giriyor.*” *Suskun*, yazarlar aracılığıyla diğer insanlara elden ulaştırılabildiği gibi talepte bulunun kişilere kargo yoluyla da gönderilebilmektedir. Kargo aracılığıyla ulaştırılan fanzinler için alt sınır beş fanzindir. En az beş fanzin bir araya getirilerek kraft kâğıdıyla kaplandığında görünüş itibarıyla kitaba benzemekte ve kitap diye üç liralık bir gönderim bedeliyle alıcıya kargolanabilmektedir. Görüşmede “illegallik” olarak adlandırılan bu yolla kargo göndermektir. Erdoğan, konu hakkında “*Suç biraz ama yapacak bir şey yok yani. Çünkü fanzinin bütçesi belli.*” yorumunu yapmaktadır.

Bir diğerk dağıtım yolunu dağıtım şirketleriyle anlaşmaları olan dergi sahiplerinin yardımları oluşturmaktadır. Bu durumu “*Sözleşmesi olan dergici abilerimizden rica eyledik.*” sözleriyle belirten Erdoğan, konuşmasının ilerleyen bölümlerinde *Suskun*’un kesin olarak bulunabileceğı bazı adresler vermektedir. Buna göre satış yerleri her sayıda değışmekle birlikte, fanzinin kesin olarak bulunabileceğı yerler Sevrda Gazozcusu’nun Vefa ve Balat şubeleri, Üsküdar’da bulunan Mahfil Kafe ve Kadıköy Mephisto’dur.

Suskun’un ilk sayısı 4₺, ikinci sayıdan altıncı sayıya kadar olan fanzinler 2₺, altıncı sayıdan sonraki fanzinler ise 3₺ olarak fiyatlandırılmaktadır. Yazarlarının çoğı öğrenci olduğı için giderleri fanzini kendi içinde döndürecek şekilde yaptıklarını ifade eden Erdoğan, üzerinde bulunan fiyatlara rağmen fanzinlerin çoğunu satmadıklarını ve arada bir sponsorluk alarak fanzini yürütmeye çalıştıklarını belirtmektedir. Ancak fanzinin “kâr ettiğı” bazı durumlardan da söz edilmektedir. Erdoğan, bu durumlarda kârı, fanzinin kendini geliştirmesi için ya da ihtiyaç sahiplerine yardım etmek için harcadıklarını söylemektedir. Erdoğan, *Suskun*’un Suriye’ye ve Doğı Türkistan’a yardım gönderdiğini ifade etmektedir:

“İlk başta ben yazın bir projede çalışmıştım. Oradan gelen paranın bir kısmını fanzine yatırdık. Sermayesi de kendisini topladı. Bir sermaye oluşturdu. Elimizden geldiğince kendi kendimizi götürmeye çalıştık. Zarar ettiğı oldu, kâr ettiğı oldu. Kâr ettiğı zamanlar ya fanzinin kendini geliştirmesi için harcadık ya da o zaman neresi daha ihtiyaç sahibiyse o tarafa doğıru bir yardım yolladık. Elhamdülillah öyle birkaç kere nasip oldu Suskun’un yardıma ihtiyaç olan Suriye olsun Türkmenistan olsun Doğı Türkistan pardon, o tip yerlere yardım da gitti Elhamdülillah.”

Suskun Fanzin’in yayın sınırları sorgulandığında Erdoğan’ın ilk vurguladığı mesele “küfür” olmaktadır. Burada “küfür”le sadece hakaret içerici söz değil, aynı zamanda fanzinin ve yazarlarının fikirlerine aşırı karşı çıkan ifadeler de kastedilmektedir. Ancak hakaret içeren sözler olarak küfrün yazının bağlamına oturursa kullanılabileceğı de ifade edilmektedir:

“Belirli bir sınırı yok aslında. Genel olarak benim bir fikrim vardır bizim yazarlarımızın fikri vardır. Fikrime küfretmiyorsa, küfretmek sadece rahatsız edici olarak değil, aşırı karşı çıkmıyorsa bu yayınlanabilecektir. (...) Çok aşırı derece küfür kullanmıyorsa, küfür aslında benim hiç yazılarda tahammül edebileceğim bir şey değil ama bunu yapan edebiyatçılar var bunlara bir şey diyemiyorum. (...) Ama bağlama çok oturuyorsa da çünkü şudur benim için küfür, küfür yerinde kullanılmadığı zaman küfürdür.”

Erdoğan’ın yayın sınırları konusunda ikinci vurguladığı mesele “politik yazılar” olmuştur. Güncel politikaya ilişkin yazılara mesafeli duran Erdoğan, hangi tür politik yazıların yayınlanabileceğine dair şöyle bir örneklemede de bulunmaktadır:

“(...) Onun dışında politik yazı çok tercihimiz değil hatta olmaması daha şey... Politik yazılardan da kastım şu: güncel politika. Seçim vardır. Seçimle ilgili birçok parti vardır ve seçimi eleştiren bir şey yoktur. Ama mesela şu olabilir yetişse yapardım da şu an yetişir mi bilmiyorum. Şu an belediye seçimleri var. Belediyeci, belediye başkanlarına bir yazı yazılabilir. Ama bütün belediye başkanlarına yazar bunu. Bir öneri şeklinde. Bunu birkaç dergi yapmıştır. Serçe dergisinin son sayısında orada mesela şey demişlerdi: ‘Artık taş sokaklar istemiyoruz. Beton sokak istemiyoruz, ağaç diki’ diye bir serzenişte bulunmuşlardı bütün belediyelere. Altına da ‘X veya Y belediyesine değil, her belediyeye’ diye şey yapmıştı. Bu tip şeyler olabilir ama direkt güncel politika olmasına da karşıyım. Budur yani. Aslında sınırlar çok da belirli değildir. Sınırlar genişleyebilir daralabilir. Bu biraz da bizim kendi serüvenimize bağlı.”

Suskun’un siyasal yelpazede kendini konumlandığı yer ile ilgili konuşmaya İslamcılar ve muhafazakârları ayırdığını ifade ederek başlayan Erdoğan niçin böyle bir ayırım yaptığını belirtmemekte ancak politik duruşlarını şu şekilde dile getirmektedir:

“Biz İslamcı bir fanziniz. Köküne kadar dibine kadar İslamcıyız yani biz o konuda bir şeyimiz yok. Siyasi yelpazede İslamcı oluyoruz. İslamcı olarak kesin bir şekilde söyleyebilirim.”

Ancak bu konuşmanın hemen sonrasında bunun fanzinin genel düşüncesi olduğunu belirterek yazar kadrosu içinde farklı düşüncelerden insanlar olduğunu ekleyip şunları söylemektedir:

“Ama şu da var bu fanzin ekibinin ve fanzinin genel olarak bir şeyidir. Ama fanzinin yazar portfolyosuna baktığımızda karışık. Solcusu da var İslamcısı var, deisti var. Ben de çok şaşırmıştım. Anti politikler var, melankolik takılanlar var. Aşıklar var. Garip bir portfolyo. (...) Hani Attila İlhan okuyanı

da var, Cahit Zarifoğlu okuyanı da var. Erdem Beyazıt okuyanı da var. Can Yücel okuyanı da var. Yani enteresan bir şey var.”

Erdoğan, alternatif bir medya aracı olarak fanzinlerin genellikle sol bir tavır ve jargona sahip olmasının *Suskun*’u rahatsız etmediğini dile getirmektedir. Solcuların daha fazla alanlarının olmasının sebebini onların fanzin işlerini daha çok yapmasına bağlayan Erdoğan’ın açıklamalarından, İslamcıların fanzine “seviyeli yaklaşmasının” da solcuların alanının çokluğunda etkili olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır. Konuşmanın devamında rahatsızlık konusuna geri dönen Erdoğan, fanzini bir tür olarak sahiplenerek, fanzin çıkaran herkesi fanzincilik dünyasının bir parçası olarak tarif etmiş ve bu durumu şu şekilde örneklendirmektedir:

“Bu bizim için bir rahatsızlık sebebi değil. Çünkü fanzin hepimizin fanzini, hepimiz fanzinciyiz. Şey gibidir aslında şöyle, isim olarak şimdi rastgele söyleyeceğim Sözcü ile Akit gazeteleri çok zıttır değil mi? Ama gazeteci-gazeteci, ikisi yan yana geldiğinde gazeteciler yan yana geldiğinde arkadaşlardır. Onlar dışta zıttır. Ama içteki... Hepimiz fanzinciyiz.”

Fanzini bilen çok az insan olmasına rağmen bilenlerin de fanzini okuduklarından söz eden Erdoğan, bu fanzin okurları için “*fanzin delileri*” ifadesini kullanmıştır. Hemen ardından delinin onda olumlu bir anlamı olduğunu da eklemeyi ihmal etmeyerek kendisine sosyal medyadan, e-postadan ya da telefon yoluyla ulaşan pek çok insan olduğunu ifade etmiştir. İnsanların ona yalnızca okur olarak değil yazar olarak da ulaşmak istediklerinden, *Suskun* sayesinde Erzincan, Van, Hatay, Mersin, Antalya, İzmir, Konya ve Ankara’dan yeni yeni insanlarla tanıştığından bahsetmiştir.

Erdoğan, fanzin okurluğu ve aldığı geri dönüşler arasında fanzinin “amatör ruhu”yla bir bağ kurmaktadır. Dergideki yazılar hatasız olduğundan insanların bunları okurken sıkıldıklarından söz eden Erdoğan, fanzinin amatörlüğünden dolayı insanların yazılarda hata bulabildiklerini ve geri dönüş hattı olduğu zaman heyecanla geri dönüş yapabildiklerini belirtmektedir.

Suskun’da Üsküdar Gençlik Merkezi ve Sevgi Pınarı Kreş ve Oyun Evi’nin reklamlarının bulunması ve tıpkıbasımında bulunan “TÜRDEB üyesidir” ifadesi üzerinden fanzinlerin kurumlarla olan ilişkileri sorgulanmıştır. Erdoğan, kendileri de dergi çıkaran bir gençlik merkezi olan Üsküdar Gençlik Merkezi’nin yalnızca fotokopi

makinesini kullandığını ifade etmektedir. Üsküdar Gençlik Merkezi'nin böyle bir talebi olmamasına rağmen teşekkür ve destek mahiyetinde reklam yaptıklarını eklemektedir.

Suskun, Sevgi Pınarı Kreş ve Oyun Evi'nden, fanzin ekibi olarak basacakları defter için kâğıt almaları gerektiğinde sponsorluk almıştır. Kreşin işletmecisi görüşmeci Ubeydullah Erdoğan'ın annesidir. Kreş, aynı zamanda görüşmecinin küçükken gittiği ve sonraki yıllarda ilk sunuculuk tecrübesini kazandığı yer olduğu için önemlidir. “*Ucuza bir reklam almıştık.*” diyen Erdoğan, kreşin reklamını basmalarını “*bir vefa borcu*” olarak tanımlamaktadır.

Suskun'un Uluslararası Dergi Fuarı düzenleyicisi TÜRDEB üyesi olması üzerinden, bir fanzinin kurumlarla olan ilişkisi sorgulandığında Erdoğan şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Bu aslında biraz fanzinciliğe ters bir durum. Bunu kabul ediyorum. Çünkü fanzin underground'tır. Fanzinlerin bir kuruluşta şey yapması... Ben onun için TÜRDEB'e girmek taraftarı değilim. Ben girdim ama siz girmeyin diyorum (diğer fanzinlere). (...) Kurumlarla ilişki olmaması gereken bir şey fanzin için. Onun için ben söyleşinin ortalarına doğru şey dedim ya fanzini biz tam karşılamıyoruz aslında biz tam fanzin değiliz. Birçok insan bizim dergi olmamızı istiyor ama ben dergiyi daha hak etmediğimizi, dergi olmayı daha hak etmediğimizi düşünüyorum ve Suskun'un bir mektep olarak devam etmesini istediğim için şey yapıyorum.”

Başlarda Uluslararası Dergi Fuarı'na stant ücreti ödemedi katılmak için TÜRDEB üyesi olan ancak bugün birliğin yönetiminde olan Erdoğan'a göre, üyeliğin onlara sağladığı avantajlar da vardır:

“Ama bazı işleri yapmak için de bazı kurumlarla en azından üye olmak gerekiyor. Bu işler fuara katılma işleri de değil sadece. Şimdi ben TÜRDEB sayesinde birçok fanzine ulaştım. Birçok insanın fanzin çıkarmasına vesile oldum ve hani şu an fanzin projesi yapıyoruz. Fanzinin adı bilinmezken şu an projesini yapıyoruz bu çok büyük bir gelişme bence. Bunun için bazı kurumlara şey yapıyorsunuz.”

Erdoğan'ın yukarıda sözünü ettiği proje, TÜRDEB ve Esenler Belediyesi'nin ortak çalışması olan "Kafasına Esenler" isimli projedir. Katılım yaşı 10-18 yaş olan bu projede⁵⁵ seçilen fanzinlerden bazılarına 10. Uluslararası Dergi Fuarı'nda sunum imkânı verilecektir.

Anlatılanlara bakıldığında fanzin çıkarmaya çeşitli sebeplerle dergi çıkaramadığı için karar veren Erdoğan'ın bugün fanzini ve "fanzin dünyası"nı daha farklı değerlendirdiği söylenebilir. Başlarda *Suskun*'u bir dergiye dönüştürme amacıyla fanzinciliğe başladığını söyleyen Erdoğan daha sonraları fanzinciliğin "apayrı bir dünya" olduğunu fark ettiğini belirtmektedir:

"Fanzin çıkartmaya başladıktan sonra şunun farkına vardım: Fanzine dergi çıkartmak için girilmez. Fanzin ayrı bir dünya. Fanzinin amatör bir ruhu var bu çok güzel bir şey. Amatör ruhunu hiç kaybetmiyor. Derginin sınırları vardır nispeten fanzine göre. (...) Fanzin başta dediğim gibi sonra büyütürüz dergi yaparızdı amacım. Ama sonradan fark ettim ki fanzincilik apayrı bir dünya. Şu an ben okullarda insanlara fanzin çıkartmasına şu an yaklaşık on beş tane fanzinin öncülük ettik Elhamdulillah Suskun bünyesinde ve bünyesi dışında."

Bu çalışmada, Ubeydullah Erdoğan'ın çıkmasına öncülük ya da yardım ettiği fanzinlerden ikisi daha incelenmektedir. Bunlardan biri *Simurg* diğeri ise *Vaveyla*'dır.

2.2. İncelemeye İlk Sayılarından Başlanan Fanzinler

Bu başlıkta, bu çalışmada ilk sayılarından başlanarak incelenecek fanzinler sıralanacaktır. Bir fanzinin ilk sayısındaki giriş yazısında genellikle fanzinin amacını ifade eden cümlelerle karşılaşıldığından incelemeye ilk sayılarından başlanan fanzinler ayrı bir başlıkta ele alınmaktadır.

⁵⁵"Fanzin Dergicilik Okulu Başlıyor", **Esenler Belediyesi**, (Çevrimiçi) <https://www.esenler.bel.tr/tr/icerik/33/5740/fanzin-dergicilik-okulu-basliyor.aspx>, 11 Mart 2019.

2.2.1. Mola

İlk sayısı 2011’de çıkmış olan *Mola*, ön kapağının arkasındaki künye kısmında kendini “Mola Fanzin Dergi” olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada fanzinin sıralı dört sayısı incelenecektir. *Mola*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrenci kulüplerinden Mola Kulübü’nün çıkarmış olduğu bir fanzindir. Bu durum fanzinin künye bölümünde “İşbu fanzin Mola Kulübü’nün bir yayını olup kulüp adına sahibi ve editörü Birnur Bölen’dir.” sözleriyle ifade edilmektedir.⁵⁶ İlk sayının giriş yazısı “Dergimiz yok bari fanzinimiz olsun!” başlığıyla okura seslenmektedir.⁵⁷ Bu kısımda fanzinin çıkış öyküsü anlatılmaktadır. Çıkış öyküsünde aktarılanlarda fanzin ekibinin fanzini nasıl algıladığına dair kimi bulgulara rastlamak mümkündür.

Giriş yazısına göre, kantin masası etrafında oturmuş İlahiyat öğrencilerinden, “pek muhterem entel arkadaş” olarak tanımlanan bir fanzin çıkarma fikri ortaya atar. Bahsi geçen öğrenciler o sırada okullarında neden bir öğrenci dergisi olmadığını tartışmaktadırlar. Fanzin fikrinin ortaya atılmasıyla, kelimenin ne anlama geldiğini anlamayan öğrencilerden bazıları “Ne ki o ki?” diye sorunca, fanzin fikrini ortaya atan “pek muhterem entel arkadaş” şu cevabı verir:

“Fanzin; fanatik ve magazin kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiş olup dergi çıkarmayı gözü yemeyen ama yine de bir şeyler yapmak isteyenlerin -genellikle öğrencilerin- tercih ettiği, emekten tasarruf için A5 boyutunda basılan, sermayeden tasarruf için fotokopi usulü çoğaltılan dergiden bozma yayındır.”⁵⁸

Yukarıdaki alıntıda, fanzin çıkarma fikrini ortaya atarak *Mola*’nın çıkmasına vesile olan öğrencinin, fanzini çeşitli sebeplerle dergi çıkarmaya cesaret edemeyen kişilerin çıkardıkları “dergiden bozma yayın” olarak tanımladığı görülmektedir. Burada fanzin bir tavır biçimi olarak değil, bir şekilde bilinen anlamda dergi çıkaramayanların mecbur kaldıkları bir “dergimsi” olarak tarif edilmektedir. Çalışmada incelenen diğer fanzinlerde sıkça karşılaşılan “görünür olma” “ses duyurma” “dünyaya katkı sağlama” gibi fanzin çıkarma amaçlarına bu giriş yazısında

⁵⁶ *Mola*, No: 1, Sonbahar 2011, s. 1.

⁵⁷ A.e.

⁵⁸ A.e.

yer verilmemiştir. İlahiyat Fakültesi eksenli fanzinin bahsedilen yazıdaki “DİA**** maddelerinden sıkılmış ilahiyat öğrencilerine ‘mola’ olsun.” cümlesi, fanzinin daha çok bölüm öğrencilerine hoş vakit geçirmek amaçlı çıkarılmaya başlandığına işaret etmektedir.

Fanzinin ilk sayısının künye kısmında “İlk sayı eşe dosta hediye edilir. Sonrakiler İlahiyat Fakültesi’nde cüz’i miktara satılır.” ifadesi kullanılmıştır. Sonraki üç sayıda ise “Sebildir. Eşe dosta okutmak, hediye etmek serbesttir.” cümlesi bulunmaktadır. Bu yazılanlardan fanzinin satışından herhangi bir kâr amacı güdülmediği sonucu çıkarılabilir.

Mola Kulübü üyelerince çıkarılan *Mola*’nın *MolaK*. isminde bir Facebook hesabı bulunmaktadır. Bu hesaptan fanzin sayıları için yazarlara çağrı yapılmakta ve son yazı gönderim tarihleri ilan edilmektedir.⁵⁹ Ayrıca fanzinin ön kapağının arka sayfasında da e-posta adresi belirtilerek yazarlara çağrı yapılmaktadır:

“‘Okudum, beğendim, ben de yazarım.’ veya ‘Okudum beğenmedim, daha iyisini yazarım.’ diyorsan molakulubu@gmail.com adresine elektronik posta yollayabilirsin. Beğenirsek yayımlarız. Yayımlamazsak beğenmemişiz demektir.”

Yukarıdaki metnin hemen altına da “@Her ne hakkı var ise mahfuzdur. Çalıntı yaparsan günahtır.” notu düşülmüştür. Fanzinlerin son sayfalarında, “Mola Kulübü; İlim Yayma Cemiyeti Bünyesindeki İlimler ve Sanatlar Merkezi’ne Teşekkürlerini Sunar...” cümlesiyle İlimler ve Sanatlar Merkezi’ne teşekkür edilmektedir. İlim Yayma Cemiyeti internet sayfasında misyonunu “Ülkemizin kalkınmasına; milli, ahlaki, dini, manevi ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan, geliştiren, vatanını ve milletini seven bir toplumun yetişmesine katkı sağlayacak eğitim ve kültür faaliyetlerinde bulunmak”⁶⁰ olarak açıklayan bir kuruluştur.

**** Diyanet İslam Ansiklopedisi

⁵⁹“MolaK”, (Çevrimiçi) https://www.facebook.com/Mola-K-129168863829012/?_tn=%2Cd%2CP-R&eid=ARBX-sDgT-lMzT0gnfk5mu2W-Ilv4cwX4q-ysbx0xkbVs7_SqA92QEj2MWANgw1iBS_GPCxcpDM2czJD, 6 Mart 2019.

⁶⁰ “Misyon ve Vizyonumuz”, İlim Yayma Cemiyeti, (Çevrimiçi) <https://iyc.org.tr/misyon-ve-vizyonumuz>, 25 Mart 2019.

2.2.2. Simurg

Bu bölümün başında incelenen toplu basım yapmış fanzinlerden olan *Suskun*'un yardımlarıyla 2018 yılında çıkmaya başlayan *Simurg*'un bu çalışma kapsamında iki sayısı incelenecektir. TÜRDEB üyesi olan fanzinin, TÜRDEB'in resmî web sitesinde yayınlanan bilgilere göre, tüm yazarları lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Yine bu bilgilere göre fanzinin ilk sayısı Şubat 2018'de çıkmıştır ve yayın periyodu iki aydır.⁶¹

Fanzinin çıkış öyküsünün anlatıldığı ilk sayının giriş yazısında, fanzinde "Genel Yayın Yönetmeni" olarak adı geçen Miraç Müberra Gül'ü 2014-2015 yılları arasında TRT'de yayınlanmış olan "Yedi Güzel Adam" dizisinin etkilediği görülmektedir. Maraşlı edebiyatçılar Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören, Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Alaeddin Özdenören ve Ali Kutlay'ın hayatından kurgulanan dizi, ismini Zarifoğlu'nun *Yedi Güzel Adam* adlı şiirinden almaktadır.⁶² Bu etkileniş süreci giriş yazısında şöyle anlatılmaktadır:

"İnsan bazen bir kitap veya diziden etkilenir ya benimki de öyleydi. Mart ya da Nisan aylarında Yedi Güzel Adam'ı izliyordum. Orada artık son sınıf olduğu için dergi çıkarmakta zorluk yaşayan Nuri Pakdil'e diğer 6 güzel adam yardım ediyordu ve birlikte Hamle dergisini çıkarıyorlardı. Sonra olur ya işte ben neden yapamayayım dersin. Ciddiydim. Yazan çizen insanlardık biz de yapabiliydik."⁶³

Yazının devamında Miraç Müberra Gül, arkadaşlarıyla bu fikri paylaştığında arkadaşlarının çıkaracakları derginin geleceğinden şüphe ettiklerinden söz etmektedir. Gül, sonraki süreçte arkadaşını ikna etmiştir. Araya yaz tatili girdiyse de fanzin çıkarma fikri akıllarının bir köşesinde duran ekip, okul arkadaşları aracılığıyla *Suskun* ile tanışarak Gül'ün tabiriyle "Bizim yapmak istediğimiz şey tam olarak bu!" diyerek *Simurg*'u çıkarmaya başlamıştır. Bu kısımda Gül, "Suskun'un Genel Yayın Yönetmeni" olarak bahsettiği, bu çalışma kapsamında kendisiyle görüşülen

⁶¹ "Simurg Fanzin", TÜRDEB, (Çevrimiçi) <http://www.turdeb.com/portfolio-item/simurg-fanzin/>, 1 Mart 2019.

⁶² "Yedi Güzel Adam", TRT 1, (Çevrimiçi) <https://www.trt1.com.tr/arsiv/yedi-guzel-adam>, 1 Mart 2019.

⁶³ *Simurg*, No: 1, 2018, s. 2.

Ubeydullah Erdoğan'dan aldıkları yardımlarla *Simurg*'un hikâyesini başlattıklarını belirtmektedir.⁶⁴

TÜRDEB'in web sitesinde fanzinleri için yazdıkları açıklamada fanzin ekibi, lise çağındaki gençlere kendi başlarına bir şeyler yapabileceklerini kanıtlamayı amaçladıklarını, kendilerine ve topluma faydalı olma umudu taşıdıklarını belirtmektedirler.⁶⁵

Fanzin kendini her sayının ikinci sayfasının alt kısmında yayınladığı künye bölümünde “Simurg Fanzin; Edebiyat ve Sanat Fanzini” olarak tanımlamaktadır. Bu kısımda yazı seçiminin “Simurg Fanzin Yazı Kurulu” tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Fakat yazı kurulunun isim listesi yayınlanmamıştır. İletişim bilgisi olarak fanzinsimurg@gmail.com adresli e-posta hesabı ve @simurgfanzin adresli Instagram hesabı verilmektedir. Fanzin 3TL'ye satılmaktadır ve bu fanzinin künye bölümünde “Ederi: 3TL” şeklinde belirtilmektedir. İnternette “Simurg Fanzin” etiketiyle arama yapıldığında Artvin Çoruh Üniversitesi Öğrenci Dayanışması'nın aynı isimle çıkardığı bir fanzinin daha olduğuna rastlanmıştır.⁶⁶ Bu iki fanzin birbirleriyle karıştırılmamalıdır.

2.2.3. Vaveyla

Vaveyla bir grup liseli genç tarafından 2017 yılının Eylül ayında kurulmuştur. Bu çalışma kapsamında fanzinin ilk sayısından başlanarak sıralı beş sayısı incelenecektir. Fanzin, ilk iki sayısında kendini “Vaveyla Fanzin; Vakitsiz Fanzin” olarak tanımlamaktadır. Sonraki sayılarda “vakitsiz fanzin” yazısı kalmakla birlikte, kapaktaki Vaveyla başlığının altına “Sürüp Gelen Çağlardan Çağlara” ifadesi

⁶⁴ A.e., s. 2.

⁶⁵ “Simurg Fanzin”, TÜRDEB, (Çevrimiçi) <http://www.turdeb.com/portfolio-item/simurg-fanzin/>, 1 Mart 2019.

⁶⁶ “Simurg Fanzin”, Artvin Çoruh Üniversitesi Öğrenci Dayanışması, (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=DGuTlAwPz8k>, 1 Mart 2019.

eklenmiştir. Bu ifade, şair Erdem Bayazıt'ın *Sürüp Gelen Çağlardan* isimli şiirine bir atıftır.⁶⁷

“Bismillahirrahmanirrahim” ifadesiyle başlayan ilk sayının giriş yazısı, “kıymetli okuyuculara” seslenerek fanzin çıkarmaktaki amacın açıklanmasıyla devam etmektedir. Açıklamada “millet” yerine “ümme”in ön plana çıkarıldığı ve bazı İslam ülkelerinin “ırkçı emperyalizme” yalakalık yapmakla suçlandığı görülmektedir.

“Biz altı liseli genç dört bir yanda zulmedilen kardeşlerimizi ve buna rağmen sesini çıkarmayan, hâlâ ırkçı emperyalizme yalakalık yapan islam ülkelerini gördük. Sonra da onlar susuyorsa biz susmayalım, ümmetin suskunluğunu yine ümmete şikâyet edelim dedik. Ve fanzinimizi çıkarmaya karar verdik.”⁶⁸

Fanzinin çıkarılma amacından sonra isminin niçin “Vaveyla” olarak belirlendiğiyle ilgili de açıklama yapılmaktadır. Bu kısımda okuyucunun yalnız fanzini okumakla kalmayıp bu haykırıya katılması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca giriş yazısının bu kısmında aktarılanlardan *Vaveyla*'yı çıkaranların bu fanzini Allah'a karşı bir sorumluluğu yerine getirmek olarak yorumladıkları da çıkarılabilir:

“Adını da ‘Vaveyla’ koyduk ki yazdıklarımızı okumakla kalmayın, onları işitin ve haykırdığımız vaveylaya sizler de katılın. Tabii ki ne kadar ilerleyebiliriz bilinmez. Zaten bizim için önemli olan Allah'ın karşısında en azından:

‘Biz vaveylamızı haykırdık, onlar duymadılar.’ diyebilmek.”⁶⁹

Fanzinin künye bölümündeki iletişim kısmında fanzinin Instagram hesabı ve mail adresi verilmektedir. Fanzinin Twitter hesabı bulunsa da aktif şekilde kullanılmadığı gözlemlenmiştir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi öğrencilerinin aynı isimle çıkarmakta olduğu sol eğilimli bir başka *Vaveyla*'nın daha bulunduğunu eklemek gerekmektedir. Twitter'da “Vaveyla Fanzin” ismiyle arama yapıldığında ilk olarak Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi öğrencilerinin

⁶⁷Erdem Bayazıt, “*Sürüp Gelen Çağlardan*”, (Çevrimiçi) <https://www.antoloji.com/surup-gelen-caglardan-2-siiri/>, 1 Mart 2019.

⁶⁸ *Vaveyla*, No: 1, Eylül 2017, s. 2.

⁶⁹ *A.e.*, s. 2.

çıkarmakta olduğu fanzin görülmektedir.⁷⁰ Politik olarak farklı içeriklere sahip olan bu iki fanzin birbiriyle karıştırılmamalıdır.

İkinci sayıdan itibaren bütün sayılarda künyenin bulunduğu sayfanın altına “Vaveylasını vaveylamızda haykırmak isteyen yazar ve çizerlere kapımız açık...” notu düşülerek fanzinde yazıp çizmek isteyenlere çağrıda bulunulmaktadır. Takma ad kullanarak yazan yazarların takma adları ilk dört sayıda “Emek Verenler” başlığı altında sıralanmaktadır. Ancak beşinci sayının künye kısmında “Yazı Seçimi: Vaveyla Fanzin Yazı İşleri” ifadesi bulunmaktadır. Buradan fanzinin bir süre sonra yazıları seçmek için bünyesinde bir birim oluşturduğu fikrine ulaşılabilir.

Fanzin 2₺ olarak fiyatlandırılmıştır ve bu “Ederi:2 TL” şeklinde her fanzinde belirtilmektedir. Ayrıca beşinci sayıda bu çalışma kapsamında incelenmekte olan *Suskun*’a teşekkür edilmiştir. Yine beşinci sayıda “TÜRDEB (Türkiye Dergiler Birliği) üyesidir.” ibaresi yer almaktadır. TÜRDEB’in resmî web sitesinde “üye dergiler” bölümünde Vaveyla Fanzin aratıldığında, fanzinle ilgili bazı bilgilere ve kısa bir açıklamaya ulaşılmıştır. Açıklamada fanzinde “her kesimden” edebi eserlerin yer aldığı vurgulanmakta ve “karanlık dünya”daki kötülüklerin yazmak yoluyla durdurulmasının amaçlandığı ifade edilmektedir:

“Vaveyla fanzin dünyadaki mazlumların susturulmaya çalışılan çığlığını kendi çapında, içinde insanlıktan bir nebze kalmış tüm insanlara duyurmak için bir grup öğrenci tarafından çıkarılıyor. İçerisinde bir kesimden değil her kesimden yazı, şiir ve eleştirinin bulunduğu fanzinimiz Eylül 2017 tarihinde özel Kudüs Sayısı ile yayın hayatına başlamış olup şimdiye kadar dört sayısı okuyucu ile buluşmuştur. Amacımız dört bir yanı zulmün ateşi ile sarılmış şu karanlık dünyada, elimizle düzeltemediğimiz yanlışları, durduramadığımız zulümleri, kalbimizden dilimize uzanan sözcükleri kalemimizin mürekkebine aktararak durdurmak ve düzeltmektir. Bu düsturla yarım yılı aşkın süredir Vaveyla’ımızda vaveylamızı haykırmaktayız.”⁷¹

⁷⁰ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi öğrencilerinin çıkarmış olduğu Vaveyla Fanzin’in Twitter hesabına <https://twitter.com/vaveylafanzin?lang=tr> adresinden erişilebilir.

⁷¹ “Vaveyla Fanzin”, TÜRDEB, (Çevrimiçi) <http://www.turdeb.com/portfolio-item/vaveyla-fanzin/>, 20 Şubat 2019.

2.3. Felâh

Bu başlıkta ilk sayılarına ulaşılammış bir fanzin olan *Felâh*'ın üretim süreci anlatılmaya çalışılacaktır. *Felâh*, *Mola* ile birlikte bu çalışma kapsamında incelenen diğer fanzinlerden ediniliş biçimi açısından ayrılmaktadır. Fanzinler, İstanbul/ Esenyurt'ta bulunan Halil Fahri Orman Ortaokulu Din Kültürü dersi öğretmenlerinden Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mezunu Meryem Hançer'den, bu çalışmada kullanılmak üzere ödünç alınmıştır. Marmara Üniversitesi'nde çıkmış bu iki fanzin, çıkış tarihleri bakımından, bu çalışmada analiz edilen diğer fanzinelere göre daha eskidir. Meryem Hançer tarafından fanzinlerin Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri tarafından çıkarıldığı aktarılmıştır. Ayrıca *Mola*'nın ilk sayısında da İlahiyat Fakültesi'nde çıkarıldığı ifade edilmektedir.

Felâh'ta yeni nesil denilebilecek muhafazakâr fanzinlere göre çok daha doğrudan politik yazıların yer bulabildiği ifade edilebilir. *Felâh*, “Millî Görüş” çizgisinde yazıların yer aldığı bir fanzindir. Fanzinlerin sıralı sayılarına ulaşılmasa da *Felâh*'ın Eylül 2011, Ekim 2011, 13. sayı olduğu belirtilen Mart-Nisan 2012 ve 15. sayı olduğu belirtilen Eylül-Ekim sayıları matbu şekilde bulunmaktadır.

“Şüphe yok ki biz sana ağır bir söz ulaştıracağız.” cümlesini adının hemen altında taşıyan *Felâh*'ın, @FelahDergi adresli bir Facebook hesabı bulunmaktadır. Fanzinin ilk sayısına ulaşılmadıysa da 15 Nisan 2014 tarihli Facebook gönderisinde “FELAH ÖLDÜ” başlığıyla yazılan yazıda “evet belki bir edebiyat fanzini olarak kalabilirdik ama bu kadar sıkıcı da olamadık. son kez bir devrim yaparak kendimizi devirerek ayrılıyoruz.” cümlelerinden *Felâh*'ın yayın sürecinin 2014'te bittiği anlaşılmaktadır. Bu paylaşımdan sonra 30 Ekim ve 2 Kasım 2014 tarihlerinde Ali Şeriatî'den alıntılarının olduğu yalnızca iki gönderi daha paylaşılmıştır.⁷²

Facebook hesabı dışında <http://felahbulten.blogspot.com/> adresli bir blog da bulunmaktadır. Felâh ekibine ait olan bu blogta eski sayıların paylaşıldığı alana tıklandığında ilgili sayfanın artık bulunmadığı görülmektedir. 13'üncü ve 15'inci sayılarda iletişim için www.medhaldergi.com, www.felahbulten.blogspot.com,

⁷² “Felâh”, (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/FelahDergi/>, 8 Mart 2019.

felahdergi@medhal.org, felahdergi@gmail.com adresleri verilmektedir. Yukarıda erişim adresi verilen *Medhal Dergi*'nin sitesine girildiğinde Necmettin Erbakan'ın konuşma metnlerinin ve “adil düzen” fikri etrafında şekillenmiş “Millî Görüş” çizgisinde çeşitli yazıların yayınlandığı görülmektedir. Sitede son olarak 27 Şubat 2018’de yayınlanmış 117. sayı bulunmaktadır.⁷³

Felâh, fotokopi yoluyla basılıp çoğaltılmıştır ve üzerinde herhangi bir fiyat bulunmamaktadır. Bu yönleriyle fanzin diye adlandırılabilen bir yayın olan *Felâh*'ın internet adreslerinde kendini dergi olarak tanımladığını belirtmek gerekmektedir. Bunu hem Facebook hesabının adres isminde geçen “dergi” ifadesinden hem de bu sayfada yapılan paylaşımlarda görmek mümkündür. Hesapta paylaşılan 2 Mayıs 2012 tarihli “yazılarınız için: felahdergi@gmail.com” ve 9 Mayıs 2012 tarihli “Felâh ekibi Mayıs-Haziran sayısı için çalışmalarını sürdürüyor. Her türlü eleştiri için: felahdergi@gmail.com” gönderilerindeki Gmail hesabında “dergi” ifadesi kullanılmaktadır. Ayrıca 1 Temmuz 2012 tarihinde hesapta paylaşılan “Felâh Bülten'in Kafa Dengi programındaki tanıtımı...” başlıklı videoda, o dönem Kanal 24'te yayınlanmakta olan bir televizyon programı olan Kafa Dengi'nde de *Felâh*, Tarık Tufan tarafından izleyiciye “edebiyat dergisi” olarak tanıtılmaktadır. Ancak 2011 tarihli sayılarda bulunmayan, 2012’de çıkmış 13. ve 15. sayıların arka kısmına eklenen künye bölümünde “Yayın Türü: Bülten” ifadesi kullanılmaktadır. Dolayısıyla *Felâh*'ın kendini yayın türü olarak “bülten” şeklinde tanımladığını belirtmek gerekmektedir.

Yukarıda bahsedilen e-posta adresli gönderilerden, fanzine okul çevresi dışından da e-posta yoluyla yazı yollanabileceği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada incelenen fanzinlerde “ücreti”, “ederi”, “fiyatı” gibi ifadeler rastlanmamaktadır.

Fanzinde yazan yazarlar kendi isimlerini kullanmaktadır. Aynı zamanda isimlerinin altında okullarının isimleri de yazmaktadır. Bu bilgilere göre fanzine çeşitli üniversitelerden öğrencilerin yazdığı görülmektedir. Marmara Üniversitesi menşeli fanzinde, Haliç Üniversitesi ve Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinden ağırlıklı olmakla birlikte, Uludağ Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden de yazarların

⁷³ “Medhal Dergi”, (Çevrimiçi) www.medhaldergi.com, 8 Mart 2019.

bulunduğu ifade edilmelidir. Bu okullar dışında Güngören İmam Hatip Lisesi’nden de yazılar gönderilmiştir.

Neden Güngören Anadolu İmam Hatip Lisesi  ğrencilerinin yazılarının bulunduğu sorusunun cevabı fanzinin 13. ve 15. sayılarının arka kapaklarındaki künyesinde görülebilir. Bu sayılarda yayın kurulu, genel yayın yönetmeni gibi diğ er fanzinlerden aşına olunan kimi unvanların yanında “Medhal İlm  Araştırma Derneği adına İmtiyaz Sahibi” ifadesi de bulunmaktadır. İlgili derneğin ismi internette arandığında karşılaşılan *medhal.org* sitesine artık erişilememektedir. Ancak *yellow.place* sitesinde derneğin adresi Güngören’de görünmektedir.⁷⁴ Güngören Anadolu İmam Hatip Lisesi ile bağın bu dernekle ilgili olduğu iddia edilebilir.

⁷⁴ “Medhal İlmî Araştırmalar Derneği”, ( evrimi i) <https://yellow.place/pt/medhal-ilm%C3%AE-ara%C5%9F%C4%B1rma-derne%C4%9Fi-istanbul-turkey>, 8 Mart 2019.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHAFAZAKÂR FANZİNLERİN NİTELİKSEL İÇERİK ANALİZİ

3.1. Geçmişin Muhafazakâr Nostaljik Kurgusu

“Geçmiş çoktan geçmiş miydi
Yoksa çok da geçmemiş miydi
Geçmiş geçmişse neden hala bizden geçememiş
Ya gelecek neden hala gelemedi
Gelecek gelmeyecek mi
Biz neden sürekli bugüneyiz
Bizim neden yarınımız da dünümüz de bugünde?
Nerede kaldık?
...
Biz ne geçmişte ne bugünde ne gelecekteyiz”¹

Yukarıdaki dizeler *Simurg*’un ikinci sayısındaki bir şiirden alınmıştır.² Bu çalışma kapsamında incelenen fanzinlerden *H-aykırı* ve *Simurg*’ta diğer fanzinlere kıyasla edebî kaygıların ön planda tutulduğu görülmektedir. Diğer fanzinlerde siyasi tutumları açıkça ifade eden, Müslümanları bilinçlendirerek harekete geçirme maksadıyla kaleme alındığı anlaşılan yazılar yoğunluktadır. Ancak *H-aykırı* ve *Simurg* hayata dair bir düşünüş olarak muhafazakârlığın şekillendirdiği imgelem dünyasının yansıdığı düz yazı ve şiirlerin ağırlıkta olduğu fanzinlerdir.

Yakın tarihli bir gençlik fanzinindeki bu şiirin seçilme nedeni muhafazakârlığın zamanla kurduğu ilişkiyi yansıtmaya gücüdür. Muhafazakârlık, modernliğin “düz çizgisel” ilerleyen zamanının karşısına Bergsoncu bir zaman anlayışını koymaktadır.³ Burada zaman, genel olarak anlaşıldığı anlamıyla dakikaları

¹ *Simurg*, No: 2, 2018, s. 12.

² Fanzinlerden yapılan alıntılarda Türkçe imla düzeltilmesi yapılmadan yazıldığı biçim korunmuştur. Bu yüzden alıntılardaki yazım hataları alıntı yapılan fanzinlere aittir.

³ Tanıl Bora, Burak Onaran, “Nostalji ve Muhafazakârlık: ‘Mazi Cenneti’”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinçil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 244.

ya da saatleri değil, Bergson'un "süre" olarak kavramsallaştırdığı, "geçmişin şimdide sürüp gittiği bir akışın bölünmez sürekliliğini"⁴ ifade etmektedir.

Yukarıda alıntılanan *Geçmişte Mi Gelecekte Mi?* başlıklı şiirde de yazarın referans noktasını geçmiş oluşturmaktadır. Muhafazakâr bir zaman kavrayışı olarak "süre"ye uygun şekilde yazarın geçmişin geçmemiş olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Yazar, eğer "geçmiş" sona eren ve biten bir şey olarak "geçmişse", "neden hâlâ bizden geçememiş" diye sormaktadır. "*Biz ne geçmişte ne bugünde ne gelecekteyiz*" dizesinin de zaman algısının bölünmemiş olduğunun bir göstergesi olarak "süre" kavramı ile uyum içinde olduğu söylenebilir.

Tanıl Bora ve Burak Onaran, "süre" anlayışının "geçmiş şimdinin canlı bir parçası hâline" getirerek "modernizmin bugünü gelecekle tanımlayan 'yeniciliği' karşısında muhafazakâr endişeler için güçlü bir kavramsal çerçeve" sunduğunu yazmaktadırlar.⁵

Bugüne ve geleceğe dair muhafazakâr endişeli hâl yukarıdaki dizelerde de hissedilmektedir. Taşkın Takış'ın da belirttiği üzere muhafazakârlıkta "bugün" bir ıstırapla özdeşleştirilmekte ve başarılarla dolu geçmiş bu ıstırapı dindirecek adres olmaktadır:

"Geçmişteki her şey canlılığını ve tazeliğini hâlâ korumaktadır. Bugünün ıstırabını ancak 'altın harflerle yazılmış' (*vurgu benim*) bir mazinin şefkatli kollarında dindirebiliriz."⁶

Murat Belge de "altın harflerle yazılmış bir mazi" tanımlamasına koşut olarak "parlak zaferlerle dolu bir geçmiş anısının yarattığı 'altın çağ' imgesi"nin Türkiye toplumundaki koyu muhafazakârlığın nedenlerinden biri olduğunu ifade etmektedir.⁷

Fanzinlerdeki düz yazı ve şiirlerde de geçmişin farklı görünümlemlerle yer bulduğu görülmektedir. Geçmiş bazen "Nerede o eski bayramlar?" cümlesinde olduğu gibi yalnızca kaybedilmiş bir "iyilik devri" olarak anılırken bazen de dinî-tarihî

⁴ Ayşe Eroğlu, "Henri Bergson'da Bilinç-Sezgi İlişkisi", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No: 27, Aralık 2012, s. 89.

⁵ A.e., s. 246.

⁶ Taşkın Takış, "'Hıra Dağı Kadar Müslüman Tanrı Dağı Kadar Türk'", *Doğu Batı*, No: 58, Ağustos-Eylül-Ekim 2011, s. 8.

⁷ Murat Belge, "Muhafazakârlık Üzerine", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık*, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 95.

kişiliklerin hikâyeleriyle bugünü şekillendirecek referans noktasını oluşturmaktadır. Bora ve Onaran da muhafazakâr düşüncede geçmişin, modernizmin yarattığı değişimin sebep olduğu tahribat karşısında “geleneğin, otantiğin, ‘Asl’ın’ kaynağı” olarak önemli olduğunu ifade etmektedir.⁸

Fanzinlerde görülen geçmiş vurguları Bora ve Onaran’ın “muhafazakâr nostalji” tanımıyla birlikte ele alınabilir. Bora ve Onaran’ın, Stauth ve Turner’a atıfla yazdıklarına bakılarak nostaljiyi, “geçmişte kusursuz bir altın çağın var olduğu varsayımı” olarak özetlemek mümkündür.⁹ Bora ve Onaran, muhafazakârlık için nostaljinin işlevini modernizmin büyük değişimlerinin travması karşısında “kurumsal ve kültürel devamlılığı vurgulayacak bir geçmiş kurgusu oluşturmak” olarak açıklamaktadır.¹⁰ Ancak Bora ve Onaran bu geçmiş kurgusunda bir “seçicilik” olduğunu da eklemektedir:

“Muhafazakâr nostalji, öncelikle, sadece “gündelik hayatın ‘olağan değişimi’ içerisinde kaybolmuş geçmişini anmak” olarak değil, bilakis, -en azından satır aralarında-, siyasî bir proje olarak modernliğin erozyona uğrattığı bir geçmişin ve o geçmişin vaat ettiği başka bir gelecek ihtimalinin yâd edildiğinin vurgulanmasıyla beraber tezahür eder. Bu işlev muhafazakâr nostaljinin topyekûn bir geçmişini değil, seçilmiş bazı geçmiş öğelerini nostalji unsuru olarak konu etmesine de yol açar.”¹¹

Fanzin metinlerinde dinî ve tarihî referanslar olmaksızın eskinin güzellikle özdeşleştirilerek yâd edildiği örneklerle rastlamak mümkündür. Bir de muhafazakâr nostaljik kurguyla geçmişin bazı dönem ve şahsiyetlerinin seçilerek ön plana çıkarıldığı gözlemlenmektedir. Osmanlı İmparatorluğu, hem icraatıyla başarılı bir “devlet” olarak hem de özlenen ve bugün de var olması istenen “zihniyet”in hâkim olduğu bir “çağ” olarak metinlere konu olmaktadır. Peygamberler ve onlara dair anlatılara da özellikle şiirlerde sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. “Yusuf-kuyu” “Eyüp-sabır” ya da “filler-ebabil kuşları” şiirlerde karşılaşılan popüler imgelerdendir. Çalışma kapsamında incelenen muhafazakâr fanzinlerde geçmişe yapılan atıflar yukarıdaki sıraya göre örneklendirilmeye çalışılacaktır.

⁸ Bora ve Onaran, **a.g.e.**, s. 235.

⁹ **A.e.**

¹⁰ **A.e.**, s. 236

¹¹ **A.e.**, s. 260.

3.1.1. Eski Günlere Bakış

Fanzinlerdeki şiir ve düz yazılar incelendiğinde fanzinciler için eskinin iyiliği, doğruluğu, güzel, saf ve bozulmamış olanı temsil ettiği görülmektedir. Bu temsiliyetin yalnızca hatırlamak eylemiyle ilgili olmadığı aynı zamanda fanzinciler için bugün olması gerekeni ifade ettiği söylenebilir. Fanzinlerde eskinin kurgulanış şekli, fanzinciler açısından bugünün nasıl algılandığına dair ip uçlarını da içinde barındırmaktadır. İyi, doğru, güzel yani “ideal” olan “eski”ye aittir, “eski”de kalmıştır. Eski yitirildiğinden, onunla birlikte ideal olan da kaybedilmiştir. Dolayısıyla “bugün” kusurludur.

Suskun’daki *Vefasızlar Ekspresi* başlıklı şiirde, muhafazakâr fanzincilerin muhayyilelerinde “eski”nin ifade ettiklerini göstermesi bakımından örnek verilmeye değer dizeler bulunmaktadır. Şairin tarafından “vefa”nın maziye ait bir duygu, “sözünde durma”nın geçmişte kalmış bir eylem olarak yansıtıldığı görülmektedir:

“Vefasızlar Ekspresi
Vefa, vefalı, ahde vefa,
Yazması da söylemesi kadar kolaymış.
Ama nerdeymiş! Yokmuş
Mazide mi kalmış?
Bir zamanlar lafının arkasında duran ‘adamlar’ varmış.
Öyle sağlamış ki onların sözü
Kelle pahasıymış
Söz pahalıymış,
Öyle herkeste konuşamazmış hani.
Ne kadar öz ise söz,
Pahası kesifliğinde yatarmış.”¹²

Şiirin devamında eskiyi unutmayan bir “geçmiş bekçisi” “dede yâdigarı eski kılıç”la geçmişte kazmakta ve geçmişlerini unutan insanlara “hatırlamayı hatırlatmaktadır.” Burada “geçmiş bekçisi”nin şairi ya da daha genel anlamda muhafazakâr insanı ifade ettiği çıkarımı yapılabilir. Bugünün bozulmuş, pörsümüş kanının aksine geçmişin saf ve bozulmamış olan üç beş damla taze kanı, geçmişini

¹² *Suskun*, No: 1, Kasım 2016, s. 4.

unuttuğunu düşünerek zihnini kandıran günümüz insanını uyandırmaya yeter güçte betimlenmektedir:

“Bir bilge mi cahil mi bilmem,
Demiş ‘nerde o eskiler’
Doğru da söylemiş
Bilerek ya da bilmeyerek.
Hakikaten nerde, nerede O eskiler
Her eski çürümeye mahkum muydu ki?
Yoksa sadece unutulmaya mı?
İnsan nisyan ile maluldur fakat,
Hatırlamayı da hatırlayacaktır elbet
Tozu alınası beklemekli ‘mazi’yi
...
Uyandı bekçisi geçmişin
Dede yadigari ‘Eski’ kılıcı aldı
‘Eski (!) Kılıçla iş olur mu hiç’ demeden,
Başladı deşmeye maziyi derinden
Çıktı üç beş dost şimdiden
Meğer bizmişiz kendimizi kandıran,
Unutulmuş diyerek zihnimizi aldatan.
Üç beş damla taze kan,
Hani o eski (!) olanlardan.
Pörsümüş yenilerin aksine,
Zamanın eskitemediği, saf kan.”¹³

Yukarıdaki dizelerde muhafazakâr anlam dünyasında geçmişin ifade ettiklerinin ve geçmişe atfedilen değerlerin unutuluşuna yapılan vurguyla birlikte üstü kapalı şekilde de olsa bugünden duyulan hoşnutsuzluğun altı çizilmekteydi. Tablo 3.1.’de fanzinlerden “eski zamanlar”ın tahayyülüne dair başka örnekler sunulmaktadır.¹⁴ Örneklere bakıldığında eskiden duyguların ve gündelik yaşamın alışkanlıklarının bugünkünden farklı olduğunun düşünüldüğü görülmektedir. Camdan cama konuşulan evler, utangaç aşklar, Müslüman komşularına ayıp olmasın diye Ramazan ayında yemeklerini gizli yiyen gayrimüslimler, birbirlerine bağırmayan insanlar nahiflikle özdeşleştirilmiş bütün bir eski tahayyülünün farklı yönlerini oluşturmaktadır.

¹³ *Suskun*, No: 1, Kasım 2016, s. 4-5.

¹⁴ Bu bölümde kullanılacak tablolardaki bütün vurgular bana aittir.

Tablo 3.1.: Eski zamanlara atıflar		
Suskun	Sayı 6	“Aşk bu kadar kolay bir kelime miydi eskiden ? Yazmak için titrerdi el, söylemek için dolaşırdı dil, atmaya cesaret bulamazdı kalp! ” s. 25.
Suskun	Sayı 8	“ Eskiden birbirine bakan pencereler Şimdilerde manzara bekçisi Camdan cama konuşmak mı kaldı Kat izinleri boy savaşları artık Yukarıdan her şey daha mı güzel Oysa toprağa basmalıydık.” s. 8.
Suskun	Sayı 9	“ Eskiden İstanbul’da yaşayan gayri Müslimler Ramazan ayında ayıp olmasın diye açıkta yemek yemezlermiş. Onlar kadar bile saygıları yok Başkanım.” s. 13.
Mola	Sayı 4	“ Eskiler böyle miymiş? Böyle çekinmeden sıkılmadan bağışabiliyorlar mıymış? Hiç sanmam. Peki nasıl oldu da insanı, insan hak ve özgürlüklerini bu denli önemseyen(!) bir düzen insana saygıyı bu derece azalttı.”

Son örnekteki “Peki nasıl oldu da insanı, insan hak ve özgürlüklerini bu denli önemseyen(!) bir düzen insana saygıyı bu derece azalttı.” cümlesindeki vurgudan yazarın eskiden bugüne gördüğü bozulmadan “yeni düzen”i sorumlu tuttuğu anlaşılmaktadır. Burada olumsuz değişimlerin sebebinin Cumhuriyet olduğunun ima edildiği söylenebilir. Bu vurgunun alenen yapıldığı örnekler başka bir başlıkta ele alınacaktır.

3.1.2. Osmanlı Tahayyülü

Fanzinlerde karşılaşılan Osmanlı vurgularının genelde Batı üzerinden ya da Batı’ya kıyasla yapıldığı görülmektedir. Ancak fanzinlerdeki Batı’ya bakış örnekleri başka bir başlıkta inceleneceğinden burada yalnızca Osmanlı tahayyülünün nasıl olduğu anlatılmaya çalışılacaktır.

Fanzinlerdeki Osmanlı tahayyülüne örnekler vermeden önce bugünün dünyasının “kötü” olarak algılandığını yinelemek gerekmektedir. Yazarlar kötü bir bugünden başarılarla dolu bir Osmanlı geçmişine bakmaktadır. Osmanlı geçmişi yazarların zihinlerinde neyin nasıl olması gerektiğini şekillendirmektedir.

“Batıyı Bırak Kendine Gel” başlıklı yazıda Müslümanların Batı’ya göre geride olduğu kabulüyle, bugün yapması gerekenlere dair öğütler “ataları” işaret ederek verilmektedir. Tüm Osmanlı tarihinin, kuruluşundan Cumhuriyet’e dek bir bütün olarak başarılı kabul edildiği ve Osmanlı’nın yüzyıllar boyunca “kâfirin korkulu rüyası” olduğunun düşünüldüğü söylenebilir. Bu başarının nedeni ise yazara göre padişahların çalışkanlığı ve devlete adanmışlıklarıdır:

“Atalarımızın bu kadar başarılı olma sebebi ne, nasıl olur da küçük bir oba 600 yıl boyunca kâfirin korkulu rüyası olur? Padişahlarının küçüklüklerinden itibaren nasıl çalıştıklarına, kendilerini devletlerine nasıl adadıklarına, birde bizim ne yaptıklarımıza bir bak kardeşim. Sorumluluklarının ve kendinin farkına var ve şu batı hayranlığını bırak.”¹⁵

“Amaca Muhtacız” başlıklı yazıda, Müslümanların yok olmamak için bir amaca ihtiyaçları olduğu ve bu amaçtan sapmamaları gerektiği vurgulanmaktadır. Amaca sadakatin Müslümanlara kazandıracakları Fatih Sultan Mehmet ve İstanbul’un fethedilmesi üzerinden örneklendirilmektedir:

“Ve yine tarihe baktığımız zaman amacından sapmadan, dosdoğru yürümenin bize neler kattığını da görebiliriz. Örneğin: İstanbul. Eski adıyla ‘Konstantinapolis.’ (*vurgu benim*) Efendimizin hadisinden dolayı tüm Müslümanların ilgisini cezbetmiştir. Hatta Türklerin Anadolu’ya göçlerinin altında yatan sebeplerden biri de Anadolu’ya gelerek İstanbul’a biraz daha yaklaşmak ve ileride orayı fethetmek düşüncesidir. Ve bu göç 1453’te Fatih Sultan Mehmet ve askerlerinin amaçlarına olan sadakatleriyle meyvesini vermiş, asırlar sonra da olsa İstanbul fethedilmiştir.”¹⁶

“Su Deyince Akan Sular Durur” başlıklı yazıda “Batı” ve “İslam toplumu” özcü bakışla pis olma-temiz olma hâli üzerinden, İslam toplumu lehine olacak şekilde topyekûn bir zıtlık içinde değerlendirilmektedir. “Kimilerinin karanlık çağ (!) olarak adlandırdığı dünya tarihinin orta Müslümanların ise altın çağında Müslüman bilim adamları suyu kullanarak birçok önemli buluşun altına imza atmışlardır.” diyen yazar, örnek olarak Ebül-iz Cezeri adlı mucidin su kullanarak yaptığı çeşitli icatlardan söz etmektedir.¹⁷

¹⁵ Vaveyla, No: 3, Aralık 2017, s. 13.

¹⁶ Vaveyla, No: 2, Ekim 2017, s. 9.

¹⁷ Suskun, No: 2, Aralık 2016, s. 4.

Yazar, İslam medeniyetinde suyun önemli olduğunu ifade etmekte, Osmanlı tarihinde sadece insanlara su tedarik etmek için kurulmuş vakıflar olduğunu belirterek “ecdadın” zihniyetine ve icraatına vurgu yapmaktadır:

“‘Allah temizdir, temizi sever.’ düsturundaki ecdat; şehirlerinde çeşmeler, suyolları, şadırvanlar, hamamlar ve birçok benzer yapıya yer vermiş, suyu baş tacı etmiştir. Hicaz’a giden hacı adayları susuz kalmasin diye hicaz su yolunu bizzat Hanedan ailesi yaptırmış ve nesiller boyu da tadilatını üstlenmiştir.”¹⁸

Fanzinlerdeki yazılarda, muhafazakârlığın genel tutumuna paralel olarak Osmanlı geçmişinin Batı’ya ya da Cumhuriyet devrimlerine göre konumlandırıldığı görülmektedir. Ancak Batı algısı ve Cumhuriyet’e bakış farklı başlıklarda yeniden gündeme getirileceğinden bu başlıkta yalnızca Osmanlı atıflarına odaklanılmaktadır.

“‘Akşam’a Vuslat’” isimli yazıda genel olarak Cumhuriyet’in olumsuz algılanışına dair örnekler bulunmaktadır. Ancak metnin asıl konusu Cumhuriyet devrimleri olmasına rağmen Osmanlı’nın kendisinden kötü bir bugüne gelinen “iyiliği” ve ideal olanı ifade eden bir başlangıç noktası olarak kabul edildiği gözlemlenmektedir: “Osmanlı gibi edep abidesi bir imparatorluktan fuhşun yok sattığı sokaklara geldiğimizi görüp de Kur’an’da ittibada sorununuz yok demek mümkün olmasa gerek.”¹⁹ Geçmişteki bir “ideal” olarak Osmanlı “edep abidesi bir imparatorluk” olarak anılmaktadır. Bugün ise Kur’an’ın hükümlerine uyulmadığından “fuhşun yok sattığı sokaklar”a gelinmiştir.

Osmanlı geçmişinin bazen muhafazakâr kimliğin inşasında da işlevsel olduğu söylenebilir. *Akif ve Asım* adlı şiirde şairin “*Biz elbisesi beyaz olanlarız/Biz Fatih’in meşalesinde yananlarız/Biz Ulubatlı’nın İstanbul’a diktiği sancağız*” dizeleri bu duruma örnek verilebilir.²⁰

Bugün değerlendirilirken Osmanlı’nın referans alınması hakkında Balkanlara bakış, tipik bir muhafazakâr nostalji örneğini sunmaktadır. “Uzaktaki Yakın; Balkanlar” başlıklı yazıda Makedonya, Arnavutluk, Karadağ, Hırvatistan, Bosna Hersek, Sırbistan ve Kosova’yı gezen yazar, bu ülkeleri “Osmanlı yadigârı” ve bu

¹⁸ A.e., s. 5.

¹⁹ *Suskun*, No: 6, İlkbahar 2017, s. 20.

²⁰ *Vaveyla*, No: 5, 2018, s. 25.

ülkelerde yaşayan Türkleri de “Osmanlı’nın emanet bıraktığı insanlar” olarak değerlendirmektedir:

“Mutluydum çünkü yıllardır gitmek, görmek istediğim Osmanlı yadigarı toprakları ve Osmanlı’nın buraya emanet bıraktığı insanları görme, onlarla tanışma şerefine nail olmuşum. (...) Evet, bu insanlar Evlad-ı Fatihan’dı. Anavatan’dan ayrı ama her zaman Anavatan’a bağlı, uzak ama yakın.”²¹

3.1.3. Peygamberlere ve Dinî Anlatılara Atıflar

Muhafazakâr fanzinlerin yazar ve şairlerinin imgeleminde çeşitli peygamberlerin ve dinî anlatıların geniş yer bulduğu söylenebilir.²² Özellikle şiirlerde çeşitli peygamberlerin ve bu peygamberlerin hikâyelerinin asli unsurlarının birlikte kullanıldığı görülmektedir. En çok atıf yapılan peygamberin Hz. İbrahim olduğu görülmektedir.

Divan şiirinde de Hz. İbrahim’den sıkça bahsedildiği, şairlerin onun hayatındaki simgeler üzerinden yaptıkları söz sanatlarıyla anlatımlarını kuvvetlendirme yoluna gittikleri belirtilmektedir.²³ Fanzinlerde özellikle İbrahim’in Kâbe’deki putları baltasıyla kırması olayına ve Nemrut tarafından ateşe atılmasına göndermede bulunulduğu gözlemlenmektedir. Bazı dizelerde de İbrahim’in eşleri olduğu ifade edilen Sâre ve Hacer’in, bir başka peygamber olan oğlu İsmail’in de isimlerinin geçtiği görülmektedir.²⁴ Aşağıdaki tabloda birkaç fanzindeki yazı ve şiirlerden İbrahim peygamberle ilgili atıflara yer verilmektedir.

Tablo 3.2.: Hz. İbrahim’e atıflar		
Suskun	Sayı 5	“Kimimiz İbrahim misali Tek başına bir ümmet Kimimiz Musa ’dır Kimimiz Muhammed Kovulsak ta yurdumuzdan hicranla Döneriz tertemiz şafaklarla” s. 6.
Suskun	Sayı 5	“Neredesiniz H. İbrahim ’in yanında ateşe savaş açacak insanlar?” s. 7.

²¹ Mola, No: 3, 2012, s.n.y.

²² Bu başlıkta peygamber isimleri Türkçe okunuşlarıyla yazılmıştır. Tablodaki metinlerde yapılan vurgular bana aittir.

²³ Mustafa Uzun, “İbrâhim: Türk Edebiyatı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim--peygamber>, 15 Mayıs 2019.

²⁴ Ayrıntılı hayat hikâyesi için bkz.: (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim--peygamber>, 15 Mayıs 2019.

Tablo 3.2.'de görüldüğü gibi, İbrahim peygamber dışında Hz. Musa, Hz. Muhammed, Hz. İsa ve Hz. Eyüp'ten de söz edilmektedir. Bu peygamberler kendi hayat hikâyelerinin öne çıkan olaylarıyla birlikte anılmaktadır. Hz. Eyüp'ün İslam'da "sabır ve tahammül"ün simgesi olduğu ve şiirlerde daha çok bu yönünün vurgulandığı belirtilmektedir.²⁵ Tablo 3.2.'nin devamındaki örnekte de onun bu yönüyle ele alındığı görülmektedir.

Tablo 3.2.- devamı		
Suskun	Sayı 7	"Satırlarımın arasında karıncalar, ağır ağır su taşıyor İbrahim 'in ateşine . Minicik bedenlerinde bir avuç amin taşıyorlar. Kirli yollarına umut serpiliyor her adımda. Ağlayan bir bebek susuyor. Bir anne tebessüm ediyor." s. 12.
Suskun	Sayı 10	"Putlar dikilmiş içimin Kâbe'sine, bir İbrahim olabilsem yıkabileceğim." s. 20.
H-aykırı	Sayı 4	"Dördüncü soru: İnsanlığın başağrısını nasıl dindirebiliriz? Ökkeş Karakiprik: Akıl anemisinden gönül çoraklığına ruhun azadiyeti adına; ' Eyyy İbrahim!.. Asânı nereye gömdün?'" s. 5.
H-aykırı	Sayı 11	" İbrahim gitti, İsmail gitti Kurban kalsa neye yarar Sara gitti, Hacer gitti Zemzem kalsa neye yarar" s. 2.
H-aykırı	Sayı 14	" İbrahim! sadece bir baltan var, hangi birimizin boynuna asacaksın?" s. 6.
H-aykırı	Sayı 28	"Sabır ki İbrahim 'i yakmayan ateşin kül zerresi Sabır ki İsa 'yı çarmıhtan göğe yükselten hakikat risalesi ... Bilir tüm ademoğlunu toparlasan Etmaz Eyüp 'ün bir nefeslik sabrı Edemez İbrahim 'in ateş gölünün tek damlası" s. 3-4.

Hz. Musa'ya ve onun peygamberliğiyle ilgili bazı atıflara başka şiirlerde de rastlanmaktadır. Tur Dağı Musa'nın peygamberliğe seçildiğinin kendisine bildirildiği yerdir ve Kızıldeniz'i asasıyla yarması, onun peygamberliğinin mucizelerinden biridir.²⁶ Aşağıda Hz. Musa'ya atıf yapılan dizelerden örnekler sunulmaktadır.

²⁵ Nurettin Albayrak, "Eyyûb:Edebiyat", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyyub#2-edebiyat>, 15 Mayıs 2019.

²⁶ Ömer Faruk Harman, "Mûsâ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/musa--peygamber>, 15 Mayıs 2019.

Tablo 3.3.: Hz. Musa'ya atıflar		
Suskun	Sayı 6	“Sen Musa ol, ben asa! Kızıldeniz'in ortasında gömülelim sonsuzluğa...” s. 3.
H-aykırı	Sayı 11	“Tur dağından Musa gitti Asa kalsa neye yarar” s. 2.

Hz. Yakup ve Hz. Yusuf'un da fanzinlerdeki örneklerde ismine sıkça rastlanan peygamberlerden oldukları söylenebilir. Şiirlerde Yusuf'un kardeşleri tarafından kıskançlık sonucunda kuyuya atılması olayıyla bağlantılı olarak “kuyu” imgesine yer verildiği görülmektedir.²⁷ Ayrıca Züleyha kıssasına atıfla hem Züleyha'nın kendi ismine hem de Yusuf'un Züleyha'nın iftirası sonucunda zindana düşmesi meselesine değinilmektedir.²⁸ Tablo 3.4'te Hz. Yakup ve Hz. Yusuf'a yapılan atıflar listelenmektedir.

Tablo 3.4.: Hz. Yakup ve Hz. Yusuf'a atıflar		
Suskun	Sayı 5	“ Ademdir adımız Kimimiz Nuh 'tur tufanlarda Kimimiz Yusuf 'tur zindanlarda Kimimiz Davut 'tur meydanlarda Yer bizim, aşk bizim Tarih bizimdir.” s. 6.
Suskun	Sayı 10	“Kör olmak, benden öteki olanlara Hz. Yakup misali kör olmak istiyorum. Görmek istemiyorum çirkinlikleri ve zalimlikleri.” s. 20.
H-aykırı	Sayı 9	“kırk kavim taş atıyor kuyuya Kuyudan taş topluyor Yusuf ” s. 6.
H-aykırı	Sayı 11	“ Yakup gitti, Yusuf gitti Kuyu kalsa neye yarar” s. 2.
H-aykırı	Sayı 16	“Bizim yusuf 'luğumuz züleyha 'yı görene kadar... Allah'tan korkan, kuldan utanmaz...” s. 6.
H-aykırı	Sayı 21	“ Kuyulara yazılmış bir Yusuf teslimiyetine Kuyulardan kopup Kuyulara kanmış bir bedevi açlığına Kör kuyulara ram olmuş bir kadir bilmez nasipsizliğine düşünüm.” s. 6.
H-aykırı	Sayı 25	“Bir yusuf masalı anlatayım sana çocuk Dinle kuyuda nasıl geçer zaman Uğultulardan uzakta umut yeşertir yaradan” s. 6.

²⁷ Ömer Faruk Harman, “Yûsuf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/yusuf>, 15 Mayıs 2019.

²⁸ A.e.

Yukarıdaki tabloda Hz. Yusuf ve Yakup dışında Hz. Nuh'un ve Hz. Davut'un da isimlerinin geçtiği görülmektedir. Hz. Nuh'un gemisinin büyük tufandan sonra Cudi Dağı'na konduğunun Kur'an'da geçtiği iddia edilmektedir.²⁹ Bundan dolayı aşağıda alıntılanan dizelerde Cudi'den “*Nuh'un ayak parmaklarını okşamış dağ*” olarak söz edilmektedir:

“selam sana Cudi Dağı
selam *Nuh'un* (*vurgu benim*) ayak parmaklarını okşamış dağ
kaç tufan aktı paçalarından
kaçıncı başlangıç bu süzülen yakandan”³⁰

Fanzinlerin içeriklerinde Hz. Muhammed daha çok düz yazılarda hadisleriyle birlikte anılmaktadır. Bunun yanı sıra bazı şiirlerde ve edebî kaygıyla yazılmış metinlerde, Hz. Muhammed'in yaşamına dair önemli kişi, olay ve yerlere değinildiği görülmektedir. Aşağıdaki tabloda *H-aykırı*'nin sekizinci sayısından yapılan alıntıda “*modern zamanların bunalımlı ikliminde yaşayan*” gençlere Hz. Ali'nin ve Uhud Savaşı'nda sancaktar olan Musab bin Umeyr'in³¹ örnek verilmesi, muhafazakârların bugüne bakışlarında Asr-ı Saadet³² döneminden referans aldıkları kişileri göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 3.5.: Asr-ı Saadet dönemi kişi ve olaylarına yapılan atıflar		
H-aykırı	Sayı 8	“Onlar öylesi bir inancın erleriydiler ki; bir Bedir 'de, bir Uhut 'ta inkâra karşı kılıç tutmak, İslam sancağını yükseklerde dalgalandırmaktı iman . Bu yolda; Mus'ab bin Umeyr 'ler, Hz. Ali 'ler sönmez ışıklar olarak birer işarettir. Mekke'nin kızgın çöllerinden verilen bu işaret, modern zamanların bunalımlı ikliminde yaşayan biz gençlere ne güzel mesajdır. Kendine bir örnek arayan genç, önce o kutlu yolculara bakmalı. ” s. 3.

²⁹ Hikmet Tanyu, “Cûdî Dağı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/cudi-dagi>, 15 Mayıs 2019.

³⁰ *H-aykırı*, No: 26, Ocak 2015, s. 4.

³¹ Hüseyin Algül, “Mus'ab b. Umeyr”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/musab-b-umeyr>, 15 Mayıs 2019.

³² Asr-ı Saadet için bkz.: (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/asr-i-saadet--literatur>, 15 Mayıs 2019.

Tablo 3.5.- devamı		
H-aykırı	Sayı 11	“Zeynep gitti, Fatma gitti, şahlar şahı Ali gitti Kufe kalsa neye yarar ... Hüseyin gitti, Hasan gitti, nice günahsız can gitti Kerbela kalsa neye yarar Hatice-tül Kübra gitti, Fatima-tüz Zehra gitti Evlat iyal neye yarar Padişah-ı ümmet gitti, Sultan-ı müebbet gitti Hazreti Muhammed gitti Kabe kalsa neye yarar” s. 2.
H-aykırı	Sayı 29	“O girdiğin Hira değil, hayır. Yanlış mağaralarda Hira dinginliği arama. (...) Yanında Ebubekir arama, peygamber değilsin.” s. 1.
H-aykırı	Sayı 32	“Hem kötü de değildir ki bu toparlanış. Yeniden başlamanın adıdır çoğu kez. Hira öyledir. Hicret öyledir, Bedir öyledir. Uhud öyledir! Mevsimler de! Bir kapının iki kanadı gibidir çünkü mevsimler, kavuşmak ve ayrılık iç içe. Toparlanır ve yeniden başlar her şey.” s. 2.

Bazı şiirlerde “ebabil kuşu”nun zalim ve güçlü kimselere karşı mazlum ve güçsüz kimselerin zaferini temsil edecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu imge “*Fil Vak’ası*” denilen olaya atıfta bulunmaktadır. Ayrıca Kur’an’da da bu olayı anlatan “*Fil Sûresi*” bulunmaktadır.³³ İslamiyet’in doğuşundan önce, Kâbe’yi yıkmak amacıyla önünde bir fil bulunan güçlü ordusuyla Mekke’ye yürüyen Ebrehe’nin

Tablo 3.6.: Ebabil-fil atıfları		
H-aykırı	Sayı 14	“siz yerdeki fillerinize güvendikçe, biz gökteki ebabillere inanmaya devam edeceğiz...” s. 6.
H-aykırı	Sayı 15	“Ebabil gagasından ilahi bir nakarat çeker gibi Kahverengi özlemlerle Öpüyorum yanaklarını göğün Kırmızıya mayalanan bir efkârın Dağlarında meler gibi” s. 1.
H-aykırı	Sayı 28	“Ey ademoğlu Sınavın belayladır sabır ile doğrul Evvel zaman Filleri deviren ebabilleri de hatırlatır.” s. 3-4.

³³ Mustafa Fayda, “Fil Vak’ası”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/fil-vakasi>, 15 Mayıs 2019.

ordusunun “ebabil kuşları” tarafından tepelerine taşlaşmış çamurlar yağdırılarak yok edilmesi olayına “*Fil Vak’ası*” adı verilmektedir.³⁴

Tablo 3.6.’da fanzinlerdeki bazı şiirlerden “ebabil kuşları” ile ilgili örnekler sunulmaktadır. Burada Ebrehe’nin ordusunda bulunan file gönderme yapılarak fanzinlerdeki edebî metinlerde filin gücü temsil ettiğini söylemek mümkündür.

Edebiyata da konu olmuş “kötü kimseler” olarak Hz. İbrahim’le olan mücadelesinde Nemrut’un, Hz. Musa ile mücadelesinde Firavun’un ve Hz. Muhammed ile olan mücadelesinde Leheb’in şiirlerde zalimleri nitelemek için kullanıldığı söylenebilir.³⁵ Bu isimlerin sıklıkla bu şekilde tekrar etmesinin sebebi muhafazakârların bugün mücadele etmeleri gereken insanların bu isimlerle simgeleştirilmesi yüzündendir.

Tablo 3.7.: Nemrut, Firavun ve Leheb atıfları		
H-aykırı	Sayı 5	“ Nemrutlar durmadan odun toplasın bir gün yanacakları ateşe. Gül yüzler teslimiyetin gül bahçesinde gezinsin. İnancın kılıcıyla biçilsin inkârın taş heykelleri.” s. 3.
H-aykırı	Sayı 8	“Dinmeyen acılarımız. Zulüm her yerde. Firavunlar çağında ölüm değişmeyen gündem oldu.” s. 2.
H-aykırı	Sayı 18	“buralar asidir oğul kaç kısrağ çatlattı bu meydanlar kaç Nemrut kaç Firavun boğdu ırmaklar civanların kıyamıyla sarsıldı kubbeler buraların yazgısıyla grileşti maviler hem unutuldu mu Orta Çağ harabeler?” s. 1.
Vaveyla	Sayı 2	“Koştı Lehebler peygamber öldüren Yahudiler Ağladı analar beşikte kaybolan bebeler” s. 3.

Bu başlık altında yer verilen tüm örneklerde, muhafazakâr gençlerin kimliklerini bugünde tanımlarken peygamberler ve onların hayatları hakkındaki anlatıları kullandıkları görülmektedir. Tablo 3.4.’te *Suskun*’un beşinci sayısından alınan şiirin “*Ademdir adımız/Kimimiz Nuh’tur tufanlarda/ Kimimiz Yusuf’tur*

³⁴ A.e.

³⁵ İskender Pala, “Nemrut: Türk Edebiyatı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/nemrud#2-turk-edebiyati>, 15 Mayıs 2019; Mustafa Uzun, “Firavun: Edebiyat”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/firavun#2-edebiyat>, 15 Mayıs 2019; Mehmet Ali Kapar, “Ebû Leheb”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-leheb>, 15 Mayıs 2019.

zindanlarda” dizelerinde görüldüğü gibi bu anlatıların tümünün muhafazakârların kendilerini tanımlamalarında simgesel bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir.

Tanıl Bora ve Necmi Erdoğan, “zulüm” ve “ıstırapın” “muhafazakâr tahayyülün hissetme yapısının köşe taşları” olduğunu ifade etmektedir.³⁶ Bu başlıktaki tablolarda yer alan örneklerde fanzinci gençlerin kendilerini “ateşte bir İbrahim”, “kuyuda ve zindanda bir Yusuf” olarak acı içinde tanımladıkları görülmektedir. Muhafazakâr genç özne kuyudadır, zindandadır, ateştedir, mazlumdur. Bora ve Erdoğan’a göre muhafazakâr özneye gücünü ve meşruiyetini sağlayan ise tam da bu acı içinde olma durumudur.³⁷

Fanzinci gençler, çağın Nemrutlarının, Leheblerinin, Firavunlarının zulmü altında hissetmektedir. Fakat bu zulmü İbrahim gibi, Muhammed gibi Musa gibi haklı olmaları nedeniyle yaşadıklarının bilincindedirler. Bu bilincin varlığını “ebabil-fil” atıflarında görmek mümkündür. Muhafazakâr genç özne “fillerle” savaşan bir “ebabil kuşu”dur. Fillere karşı zafer kazanma ve kurtuluş umudunu içinde taşımaktadır. Ona göre zalim ve haksız olana karşı, mazlum ve haklı olanın zaferi gelecektir. Ancak bunun için fillerle savaşmak ya da İbrahim’in yaptığı gibi baltayla putları kırmak gerekmektedir. Dolayısıyla muhafazakâr gencin çektiği acı durağan bir acı değil, onu savaşmaya motive eden, eylemliliği zorunlu kılan itici bir güçtür. Tüm bunlar birlikte düşünüldüğünde, muhafazakâr gençlerin İbrahim peygamberin ateşte yanması, Yusuf peygamberin kuyuya atılması, Nemrut ya da Firavun gibi imgelerle tarihsel bir süreklilik üzerinden çileyi ve düşmanı tanımlayarak muhafazakâr kimliklerini yeniden ürettikleri söylenebilir.

Muhafazakâr gencin “kutsal çile”si peygamberlik silsilesi içinde daha çok Hz. Muhammed’den öncesiyle ifade edilirken, Asr-ı Saadet’le birlikte vurgunun “inkâra karşı kılıç sallama”ya ya da “yeniden başlama”ya kaydığı görülmektedir “*Zeynep gitti, Fatma gitti, şahlar şahı Ali gitti/Kufe kalsa neye yarar*” dizelerindeki gibi yitirilmişlik hissinin yoğun olduğu örneklerle rastlanılsa bile, Asr-ı Saadet genel itibarıyla

³⁶ Tanıl Bora, Necmi Erdoğan, “‘Biz, Anadolu’nun Bağrı Yanık Çocukları...’: Muhafazakâr Popülizm”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 634.

³⁷ A.e.

kahramanlarıyla bugünün gençlerine “İslam sancağını yükseltme” işaretinin bırakıldığı bir devirdir.

Diğer peygamberler için “kuyulara yazılmış Yusuf”, “İbrahim’in ateşi” ya da “Eyüp’ün sabrı” gibi ifadeler kullanılmasına rağmen Asr-ı Saadet’le ilgili örneklerde “Hira’da bir Muhammed” şeklinde bir ifade bulunmamaktadır. Örneklerde yalnızca “Hira dinginliği” imgesinin kullanıldığı görülmektedir. Fanzincilerin Muhammed peygamber hakkında diğer peygamberlere göre daha dikkatli yazdıkları göze çarpmaktadır. Kişisel hassasiyetlerin yanı sıra fanzincilerin bir kısmının İmam Hatip Lisesi mezunu ya da öğrencisi olmalarının kullandıkları dilde etkili olduğu düşünülebilir. Bu çalışmanın temel konusu olmasa da fanzincilerin aldıkları eğitimin kullandıkları dilden seçtikleri imgelere ve eğildikleri meselelere uzanan rolü akılda tutulmalıdır. Anadolu İmam Hatip Liselerinin güncel müfredat programlarında Fıkıh, Hadis, Dinler Tarihi, İslam Kültür ve Medeniyeti, Siyer gibi zorunlu derslerin yanında Hadis Metinleri, İslam Tarihi, İslam Ahlakı, İslam Bilim ve Düşünce Tarihi gibi seçmeli dersler de bulunmaktadır.³⁸ İmam Hatip Liselerinde okuyan fanzincilerin İslam tarihiyle ilgili imgelere yakınlığı ve yatkınlığında, almakta oldukları eğitimin etkisi göz ardı edilmemesi gereken bir konudur.

3.2. Bugün Algısı

Bir önceki üst başlıkta bu çalışmada incelenen fanzinlerde geçmişin muhafazakâr nostaljik kurgusu hakkında örneklerle yer verilmişti. Burada “kurgu” kelimesinin özellikle kullanıldığını ifade etmek gerekmektedir. “Kurgu”nun kullanım nedeni “muhafazakâr nostalji”de, nostalji nesnesi olarak geçmişin bazı öğelerinin “seçilerek” ön plana çıkarılmasıdır.³⁹ Fanzinlerde karşılaşılan örneklerin seçkileri içinde, gündelik hayatın sıradan akışında geride kalmış “eski güzel günler”, Osmanlı geçmişi ve çeşitli peygamberlerin yaşamlarından kişiler ve sembolik olaylar yer tutmaktaydı.

³⁸ “Öğretim Programları”, **Millî Eğitim Bakanlığı**, 28 Eylül 2018, (Çevrimiçi) <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>, 14 Haziran 2019.

³⁹ Bora ve Onaran, **a.g.e.**, s. 260.

Geçmişin ibresi “doğruyu” ve “olması gerekeni” gösteren bir pusula olarak işaret edilmesinin, örtük biçimde de olsa “bugün” hakkında bir hoşnutsuzluğu içermekte olduğu ifade edilmişti. Tablo 3.8.’de yaşamın sürmekte olduğu çağın başka bir ifadeyle bugünün ya da şimdinin, muhafazakâr fanzinlerdeki algılanışı hakkında daha açık ifadelerin bulunduğu örnekler bir araya getirilmektedir. Bu örneklerde yazarların içinde yaşadıkları çağı “bir cinnet manzarası” olarak tasvir ettikleri, “karmaşık” ve “tutarsız” bir zaman dilimi olarak kavradıkları görülmektedir.

Tablo 3.8.: Çağın kötü algılanışına örnekler		
H-aykırı	Sayı 3	“ Bu çağın manzarasını tasvir ve tahlil etmeye gücüm yetmedi. Her şeyi kavradım, hiçbir şeyi kabullenemedim. Her şeyi anladım, hiç ağlayamadım. Gözlerimin önünde bir ‘cinnet’ manzarası. Gönlümün derinliklerinde bir ‘cennet’ arzusu.” s. 5.
H-aykırı	Sayı 6	“biz ki ilk isyan çivisini gözlerimizin ferini alan bu çağa çaktık bu çağda yok masum bir el sapansız. ” s. 5.
H-aykırı	Sayı 9	“ Bir zamana erdik ki yıkımlar, yangınlar çoğalıyor. Altımızdaki toprak kayıyor. Bu gidiş nereye? ” s. 2.

Çağın tasvirinde masumiyetin yitirildiği ima edilmektedir. Tablo 3.8.’de aktarılan örneklerde yaşanmakta olan çağın kaotik algılanışına, insanların ne yaptığını bilmeyen, ruhlarını kaybetmiş kimseler olarak düşünülmesinin eşlik ettiği göze çarpmaktadır. Düşüncelerin muhayyel kişilerce gasp edildiği ifade edilmekte ve bunun karşısında insanların çaresiz olarak tanımlandığı gözlemlenebilmektedir.

Tablo 3.8.-devamı		
H-aykırı	Sayı 24	“ Geçen her günün mazi sayıldığı bir asırda asılı kaldık çocuk. Düşüncemiz gasp edilmiş, düşlerimiz düşüşte; geriye dönmemizi engellemek için bağlanmış ayaklarımız. Derin bir sarsıntı içindeyiz. Dizimizin çözülme bağını mı kalmış? Ellerimiz zavallılığımızı biriktirmekten dolu dolu... Başka bir şey getiremeyişimiz bundandır, dünlerden. Her şeyi ve herkesi eskiten uğultular içinde boş kalabalıklar.” s. 4.
H-aykırı	Sayı 25	“ Bu çağ öyle karmaşık, öyle tutarsız ki; hangi yöne adım atsak başımız dönüyor. Ne istediğini, neyi arzuladığını, neyi aradığını, nasıl bir varlık olması gerektiğini bir türlü bil(e)meyen biz insanlar; her an yeni bir arayış içinde ömrümüzü bitiriyor, ve daha önemlisi ruhumuzu yitiriyoruz.” s. 2.

Yalnızca tablo 3.8.’deki örneklere bakılarak dahi muhafazakâr fanzincilerin dünyasında “bugünün” ve “bugünün insanlarının” negatif bir anlamla yüklü oldukları iddia edilebilir. Muhafazakâr gençler açısından bugünün negatif anlamının, “geçmiş” ve “gelecekle” ilgili düşünceleri tarafından beslendiği ifade edilmelidir. Bugün, iyinin, güzelin ve doğruluğun kaynağı olan geçmişten uzaklaşarak varılmış bir zaman dilimidir. Bu yönüyle muhafazakâr gençler açısından bugün, zaten en başında iyiliğin kaynağından uzaklaşmış olunmasıyla kötüdür. Gelecek ise Ulus Baker’in belirttiği üzere “bir olanak ve bir başkalık” olarak muhafazakâr özne üzerinde ağırlığını hissettirmektedir.⁴⁰ Tablo 3.8.’deki “Bu gidiş nereye? cümlesinde olduğu gibi muhafazakâr özne gelecek hakkında tedirgin bir bekleyiştir.

Muhafazakârlar açısından bugün, övgüye değer bir geçmiş ve travmatik değişim ihtimalleriyle dolu bir gelecek arasında sıkışıp kalınan bir zamanı ifade etmektedir. Yukarıdaki tabloda bulunan “Düşüncemiz gasp edilmiş, düşlerimiz düşüştü; geriye dönmemizi engellemek için bağlanmış ayaklarımız.” cümlesinde bu ruh hâlini görmek mümkündür. Bu çağın “cinnet manzarası”ndan hoşnut olmayan muhafazakâr genç, çareyi “geriye dönmek”te bulmaktadır. Ancak yaşadığı çağdan şikâyet ederek her şeyin daha güzel olduğu geçmişe dönmek istese de kimliği belirsiz düşmanlarca “ayaklarının bağlanmış” olduğunu hissetmektedir. Kimi zaman güçlü vurgularla kimi zaman ise daha silik şekilde de olsa, muhafazakâr özne neredeyse, orada bir “düşman”ın varlığı sezilmektedir. Fanzin metinlerine yansıyan “bugüne negatif bakış”a hem geçmiş ve gelecek arasındaki bugünde hem de düşmanlar arasında kalmış hissetmekten kaynaklanan sıkışmış ruh hâlinin neden olduğu söylenebilir.

3.2.1. Bugünün Yaşamının Betimlenmesi

Tablo 3.9.’da bulunan örneklerde, muhafazakâr öznenin yaşamının sürmekte olduğu bugünün dünyasındaki gündelik hayat tasvirinin, teknoloji vurgusuyla yapıldığı metinlere rastlanmaktadır. Ancak burada söz konusu olan teknolojinin makineleşmeden çok “sosyal medya alışkanlığı” olarak düşünüldüğü eklenmelidir. Bugünün dünyasında sosyal medya paylaşımı yapmanın bazı kimselerce modernlikle

⁴⁰ Ulus Baker, “Muhafazakâr Kisve”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 101.

ilişkilendirildiği fikri üzerinden savunmacı yazıların kaleme alındığı görülmektedir. İnsanların duygularını kaybedip düşünmeyi unutarak “robotlaştığı” fikri de bugün betimlemelerinde yer tutmaktadır.

Tablo 3.9.’da *Suskun*’un birinci sayısından alıntılanan metinde modern olmanın yırtık pantolonlar giymekle, bazı kafelere gidip fotoğraf çekinmekle ve bu fotoğrafları sosyal medyada paylaşmakla tanımlandığı görülebilir. Sekizinci sayıdan yapılan alıntıda da “kafe kafe gezmek” bugüne dair bir alışkanlık olarak sunulmaktadır.

Tablo 3.9.: Bugünün yaşamının betimlendiği örnekler		
Suskun	Sayı 1	“‘Yirmi birinci yüzyıldayız, modern olmalı’ diyor herkes bugünlerde. ‘Modern olmalıyız, değişen dünyanın gerisinde kalmamalıyız. Mesela o bilindik kafelerde mutlaka bir ‘selfie’imiz olmalı, yiyeceklerimizi bizden ziyade takipçilerimiz beğenmeli ve pantolonlarımız yırtık olmalı. (...) Okuduğun (!) kitabın fotoğrafını da paylaşmamışsındır şimdi sen. Ah ne de ‘geri kafalı’sın.’” s. 3.
Suskun	Sayı 5	“Unutmayalım ki bizi biz yapan duygularımızdır ama ne yazık ki günümüz dünyasında insanlar robotlaşmaya doğru son gaz ilerlemekte. ” s. 2.
Suskun	Sayı 8	“Hayatı yaşamayı öğrenmeliyiz. Deli gibi müzik dinlemekle kafe kafe saatlerce boşuna gezerek arkadaş ortamı edinerek hayatı yaşadığımızı sanıyoruz. Maalesef ki hayatı bu şekilde ıskalıyoruz. Allah’ın bize biz istemeden güzel bir hayat bahsettiğini daha tefekkür etmemiz sorgulamamız ve yaşamamız gereken onca şey varken bizim derdimiz telefonumuzun markası, hangi marka giyindiğimiz ve sosyal medyada kaç beğeni aldığımız.. ” s.16.
Suskun	Sayı 9	“Önümüze bir yığın iş kulaklarımızda bir yığın demir Bu düpedüz bayağılık ... Soracak olursan heyhat, Yaşıyoruz işte nolmuş, İnsanoğlu robot olmuş Düşünmeyi unutmuş ... Sistem dozer hayat asfalt İnsan da sakız olmuş İki büküm kalakalmış Belki de yok olmuş” s. 24.

Tablo 3.9.’un devamında, bugünün, teknoloji olumsuzlamalarının yanı sıra şehirleşme, beslenme, makyaj yapma gibi çeşitli alışkanlıklara değinilerek tasvir edildiği örnekler bulunmaktadır.

Tablo 3.9.-devamı		
Suskun	Sayı 10	“Kurtulmak istiyorum işte Fabrika dumanlarının sadece gökyüzünü değil İnsanların kalplerini de kaplayan şehirlerden GDO’lu yiyeceklerden Kağıda kaleme değmeyen parmaklardan Telefon ekranlarına bakmaktan körelen gözlerden Ruhunun çirkinliğini görmeden Boyalarla güzelleştiğini düşünen bedenlerden ... Gitmek geliyor içimden Teknolojinin insanları tüketmediği şehirlere” s. 24.
H-aykırı	Sayı 3	“Adına ‘hayat’ dedikleri bir çarkın döngüsünde savrulan, teknoloji çöplüğünde debelenip duran, sanal ağlarla birbirine bağlandığı dünyada hakiki olanı ıskalayan (...) gencin görüş mesafesi elbette daralacaktı.” s. 2.

Yukarıdaki tablonun bütünü bir arada değerlendirildiğinde “bugünün yaşamının betimlenmesinde” atıfların iki olgu etrafında yoğunlaştığı görülmektedir: teknoloji ve yaşam tarzı. Burhanettin Duran, teknolojinin 1980 sonrası İslamcılığında “kriz içindeki modern seküler dünyanın ürünü” olarak görüldüğünü ve “kurtuluş” için bu dünyanın yaşam tarzına karşı çıkmak gerektiğinin düşünüldüğünü yazmaktadır.⁴¹ Fanzin metinlerindeki örneklerde bir “kurtuluş” vurgusu bulunmasa da teknolojiyi “çöplük” olarak nitelendiren ve “teknolojinin insanları tüketmediği şehirlere” kaçmak isteyen yazarların var olduğu görülmektedir.

Yazarlara göre bu çağın “modern” genci, yırtık kotuyla kafe kafe gezerek akıllı telefonu ile sosyal medya paylaşımları yapan biridir. Bir anlamda bu tanım, muhafazakârlığın geçmişte eleştirdiği “dar paça pantolonlu, fötr şapkalı, pipolu, hiç çalışmadan gezen” “bobstil” tiplemesinin⁴² bugünün güncel yansıması üzerinde tekrar eden şeklidir. Böyle değerlendirildiğinde, muhafazakâr genç fanzincilerin modernite eleştirilerinin Cumhuriyet ile birlikte görülen modernite eleştirilerini tekrar etmenin ötesine geçemediği söylenebilir. Yukarıdaki metinlerde de gençlerin kullandığı telefonlar, makyaj yapımları, giyim kuşamları ve gezdikleri yerler eleştirilerin odak

⁴¹ Burhanettin Duran, “Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı: İdeolojik Konumları, Dönüşümü ve Evreleri”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 153.

⁴² Levent Cantek, “Büyük Doğu”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 648.

noktalarını oluşturmaktadır. Buradan hareketle, muhafazakârların modernite eleştirilerinin, geçmişte olduğu gibi bugün de şekil ve tavırlar üzerinden geliştirilen bir “yaşam tarzı” eleştirisi olarak sürdürüldüğünü söylemek mümkündür. Bu süreklilik göz önünde bulundurulduğunda, gençlerden şikâyet eden “eski kuşak muhafazakârlığı”nın rolünü sahiplenmiş bir “genç kuşak muhafazakârlığı”nın devam ettiğinden bahsedilebilir.

3.2.2. Kötü Çağda Kurtuluş Yolu

Muhafazakârlığın Aydınlanma ilkelerine göre şekillendirilmiş toplumsal düzene karşı “kötümser ve endişeli bir eleştiri”⁴³ üzerinde kurulu olduğu fikrine paralel olarak “Bu Çağda Ötelere Hazırlanmak” başlıklı yazıda “bugün” şu sözlerle tarif edilmektedir:

“Bu çağ öyle bir çağ ki bilimsel olmayan her şey çöpe atılıyor. Maalesef bu anlayışa göre, beş duyumuzla algılayamadığımız ve neden sonuç ilişkisi ile açıklanamayan hiçbir şey ‘gerçeklik’ payından nasibini alamıyor. Akli da bu nakıs gerçekliğe koşulladığımız için asli manada hakikatin yolunu bir türlü bulamıyoruz”⁴⁴

Yazarın “hakikat” kavramı, yukarıda tanımladığı eksik gerçekliğin manevi olanla doldurulduğu tam gerçekliği ifade etmektedir. Yazının son cümlesi olan “Yoksa bu çağla birlikte tüm canlı hayat da yok olup gidebilir.” muhafazakâr öznedeki kötümser ve endişeli hâlin en görünür olduğu yerdir. Yazardaki yok oluş endişesinin nedeni, bugünün insanının “maddi âleme saplanıp kalmış” olduğu ve bunun sadece teknik ilerlemeyi getirdiği düşüncesidir. Oysa yazar için bugünün dünyasında insanların sosyal hayatı “bozulmuş” ve “kokuşmuştur.” Yazarın sözünü ettiği eksiklik tam da burada oluşmaktadır. Bilimsel ilerlemeyle maddi gerçekliğe sahip olunabilse bile, bozulmayı iyileştirip sosyal hayatı geçmişteki gibi canlı kılabilcek şey manevi olanı da içeren bir tam gerçeklik olarak hakikattir. Hakikate ulaşmak için de bilim dalları tek başına yeterli görülmemekte, yazar tarafından çıkış yolu “ilahi kaynaklara yönelme” olarak gösterilmektedir:

⁴³ Akçaoğlu, **a.g.e.**, s. 21.

⁴⁴ *H-aykırı*, No: 32, Mart 2017, s. 4.

“Oysa hakikat; zaman, mekan ve maddenin ötesinde daha geniş bir alanı kapsıyor. (...) Asırlar sonra, yaşadığımız bu çağa gelinceye kadar çember daraldı daraldı ve tüm insanlık; cansız, şuursuz gölgeler âlemi olan bu maddî âleme saplandı. Buraya saplanıp kalmak ise bize yalnızca ‘teknik’ bir ilerleme sağlıyor. (...) Yani maddî âlemi aşabildiğimiz ölçüde kaybettiğimiz tefekkürü, muhakeme gücümüzü ve vicdan muhasebemizi geri kazanabiliriz. (...) Sonra, bozulmuş, hatta kokuşmuş sosyal hayatımızın eski canlılığını kazanması için; sosyoloji istatistik, antropoloji, etnoloji gibi bilim dallarının tek başına hiçbir iş yapamadığını anlayıp ilahî kaynaklara yönelelim.”⁴⁵

“Amaca Muhtacız” başlıklı metnin yazarı “zalim bir düzen”de yaşadığını düşünmekte ve faiz, genç erkeklerin harama bakmama şuuruna sahip olmaması ve genç kızların tesettürüne dikkat etmemesi durumları devam ettiği sürece “zalim düzen”in yıkılmayacağını düşünmektedir. Çıkış yolunu var olan düzenin yıkılmasında gören yazar, toplumun bugün karşı karşıya olduğu en büyük tehlikelerden birkaçını kendi sözleriyle şöyle saptamaktadır:

“1- Allah’a savaş açmaktan korkmayıp neredeyse 100 kişiden 80’inin bulaştığı faiz batağı
2- Göz kapaklarına hâkim olamayıp, harama bakmaya alışmış şuursuz gençler
3- Modayı tesettürle karıştırıp tunik-pantolon kombinini tesettür zanneden, tesettüre gereken değeri ve şerefi veremeyen genç kızlar.”⁴⁶

3.3. Batı ve Batılılaşma Tasavvuru

Tanıl Bora, Batı karşıtlığının Türkiye’deki milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı çevrelerde işlenen kalıcı motiflerden biri olduğunu ifade etmektedir.⁴⁷ Fanzinler incelendiğinde genelde karşılaşılan hâkim motifin de bu olduğu söylenebilir. Muhafazakâr fanzinciler tarafından Batı ve Müslüman dünya arasında bir karşıtlık ilişkisi tanımlandığı gözlemlenebilmektedir. Ancak burada özellikle vurgulanması

⁴⁵ A.e.

⁴⁶ Vaveyla, No: 2, Ekim 2017, s. 10.

⁴⁷ Tanıl Bora, “Milliyetçi-Muhafazakâr ve İslâmî Düşünüşte Negatif Batı İmgesi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 3, 4.bs., İstanbul, İletişim, 2007, s. 267.

gereken, bu karşıtlık ilişkisi içerisinde iki taraf da tarif edilirken özcü bakışın egemen olduğudur.

Metinlerde karşılaşılan örneklerde Batı, savaşlarda ya da fanzindeki tabirle “*bilek gücüyle*” yenemediği Müslümanları yok edebilmek için türlü oyun ve hileye girişen bir “kötülük kaynağı” olarak tanımlanmaktadır. Bora’nın “*tersine Oryantalizm*” diyerek vurguladığı gibi Batı, özcü-kimlikçi bir bakışla ötekileştirilmekte ve yekpare bir özne olarak düşünülmektedir.⁴⁸ Ancak Batı’yı değerlendirirken sahip olunan özcü bakıştan Müslümanların da nasibini aldığı eklenmelidir. Müslümanlar, onları yok etmek uğruna çeşitli hileler yapan Batı’nın oyunlarına kanıveren saf, özenti hatta Batı zulmü karşısında tepkisiz kalan bir topluluk olarak tanımlanmaktadır.

İsmail Kara, Oryantalistlerin İslam ve Müslümanlar hakkındaki düşüncelerinin Müslüman fikir adamları tarafından tartışılmadan benimsenerek içselleştirildiğini ve bu tutumun devam etmekte olduğunu yazmaktadır.⁴⁹ Müslüman toplumun fanzinlerdeki tasavvuruna bakılarak aynı tutumun sürdürüldüğünü iddia etmek mümkündür.

3.3.1. Batı Tasavvuru

Osmanlı geçmişiyle alakalı başlıkta adı geçen “Su Deyince Akan Sular Durur” adlı yazıda, Batı ve onun yükselişi hakkında muhafazakâr bakışı örnekleyen kimi ifadeler rastlamak mümkündür. Yazının ilk bölümünde “*dünya tarihinin orta Müslümanların ise altın çağında*” Müslümanların Batı’ya üstünlüklerinin Osmanlı üzerinden ispatına çalışılmaktadır. Osmanlı’da suyla ilgili icraata örnek veren yazar, yazının sonraki kısmında “*Peki İslam medeniyetinde su bu kadar önemli iken Batı’da suya verilen değer nasıldı?*” sorusuna verdiği yanıtta Batı’yı şöyle betimlemektedir:

“Nasıl mıydı: İnsanlar pislik içerisinde sürünüyor, salgın hastalıklarla boğuşuyor ve temizliğe değer vermiyordu. Erkekler ihtiyaçlarını ulu orta, hayâdan nasip almadan gideriyor, kadınlar ise tuvaletleri(günümüzde abiye

⁴⁸ A.e.

⁴⁹ İsmail Kara, “İslâmcı Söylemin Kaynakları ve Geçerlilik Değeri”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 38-39.

elbise olan zamanın bayan kıyafeti) üzerlerinde iken nerde zuhur bulmuşsa orda ihtiyaçlarını gideriyordu.”⁵⁰

Yazar bu betimlemeyle yetinmeyerek Batı- Osmanlı karşılaşmasının yaşandığı bir anekdot da anlatmaktadır. Hikâyeye göre Avrupa’dan Topkapı Sarayı’na gelen bir elçi öyle pis kokmaktadır ki hamamda yıkatılıp padişahın huzuruna öyle getirilmesi emredilir. Fakat elçi bunu reddedince geri yollanır. Yazıda Avrupa’da topuklu ayakkabı gibi kimi buluşların kaynağının pislikten korunma ihtiyacı olduğu da iddia edilmektedir.⁵¹

Batı, aydınlık bir İslam dünyası karşısında “necis” olarak tarif edilmesine karşın, yazara göre bir süre sonra Osmanlı’da olduğu gibi Batı’da da suyun önemini kavrayan insanlar ortaya çıkmıştır. Suyun farkına varan Batı, coğrafi keşifler yaparak yeni su yolları bulmuş ve “çürümüş çukurundan” kurtularak kısa sürede yükselmiştir.⁵²

Yukarıdaki örnekte Batı’daki ilerlemenin nedeni “suyun önemini kavramak” olarak değerlendirilmektedir. Ancak daha genel anlamda düşünülecek olursa Batı’daki ilerleme, İslam dünyasında zaten bilinen, üstelik Batı, Orta Çağ karanlığında yaşarken bilinen bir bilginin Batı tarafından sonradan keşfedilmesiyle mümkün olabilmiştir.

“Hak Yol” başlıklı yazıda “özü kaybetme” vurgusuyla birlikte İslam dünyasını yok etmek için türlü oyunlara girişen bir düşman olarak Batı imgesiyle karşılaşılmaktadır:

“Bizi bilek gücüyle alt edemeyen küffar, inançlarımızdan ayırarak içten çökertti. Neredeyse onlardan farkımız kalmadı. İman dolu yüreklerin yerini heva ve hevese dalan boş yürekler aldı. Kısacası kardeşlerim bizi biz yapan ne varsa elimizden kaydı gitti.”⁵³

“Batıyı Bırak Kendine Gel” başlıklı yazı, Batılılaşmanın negatif bir anlamla yüklü olması açısından fanzinlerdeki genel algıyla örtüşse bile bir yönüyle yukarıdaki örneklerden ayrılmaktadır. Yazıda, düşman olsa dahi Batı’nın “çalışkan” olarak düşünüldüğü görülebilir. Çalışarak gelişen ve ilerleyen Batı karşısında Müslümanların

⁵⁰ *Suskun*, No:2, Aralık 2016, s. 5.

⁵¹ *A.e.*, 4-5.

⁵² *A.e.*, 5-6.

⁵³ *Vaveyla*, No: 3, Aralık 2017, s. 4.

geri kaldık diye hayıflanmak yerine Batı'nın neden ileride olduğunu sorgulayıp araştırmaları ve kendilerini geliştirmeleri gerektiği ifade edilmektedir:

“Batı gelişirken hiç durmadan çalışırken sen kıymetli saatlerini maç izleyerek yatarak harcayamazsın kardeşim. Kendini geliştirmen gerekirken ‘Batı çok ileride biz geride kaldık.’ diyeceğine kadar ARAŞTIR! Neden ileride biz değiliz SORGULA!”⁵⁴

3.3.2. Batılılaşma ve Cumhuriyet Tasavvuru

Fanzinlerde Batılılaşma ile ilgili meselelerin genel olarak düz yazı metinlerinde ele alındıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bölümde aktarılacak örneklerde Batılılaşmanın en genel manada Allah'ın kanunlarından sapmak olarak algılandığı görülebilmektedir. Allah'ın kanunlarından sapılmasına neden olan, dışarıdaki düşman Batı'nın hileleri olabileceği gibi, içerideki düşman “Batı kafalı” iş birlikçilerin “özentilik”leri de olabilmektedir. Cumhuriyet yönetiminin “yüz yıllık zulüm” ve Müslümanların Kur'an'dan ve tarihlerinden koparan bir kırılma olarak bütünüyle yergiyle konu edildiği örneklere rastlamak mümkündür.

“Hak Yol” isimli yazıda “Özümüzden nasıl koptuğumuzu ya da koparıldığımızı hiç tefekkür ettik mi?” sorusu sorulmakta ve Müslümanların özden kopuşu gerekçelendirilmeye çalışılmaktadır. Yazar, “Allah'ın kanunları” ve “Batı'nın kanunları” arasında Müslümanların sosyal ve siyasal yaşamlarını şekillendirirken Batı'nın kanunlarına yönelmesini sözünü ettiği kopuşa gerekçe olarak göstermektedir:

“Ne zaman ki hayatımızı tertip etmek için bizi bizden iyi bilen ve bize bizi öğreten Rabbimizin koyduğu kanunlar ve bu kanunları tatbik etmek için gönderdiği iki cihan güneşi Muhammed Mustafa (s.a.v.)'in ahlâkı yerine medeniyet timsali (!) batının koyduğu kanunlara yöneldik, işte o zaman benliğimizi kaybettik.”⁵⁵

Yazının devamında Batılılaşmanın yazar tarafından “Batı'ya benzeme çabası” olarak algılandığı görülmektedir. Bu benzeme çabası yemek ve giysi gibi gündelik hayatın alışkanlıklarında kendini göstermektedir. Yazılanlara bakılarak Batı'ya

⁵⁴ A.e., s. 13.

⁵⁵ Vaveyla, No: 2, Ekim 2017, s.4

benzemeye çalışma hâli olarak Batılılaşma çabasının “gerçekleri” görünmez kılan bir illüzyon işlevi gördüğü yorumu yapılabilir. Yazar, Batılılaşmayı “batakılık” olarak nitelendirmekte ve bu durum hakkında Nuri Pakdil’e atıf vererek serzenişte bulunmaktadır:

“Yediğimiz yemekten giydiğimiz elbiseye, takip ettiğimiz programlardan aile yapısına kadar her şeyimizle batıya benzemeye çalışmaktan gerçekleri göremez olduk Kendi kendimizi bir bataklığa soktuk. Nuri Pakdil’in de dediği gibi ‘Boynumuz ağrıdı batıya bakmaktan!’”⁵⁶

“Var Mısınız At Gözlüklerini Çıkarmaya?” başlıklı yazıda Batı’yla karşılaştırıldığında “saf” bir Müslüman toplumun resmedildiği yorumu yapılabilir. Batı dost görünerek Müslümanları kandırmak istemiştir ve Müslümanlar da “özentilikleri” yüzünden kandırılmışlardır. Müslümanlar için kandırılmanın bedeli kimliksizleşme ve dünyaya geliş amacını unutma olmuştur:

“Kendilerini de dost gibi gösterdiler ki onlara daha kolay kanalım. İstediklerini yaptılar ve biz kandık. 94 yıldır batı ne yaptıysa aynısını yaptık. Kanunları, kurumları, eğitim sistemini, yönetim sistemini, her şeyi onlardan aldık. O kadar çok özenmiştik ki bu adamlara Necip Fazıl Kısakürek’in deyişiyle İslâmiyet Avrupa’dan gelse Müslüman olacaktık. Bunun sonucu olarak zamanla bozulduk, kimliğimizi, bu dünyaya neden geldiğimizi unuttuk.”⁵⁷

Batı’nın başarısının yazarca görünür olduğu yer sadece eğitim ve hukuk sistemiyle ya da kurumların yönetim şekliyle sınırlı değildir. Batı’nın zaferi Müslümanların gündelik yaşamdaki reflekslerinde ve Batılı “davranış, hareket ve görünüş”lerinde de kendini göstermektedir:

“Batı başardı. Bizi kendine benzettı. ‘Ben Müslümanım.’ diyen birinin asla yapmayacağı şeyleri yaptık. Haramları helalleştirdik kendi içimizde. Dini sadece camide hayatımıza dahil olan bir mefhum haline getirdik. İmam-Hatip okullarına giden gençlerle ‘Ölü mü yıkayacaksın?’ diye dalga geçebilecek kadar alt seviyelere düştük. (...) Kısacası davranış, hareket ve görünüş itibarıyla batılı ama müslüman olan insanlara dönüştük.”⁵⁸

Bahsi geçen yazıda, yukarıda belirtildiği üzere, Müslümanları kimliksizleştiren iki tip düşman kurgusundan söz edilmektedir. Bunlardan ilki, dışarıdaki düşman olarak Batı’dır. Batı, savaşarak elde edemediği zaferi Müslümanların dinî inanç ve

⁵⁶ A.e.

⁵⁷ Vaveyla, No: 3, Aralık 2017, s. 7.

⁵⁸ A.e.

alışkanlıklarına zarar vererek elde etmiştir. Ancak burada Batı'nın zaferi, içerideki düşman olan “Batı kafalılar” ve onların düşüncelerinin vücut bulmuş hâli olarak Cumhuriyet’le mümkün olmuştur. Yazının bu kısmında Cumhuriyet devrimlerine muhafazakâr bakışın izleri görülmektedir:

“‘1923 devriminden beri boynumuz ağrıdı batıya bakmaktan.’ Nuri Pakdil’in dediği gibi 1923’ten beri çağdaşlaşacağız diyerek bizlere at gözlüğünü takıp batının peşinden sürüklediler. Savaşarak bizden alamadıklarını içimizdeki batı kafalılar sayesinde bizden kopardılar. Harf inkılabıyla Osmanlı’nın torunlarını Osmanlı’ya, halifeliğin kaldırılması ve milliyetçilik ilkesiyle de Türk milletini Ümmet-i Muhammed’e yabancılaştırdılar.”⁵⁹

Cumhuriyet devrimlerinin Müslümanlara özlerini kaybettirdiği ve onları geçmişsiz bıraktığı hakkındaki katı muhafazakâr bakışın hâkim olduğu örneklerden birini “Akşam’a Vuslat” başlıklı yazıda bulmak mümkündür:

“Milletimiz çeşitli buhranlardan geçti şüphesiz. Bunlardan biri de inkılâp adı altında inkılap dediğimiz, benliğimizi kaybedip aşağılık birine dönüştürülmek istediğimiz dönemdir. O dönem ki insanlığın Hz. Adem’den bu yana yaşadığı en büyük cehalet devri. Allamelerin asıldığı, kitapların yasaklandığı, alfabeyle birlikte mazimizin silindiği bir dönem.”⁶⁰

“İnkılap adı altında inkılap” derken yazarın kullanmakta olduğu “inkılap” kelimesinin köpekleşmek/köpekleştirmek anlamına geldiği belirtilmelidir.⁶¹ Yazının bütününe bakıldığında “edep abidesi bir imparatorluktan, sokaklarında fuhşun yok sattığı günlere” gelişin nedeninin Cumhuriyet devrimleri olduğu anlaşılmaktadır. Harf Devrimi ile geçmişinden koparılan milletin, diğer Cumhuriyet devrimleriyle birlikte özünün değiştirilmeye çalışıldığı belirtilmektedir.⁶²

Yazı, İslamcıların toplumsal belleğinde yer etmiş önemli figürlerden biri olan İskilipli Atıf’ın İstiklâl Mahkemeleri tarafından yargılanıp idama mahkûm olması hikâyesiyle sonlandırılmaktadır. İskilipli Atıf’ın idamının yazıda “Ne güzel şehadet!” olarak kutsanmakta olduğu görülmektedir.⁶³ Yasin Aktay’ın yazdıklarına bakılarak İskilipli Atıf’ın ölümünün sonraki İslamcı kuşaklar tarafından “şehadet” olarak

⁵⁹ A.e.

⁶⁰ *Suskun*, No: 6, İlkbahar 2017, s. 20.

⁶¹ Ömer Sağlam, “İnkılâp mı İnkılâp mı? Ya da köpekleştirmek mi, köpekleşmek mi?”, 9 Aralık 2014, (Çevrimiçi) <https://www.turkishnews.com/tr/content/2014/12/09/inkilap-mi-inkilap-mi-ya-da-kopeklestirmek-mi-kopeklesmek-mi/>, 2 Haziran 2019.

⁶² *Suskun*, No:6, İlkbahar 2017, s. 20.

⁶³ A.e., s. 22.

adlandırılmasının İslamcılık ve devlet arasındaki mesafenin bir göstergesi olarak kabul edilebileceği söylenebilir.⁶⁴ Ona göre İskilipli Atıf'ın savunma hakkından vazgeçerek şehadet umuduyla idama gitmesi de kendini yeni devletle apayrı dünyalara ait hissettiğini gösteren bir durumdur.⁶⁵ Yeni devlet ve rejimle ayrı dünyalara ait olma hissini "Akşam'a Vuslat"ın yazarı açısından devam ettiği görülmektedir. Yazıda "zamanın kudurmuş yönetimi" gibi keskin ifadelerle rastlanabilmektedir:

"İnkilap faaliyetleri başını alıp yürürken, *zamanın kudurmuş yönetimi* (vurgu benim) ulemanın varlığından dahi rahatsız oluyordu. Öyle ki bizim bahsini açacağımız İskilipli Mehmed Atıf Hoca da, yönetim tarafından varlığından rahatsızlık duyulan bir allameydi. 'Frenk Mukallitliği' isimli kitabına binbir suç isnat edip, bunlardan hiçbirinden sonuç alamamalarına karşı yine de bırakmıyorlar Hoca'yı. Bırakırlarsa küfür karanlığı yok olur çünkü. Hoca Kur'an'dan bahseder de cehalet tabuları yıkılır..."⁶⁶

Cumhuriyet'in fanzinlerdeki işleniş şekillerinden birini "yüz yıllık zulüm" klişesi oluşturmaktadır. "Sekerat" başlıklı şiirin aşağıdaki dizelerinde bu klişeye rastlanmakla birlikte cumhuriyet ve imanın birlikte olamayacağı da ima edilmektedir:

"Sarmış arz-ı ilahiye mütemeddi devletler
Nasıl bir kara gecedir ya Rab! Yüz yıldır bitmez
Çağdaşlık için Müslümanlar (!) zulme minnetteler
Ya kalsın iman, ya da bu teker bu yükü çekmez."⁶⁷

"Yüz yıllık zulüm" anlatısına bir diğer örnekle "Amaca Muhtacız" başlıklı yazıda karşılaşılmaktadır. İslam dünyasının kötü durumda olduğunu düşünen yazar Müslümanlara çağrıda bulunmaktadır. Yazarın çağrısı "100 yıldır süregelen zalim düzen"i yıkmak için gayrette bulunmaktır:

"Ama artık böyle duramayız. Bir şeyler yapmalı, İslâm âlemini tekrar ayağa kaldırmalıyız. Varlıkla yokluk arasındaki o ince çizgiyi tutturmalıyız. Bunun için de toplum olarak amaçlar silsilesi oluşturup 100 yıldır süregelen zalim düzeni yıkmak için çabalamalıyız."⁶⁸

⁶⁴ Yasin Aktay, "Halife Sonrası Şartlarda İslamcılığın Öz-Diyar Algısı", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 74.

⁶⁵ **A.e.**, s. 73-74.

⁶⁶ *Suskun*, No:6, İlkbahar 2017, s. 21.

⁶⁷ *Vaveyla*, No: 5, Nisan 2018, s. 3.

⁶⁸ *Vaveyla*, No: 2, Ekim 2017, s. 10.

Bu üst başlık altında fanzin metinlerinden verilen örneklerin tamamına bakarak, muhafazakâr genç fanzincilerin Batı, Batılılaşma ve Cumhuriyet hakkında özgün ve eski kuşak muhafazakârlardan ayrılan bir bakış açısı sunmadığını söylemek mümkündür. Yukarıda “Su Deyince Akan Sular Durur” başlıklı yazıdan yapılan alıntıda, geçmişten beri süregelen “Batı’nın tarihsel medeni geriliği”⁶⁹ fikrinin tekrarına Müslümanların Batı’dan önce suyun önemini kavradığı ve suyla ilgili keşifleri Batı’dan önce yaptığı vurgusuyla karşılaşılmaktadır.

Muhafazakâr söylemde Batı’nın “mutlak kötü”⁷⁰ olarak tasvirinin de güncel örneklerine yukarıdaki alıntılarda rastlamak mümkündür. Örneklerde, savaşarak yenemediği Müslümanları türlü oyunlara girişerek, onların inançlarını zedeleyerek yenmeye çalışan ve başarılı olan bir Batı söz konusudur. Bu anlamda fanzindeki örnekler, Batı’ya muhafazakâr bakışın tarihsel sürekliliğini ön plana çıkaran veriler sağlamaktadır.

Fanzin örneklerinde Batılılaşmanın da muhafazakâr düşüncedeki yerleşik “taklitçilik” özdeşleştirilmesiyle tanımlandığı görülmektedir. Bu taklitçilik yukarıdaki örneklerde hem yeme içme ve giyinme gibi gündelik alışkanlıklarda hem de kanunların, kurumların, eğitim ve yönetim sistemlerinin Batı’dan “alındığı” vurgusunda kendini göstermektedir. Fanzin yazarlarınca tekrarlanan muhafazakâr görüşlerden biri de “Batı taklitçiliği olarak Batılılaşma”nın “özden uzaklaşmayı” ve “şahsiyetsizleşmeyi” beraberinde getirdiğidir.⁷¹ Cumhuriyet devrimleri de özden uzaklaşmanın ve geçmişten kopuşun en büyük nedeni olarak düşmanca bir tutumla ele alınmaktadır. Özetle, fanzinlerden alıntılanan örneklerde genç yazarların yerleşik muhafazakâr klişelerden kurtulamadığı ve bu klişelerin kötü birer kopyasını yeniden ürettikleri gözlemlenebilmektedir.

⁶⁹ Bora, “Milliyetçi-Muhafazakâr ve İslâmcı Düşünüşte Negatif Batı İmgesi”, s. 251.

⁷⁰ A.e., s. 252.

⁷¹ A.e., s. 253.

3.4. Davanın Yitirilmesine ve Düzenle Bütünleşmeye İtirazlar

Fanzinlerin genelinde göze en çok çarpan kelimelerden biri “dava”dır. “Uğruna ömür tüketilen” davalar, birilerinin “sözde” davaları, yolunda “dava adamlarının” yorulması gereken davalar...⁷² Hatta soğuk algınlığı gibi insani bir hastalığa sabrederken bile “dava erinin” davranışını şekillendiren bir büyük güç olan “Dava” ile fanzinlerin satır aralarında ağırlığını hissettiren bir kelime olarak karşılaşılmaktadır.⁷³

Bu başlıkta yazılacakların kavramsal dayanakla desteklenmesi için “dava kavramı” etiketiyle yapılan aramada bulunan makalelerin çoğunun “dava”yı hukuki tanımı içinde ele aldığı görülmüştür. Oysa bu başlıkta anlatılmak istenen “dava” kavramı, insanların hayatlarından dahi kıymetli olan ve gündelik yaşamın en küçük ayrıntılarına bile nüfuz eden bir “belirsizliği” ifade etmektedir.

Kemal Öztürk tarafından yukarıda aktarılan benzer bir kavramsallaştırma kaygısıyla *Yeni Şafak*’ta kaleme alınan “Dava ve siyaset (1) Dava nedir?” başlıklı yazı, meseleye muhafazakâr birinin içeriden bakışını yansıtmaya bakımından verimli bir kaynak oluşturmaktadır.⁷⁴ Öztürk, çeşitli politik görüşlere sahip kimselerle “dava nedir” sorusu üzerine yaptığı konuşmalardan yola çıkarak dava kavramını “kitleler için ideolojik bir ütopya” olarak tanımlamaktadır. “Dava” her ideoloji tarafından özgül kaynaklar ve kavramlarla donatılarak kitleleri motive etmeye yarayan “dünyevi bir hedef”tir. Öztürk, muhafazakârlar için dava kavramının ifade ettiklerini şu cümlelerle açıklamaktadır:

“Benim de içinde bulunduğum muhafazakar camiada, ‘dava’ kavramı daha sık kullanılıyor. Biz bu kavramı daha kutsanmış, daha manevi bir boyutta algılıyoruz. ‘İslam davası, Müslüman davası, ümmet davası’ dediğimiz konuyu öyle dünyevi bir ütopya gibi hiç anlamadık. Bu yüzdendir ki, dünyaya ait her şeyin dava için araç, vesile ve sonuç itibarıyla vazgeçilebilir, değersiz bir şey olduğunu düşünürüz.”⁷⁵ (vurgu orijinal)

⁷² *H-aykırı*, No: 19, 2015, s. 4.; *Suskun*, No: 3, 2017, s. 7.

⁷³ *Suskun*, No: 10, 2018, s. 10-11.

⁷⁴ Kemal Öztürk, “Dava ve Siyaset (1) Dava nedir?”, *Yeni Şafak*, 14 Kasım 2017, (Çevrimiçi) <https://www.yenisafak.com/yazarlar/kemalozturk/dava-ve-siyaset-1-dava-nedir-2041067>, 2 Haziran 2019.

⁷⁵ A.e.

Aynı yazının devamında Öztürk'ün muhafazakârların teori ve pratikleri arasında bir uyumsuzluğu ima ettiği gözlemlenebilir:

“Prensip olarak kurduğumuz cemaatler, vakıflar, dernekler, organizasyonlar, siyasi partiler hepsi dava için birer araçtır. Hepsi davaya hizmet etmek için vardır. Peki hamaset yapmadan, duygusal bakmadan değerlendirme yaptığımızda, bu prensipler gerçek hayatta uygulanabiliyor mu? Sanırım sorunumuz, pratiğe indiğimizde başlıyor. Benim da tartışmak istediğim şey budur. Dava ve siyaset ilişkisi ile başlayalım yarın tartışmaya. Bakalım başımıza ne gelecek?”⁷⁶

Benzeri örnekler fanzinlerdeki bazı metinlerde de rastlanmaktadır. Mustafa Kutlu'nun *Ya Tahammül Ya Sefer* kitabındaki karakterlerle yazılan “Ya Tahammül Ya Sefer'e Zeyl I” ve “Ya Tahammül Ya Sefer'e Zeyl II” başlıklı yazılarda İlhan karakterinin zenginleşen eski dava arkadaşı Veysel üzerinden muhafazakârların dönüşümünü ve dava kavramının ifade ettiklerini sorguladığı görülmektedir:

“Dava nedir? Ne değildir. Aman be. Ömrümüz geçti düşün düşün. Kimlik arayışı diye diye ömrü tükettik. Öz benliğimizi bulacağız diye kendimizi kaybettik. (...) Romantik dava adamı İlhan. Atarlı İlhan. Ne geçti eline kardeşim ne? Koca bir hiçlik. Gerçeğin büyük çölüne hoşgeldim.”⁷⁷

İlhan, kendi sözcükleriyle ifade edilecek olursa “hayallerini TOKİ'den ev almakla süsleyen ve imtihanı pahalı eşarp markalarında arayan” karısı Özge'den boşanarak köye yerleşmiş bir “romantik dava adamı”dır.⁷⁸ Veysel ise İlhan'ın yıllar içerisinde zenginleşerek “sarışın, uzun boylu görünmek için platform topuklu ayakkabılar giyen, dar pantolonlu ve perdeyle uyumlu renklerde ruj süren” sekreterin çalıştığı büyük bir şirketin sahibi olan “eski dava arkadaşı”dır. Veysel'in hayatı İlhan'inkiyle her bakımdan zıtlık içindedir. Veysel'in aklı kimi zaman “sarışın bir dilber” olan sekreteri ve “kır saçlı şişman” karısı arasında karışsa da düzenli bir aile hayatı vardır. Kızı İtalya'da okumaktadır. İlhan'ın “başarısızlıklarına” karşın Veysel Sakarya'da İlahiyat okumuş, imam hatip lisesi mezunu ve bir imam hatip okulunda müdürlük yapmış Mehmet Yelen adlı kişinin “Beyoğlu İlçe Milli Eğitim Müdürü” olarak atanmasını sağlayacak kadar “sözü geçen” bir kişi olmuştur.⁷⁹

⁷⁶ A.e.

⁷⁷ *Suskun*, No: 9, 2017, s. 30-31.

⁷⁸ A.e.

⁷⁹ *Suskun*, No: 10, 2018, s. 26-27.

“Ya Tahammül Ya Sefer’e Zeyl II” başlıklı yazı, sekreterin Veysel’e İlhan adlı bir kişinin kendisini ziyarete geldiğini bildirmesiyle Veysel’in yaşadığı iç sorgusunu konu almaktadır. Veysel’in uzun yıllardır görüşmediği eski dostu İlhan’ın ziyaret haberi üzerine ilk olarak “zenginliğini” sorguladığı görülmektedir:

“Veysel yine kendisinden utanır gibi oldu. Ancak çok kısa sürüyordu bu duygu. Perdeye baktı, maun sehpaye, ceviz ağacından yapılan binlerce lira değerindeki masasına baktı. Bunca dünyalığı farkında olmadan nasıl da elde etmişti?”⁸⁰

Dava kavramının Veysel tarafından hem kendi sınıfsal konumunu hem de günümüz muhafazakârlarının alışkanlıklarını muhafazakâr anlam dünyasında meşrulaştırmak için işlevsel bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir:

“Kendine gel, sen millete hizmet ediyorsun, bunlar da karşılığı. Davaya bağlılığın mükâfatı. Sahi bir dava vardı değil mi? Neyin davasını savunuyordu ki şimdilerde? Hangi ideolojiyi? Hangi yolun yolcusuydu Veysel? Yola açık alınla çıkmıştı. On yılda her savaştan. On yılda on milyon icraat yaratmıştı. Davadaşlarıyla birlikte her zorluğun altından gelmişlerdi. Hey yavrum hey. Başörtülü bacılarımıza yapılan zulümleri unutmamıştı. Onlar sayesinde okuyordu şimdi. Her yer başörtülü doluyordu. Her şeyin en iyisini giyiyorlardı. Ne güzeldi. Müslüman kuklayı değil kuklacıyı vurmalıydı. Giyerse piyer kardin giymeliydi. Peygamber bugün gelse öyle yapardı.”⁸¹

Yukarıdaki eleştirilerin benzerlerine rastlamanın mümkün olduğu “Bu Gidiş Nereye” başlıklı yazının, dışarıda bir “düşman” yaratmak yerine bütünüyle bugünün muhafazakârlarına bir eleştiri yazısı olarak kaleme alındığı söylenebilir. “Halk ile irtibatı kurarken Hakk ile irtibatı kesmişiz.” cümlesinin muhafazakâr iktidara atıf olduğu çıkarımında bulunulabilir.⁸² Yazının genelinde geçmiş ve bugün arasında, geçmişin unutulmasıyla meydana geldiği düşünülen farklılıklar vurgulanmaktadır.

Yazıda bir amaç uğruna “aşk ve şevk” ile yola çıkanların amaçlarından uzaklaşmalarıyla yaşanan maddi ve manevi dönüşümlerden söz edilmektedir. Bahsedilen dönüşümün maddi yönünü oluşturan zenginleşmeye muhafazakârların yaşadıkları yerler ve yaptıkları işler hakkında örnekler verilirken, manevi dönüşümde “bireyselleşme”nin altının çizildiği görülmektedir. Yazıda eleştirilen dönüşümün maddi yönüne “müteahhitleşen mücahit” imgesiyle vurgu yapılmaktadır:

⁸⁰ A.e., s. 26.

⁸¹ A.e., s. 27.

⁸² Vaveyla, No: 3, Aralık 2017, s. 5.

“Bodrum katlarından göğü yaran gökdelenlere çıkarken mi unuttuk benliğimizi? Başımız dönmüş olmalı, öyle çok yükseklerle çıkmamalı. Eskinin mücahitleri, şimdinin müteahhitleri. Hile, oyun üç kağıt sorulur oldu bizden!”⁸³

Müslümanların yaptıkları işlerdeki bir değişime de gençlikle ilgili olarak yer verilmektedir. Eskinin “saf kalpli ve saf düşünceli gençleri”nin bugünün “feylefosları ve profersörleri” olup “yurt dışlarından ya da laboratuvarlardan” çıkmadıkları ifade edilmektedir. Yaşanan dönüşümün manevi sonucu olarak ortaya çıkan bireyselleşmeye şu cümlelerle vurgu yapılmaktadır:

“Önceden “biz” idik, şimdi olduk mu sadece “ben”. (...) Omuz omuza dururduk o zamanlar. Şimdiyse “bana ne” der gibi bir halimiz var.”⁸⁴

Bu başlıktaki tüm örnekler Cihan Tuğal’ın “pasif devrim” kavramsallaştırmasıyla tanımladığı AKP’nin düzen karşıtı İslamcılar ve stratejileri düzenle bütünleşmesi sürecine⁸⁵ yapılan bir itiraz olarak yorumlanabilir. Fanzinlerin incelenmesiyle elde edilen bulgulara, genel olarak eski kuşak muhafazakârların düşünce yapısının genç kuşaklarca sürdürüldüğü görülmektedir. “Dava” ile ilgili itirazların ise bu tutumun istisnasını oluşturduğu söylenebilir. Genellikle genç yazarlar tarafından kaleme alınmış yukarıdaki örnekler göz önünde bulundurulduğunda, metinlerin günün maddiyatı içerisinde erimiş, yok olmuş bir sürece ve “Dava”nın unutulmasına yapılan vurguyu içerdikleri gözlemlenmektedir. Bu anlamda “Dava” ile ilgili vurgular, genç kuşak muhafazakârlar tarafından eski kuşak muhafazakârlara yöneltilecek bir eleştiri olarak okunabilir.

3.5. Kadına Bakış

Bu başlıkta fanzinlerdeki metinlerden yola çıkılarak, kadının fanzinlerde nasıl yer bulduğuyla ilgili örnekler verilmeye çalışılacaktır. Kadının annelik rolüyle ve annelik rolü dışında ele alındığı örnekler ayrı başlıklarda aktarılacaktır.

⁸³ A.e.

⁸⁴ A.e.

⁸⁵ Cihan Tuğal, **Pasif Devrim: İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi**, Çev. Ferit Burak Aydar, 3. bs., İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 153.

3.5.1. Kadının Anne Olarak Düşünülmesi

Handan Koç, muhafazakârlığa atfedilen genelgeçer değerlerden yola çıkarak muhafazakârlığı kadınlar açısından yeniden tanımlarken, kadınların “güzel ve masum anne” rollerine verilen önemin altını çizmektedir:

“Muhafazakârlık tanımı kadınlar açısından yapılacak olursa ne görürüz? Muhafazakârlar kadınların toplumsal yaşamdaki yerinin, devrimci kopuşlarla değişimine şiddetle karşıdır. Peki muhafazakârlar klasik kadın-erkek rol ayrımında reformlarla olsun bir değişiklik isterler mi? Bence hayır. Hatta şunu iddia edebiliriz: Muhafazakârlar özel mülkiyetin kutsallığına ve toplum içi hiyerarşinin gereğine verdikleri kıymeti aşan oranda, kadının güzel ve masum anne olarak tanımlanmış toplumsal rolüne değer verirler.”⁸⁶

İncelenen fanzinlerden *Vaveyla*’nın ilk sayısının tamamında Kudüs ve Filistin meselesi üzerinden “anneliğe” vurgu yapıldığı görülmektedir. Eylül 2017’de çıkan ilk sayının başlığı da “Kudüs’ü Kurtaracak Bir Anne Lazım!..”dır. Arif Nihat Asya’nın *Fetih Marşı* şiirindeki “Kızım, sen de Fatihler doğuracak yaştasın!”⁸⁷ dizesinde olduğu gibi, fanzinin bu sayısında kadına biçilen rol Filistin’i kurtaracak çocuklar doğurup yetiştirmesidir. Ancak kadınlığın makbul hâli annelikken, yazarlar tarafından anneliğin de “makbul” ve “makbul olmayan” hâllerinin ayrıma tabi tutulduğu eklenmelidir.

“Annenin Merhameti” isimli yazıda, kadının dünyaya sunduğu katkı “doğum” eylemiyle gerçekleşmektedir. “Anne” olarak düşünülen kadın, Kudüs’ü yeniden fethedecek evlatları dünyaya getirecek olan kişi olabildiği gibi, “Cengiz Han”, “Hasan Sabbah” ve “Beşşar Esed” gibi “zulmetmede sınır tanımayan” kimseleri doğuran kişi de olabilir. Annelik durumlarının da “evlatlarını doğru yetiştirenler” ve “evlatlarını yanlış yetiştirenler” olarak karşı karşıya getirilmekte olduğu görülmektedir. Ayrıca “dünyaya yüzyıllarca hükmeden adaletli Osmanlı” mitinin bu yazıda da kendine yer bulduğu görülmektedir:

⁸⁶ Handan Koç, *Muhafazakârlığa Karşı Feminizm*, İstanbul, Destek Yayınevi, 2012, s. 79.

⁸⁷ Arif Nihat Asya, “*Fetih Marşı*”, (Çevrimiçi) http://www.siiir.gen.tr/siir/a/arif_nihat_asya/fetih_marsi.htm, 5 Haziran 2019.

“Nice analar var dünyada altı yüzyıl cihana adaletle hükmeden bir imparatorluğun tohumlarını atacak evlatlar doğurur. Nice analar var dünyada Müslümanların canlarından çok sevdiği Mescid-i Aksa’ya ev sahipliği yapan Kudüs’ü feth edecek evlatlar doğurur. Ve nice analar vardır ki zulm etmede sınır tanımayan Cengiz Hanları, Hasan Sabbahları ve Beşşar Esed gibi daha nicelerini doğurur. Bu yüzden zulm etmeyi eğlence haline getirmiş canileri doğurup, onları bu yönde eğiten analara karşı, bu zulme dur diyecek, Kudüs’ü yeniden feth edecek ve cihana adaleti merhameti ve sevgiyi yayacak olan evlatları doğurup yetiştirecek analar aranıyor.”⁸⁸

Fanzinler incelenirken en çok karşılaşılan şairlerden biri olan Nuri Pakdil’in *Anneler ve Kudüsler* başlıklı bir şiirine yer verildiği görülmektedir. Şiirin ana fikri yukarıda bir bölümü alıntılanmış olan “Annenin Merhameti” başlıklı yazıyla paraleldir. “Tûr Dağı”, “Kudüs” gibi dinî motiflerle süslü şiirde kadına “anne olmak” salık verilmektedir:

“Tûr Dağını yaşa
Ki bilesin nerde Kudüs
Ben Kudüs’ü kol saati gibi taşıyorum

Ayarlanmadan Kudüs’e
Boşuna vakit geçirirsin
Buz tutar
Gözün görmez olur

Gel
Anne ol
Çünkü anne
Bir çocuktan bir Kudüs yapar”⁸⁹

“Kudüs’ü İstiyorsak” başlıklı yazıda ise kadınların “anne” olarak ele alınmasının yanı sıra, annelikten başka bir role daha örnek verilmektedir. Uhud’da savaşan sahabelerden biri olduğu söylenen Hz. Nesibe örnek gösterilerek kadınlara Kudüs’ü kurtarmak için cesaret çağrısında bulunmaktadır. Ancak annelik vurgusu bir kenara atılmamakta, Hz. Nesibe’nin cesareti ve savaşkanlığının yanına Selahaddin

⁸⁸ Vaveyla, No: 1, Eylül 2017, s. 5.

⁸⁹ Vaveyla, No: 1, Eylül 2017, s. 6.

Eyyubi'nin, "çocuğunu Kudüs ninnileriyle uyutan" annesi konulmaktadır. Yazıda ihtiyacı hissedilen anneler "dertli ve bilinçli" olarak nitelendirilmektedir:

"Uhud'dayız. Okçular tepesi boş. Hz. Musab, Hz. Hamza ve birçok sahabe şehid olmuş. Ashab yerde. Ordu dağılmış halde. Ama bir kadın var ayakta duran. Zırhsız, kılıcsız bir şekilde Efendimiz'i koruyan bir kadın. Hz. NESİBE. O Uhud savaşında o kadar mücadele etti ki 13 farklı yerinden yaralandı. (...) Evet, Uhud günü Efendimiz'in en zor taşların, kılıç darbelerinin önüne atlayan bir kadındı. (...) Ve bizim Kudüs'ü kurtarmamız için Hz. Nesibe gibi cesur kadınlara, çocuğunu Selahattin Eyyubi'nin annesi gibi Kudüs ninnileriyle uyutan dertli ve bilinçli annelere ihtiyacımız var."⁹⁰

Aynı yazıda "Kudüs'ün kurtuluşu" ve "ırkçı emperyalizmin yıkılışı" yine kadınların anne olup iyi evlatlar yetiştirmesine bağlanmakta ve Kudüs'ü fetheden Selahaddin Eyyubi ile Filistin'de cihatçı bir örgüt olan Hamas'ın kurucusu olan Şeyh Ahmed Yasin'in adları verilerek annelerden onlar gibi evlatlar yetiştirmeleri beklenmektedir:

"Yani bizler de Hz. Nesibe gibi Selahaddin Eyyubi'nin annesi gibi iman edeceğiz. İşte biz de onlar gibi iman ettiğimiz zaman Selahaddinler, Şeyh Ahmed Yasinler yetiştireceğiz. Ve Kudüs kurtulacak, ırkçı Emperyalizm yıkılacak, zalimler Alem-i İslâm'ın önünde diz çökecek. Bunları yapmak için şimdi vaveylamıza kulak vermenizi istiyoruz. Tekrar Selahaddin gibileri yetiştirecek bir anne arıyoruz!!!"⁹¹

"Haydi Kıyama" başlıklı yazıda da annelik ile ilgili değinmelere rastlanmaktadır. Bu yazıda anneler "kahramanları" yetiştiren kimseler olarak anılmaktadır:

"Kahraman anneler, Gazze'nin şerefli ve izzetli anneleri kendi aralarında toprağa şehit verdikleri evlatları adedince övünürler. Aksa yürekli anneler nice kahramanlar yetiştirdiler. Kassam ve aslanlar gibi erleri yetiştiren anneler."⁹²

Bir diğer "annelik" vurgusuna "Hanzala'nın Annesi" isimli yazıda rastlanmaktadır. "Annenin Merhameti" yazısındaki "iyi anne" ve "kötü anne" karşıtlığına "Müslüman Filistinli anne" ve "Siyonist anne" kıyaslamasıyla yer verilmektedir. Müslüman Filistinli anne, yazıda karikatürist Naci el Ali'nin Filistin direnişinin simgesi hâline gelen çizgi karakteri Hanzala'nın annesi olarak düşünülmekte ve işgal altındaki Kudüs'ün özgürleştirilmesi için oğlunu eğitmektedir.

⁹⁰ A.e., s. 10.

⁹¹ A.e.

⁹² A.e., s. 9.

Siyonist anne ise çocuklarına büyüdüklerinde kaç Müslüman öldüreceklerini sormakta ve “*Ben on tane.*”, “*Ben 100 tane.*”, “*Ben öldürebileceğim kadar.*” cevaplarını almaktadır. Yazar, tarif ettiği iki anne tipi arasındaki kıyası okurlarına sorduğu şu soruyla bitirmektedir:

“Şimdi sizlere soruyorum. Evladına şefkati, merhameti, sevgiyi, saygıyı aşılması gerekirken çocuklarını tanklara bindiren anne mi yoksa vatanını esaretten kurtarması için yavrusunu eğiten bir anne mi?”⁹³

Yazının bu kısmından sonra yazar annelikle ilgili olarak Müslümanlara şöyle seslenmektedir:

“Ey Müslümanlar! Size sesleniyorum. Mescid-i Aksa’yı kurtaracak evlatları doğuracak, onları yetiştirecek ‘ANNELER’ aranıyor!..”⁹⁴

Hanzala’nın annesinin üniversite mezunu olduğu yazıda ayrıca vurgulanmaktadır. Yazıdaki vurgulara bakılarak ideal Müslüman kadın tipinin, “münevver”, okumuş ve çocuklarını eğiten bir anne olarak kurgulandığı söylenebilir:

“Hanzala’nın annesini düşünüyorum. Nasıl biri olabilir ki? Kesin cahil, yobaz ve teröristtir değil mi? Ama o öyle değil! O okumuş, hatta üniversite bitirmiş bir münevver... (Gazze’de yaşayan erkeklerin yüzde 93’ü, kadınların ise yüzde 98’i okur-yazar. Kaynak: BBC(?)) Ve şimdi işgal edilen topraklarının özgürleşmesi için oğlunu eğitiyor.”⁹⁵

Tablo 3.10.’da kadınlığın annelikle tanımlandığı durumlara *H-aykırı*’dan örnekler sunulmaktadır. Kadının muhafazakârlar tarafından kamusal alandan soyutlanarak aile kurumu içerisinde tanımlandığı ve anne olarak kutsandığı⁹⁶ görüşüne uygun olarak tablodaki örneklerde annenin ev içerisinde betimlendiği görülmektedir. Bu örneklerde annenin, yaşamını “yuvası” içinde sürdüren, yemek yapan, çilekeş ve kırgın bir kimse olarak tanımlandığı görülmektedir. Örneklerde kadının annelik rolünün yanı sıra babalık rollerinin de tanımlandığı görülmektedir. Baba, eve ekmek getiren, hareketleriyle zaman zaman ürkünç olabilen sert ve annenin kırgınlıklarının sebebi olarak anlatılmaktadır.

⁹³ A.e., s. 11.

⁹⁴ A.e.

⁹⁵ A.e.

⁹⁶ Yahya Demirkanoğlu, “Muhafazakâr Düşünce ve Kadının Toplumsal Konumu”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.XVII, No:34, 2017, s. 302.

Tablo 3.10. H-aykırı'dan annelik ve babalık anlatılarına örnekler		
H-aykırı	Sayı 5	“Bebeğini acıyla emzirsin kadın ehemmiyetli bir hurmalıkta. Tüm ölümler ilâhi bir nefesle dirilsin. Kendi çarmıhlarında gerilsin hakikati sonsuza kadar kaybedenler. ... Anneler bir kutsal çileyle karsın yuvasının harcını. Babalar alın terinin onuruyla ekmeğe lezzet katsın. Çocuklar bir bayram yerine çevirsin hayallerindeki ülkeyi.” s. 3.
H-aykırı	Sayı 24	“Merhemsin, ilk annenin yarasına sürsünler seni. İyileşsin evinin yarımadasında, buharlaşan yemek kokularının altında sessizce şarkılar mırıldanan o kadın. Merhemsin, sahi merhemsin, sürsünler seni anneler kırgınlıklarına. Baban ürkütür bazen kuştan yapılış o yüreğini.” s. 4.

3.5.2. Metrobüs Sancıları Başlıklı Yazılarda Kadın

Suskun'daki “Metrobüs Sancıları” başlıklı yazılar, yazarın okula gidiş yolculuğu sırasında toplu taşıma araçlarında yaptığı gözlemlere dayanmaktadır. “Metrobüs Sancıları”nda yazarın kadınlar hakkındaki düşünceleriyle ilgili örnekler bulmak mümkündür. Yazıların geneline bakıldığında, yazarın kadınlardan büyük ölçüde rahatsızlık duyduğu ve onları günah kaynağı olarak düşündüğü çıkarılabilmektedir. Tablo 3.11.'deki örnekte olduğu gibi yazar dolmuşta yanına kadın oturmasını istememektedir.

Kadınların dış görünüşünün yazarın kadınlara bakışında belirleyici olduğu görülmektedir. Yazar, yolculuğu sırasında karşılaştığı kadınları “mini etekli rujlu parfümlü çirkin kız” ya da “şişman sarı saçlı sıfır kollu” şeklinde alaycı bir dille betimlemektedir. Tablo 3.11.'de görülebileceği gibi bu dış görünüme sahip olan kadınların yazar tarafından Amerikan *bestseller* romanlarını okuyan, Sezai Karakoç'tan ve Mustafa Kutlu'dan haberdar olmayan, “kültürlü geçinen” ama kültürlü olmayan kimseler oldukları düşünülmektedir. Yazar için toplu taşıma araçlarında gördüğü kadınların öznellikleri yoktur, onlar yalnızca “açık” giyinen, makyaj yapan, kendilerini kültürlü zanneden bir bütündür.

Tablo 3.11.: Metrobüs Sancıları başlıklı yazılardan kadınlara bakış örnekleri		
Suskun	Sayı 6	“Temmuz 2013: Kısa bir aradan sonra macera başlıyor. Hava sıcak. Mevsim ramazan. Ter -korkusu- parfüm- açlık- yarı giyinik kadınlar -beyin yoksunu insanlar her zamankinden fazla rahatsız ediyor.” S. 17.
Suskun	Sayı 6	“Sadece benim yanımda boş olup dolmuş minietekli ruhluparfümlü çirkin kız binmesinden nefret ediyorum. (...) İşe gidenleri anlıyorum da bu minietekli ruhluparfümlü çirkin kızlar nereye gidiyorlar? Al işte iki tane daha bindi. Töbe töbe. Dokunmayayım diye geri çekiliyorum. Sanki inadına yaklaşıyor. Şeytan diyor ki git karate-judo-tekvando-kungfu ya da onun gibi bir şey öğren, bir güzel ağızlarını burunlarını kır şunların. (...) Minietekli ruhluparfümlü kızlar hep çirkin mi olur Başkanım? Güzelse bile kendisini güzel görmeyerek kozmetik ürünlerinden medet umdukları için çirkin olmaya mahkûmlar Oblomov. (...) Şuna bak kitap da okurmuş! Aman da aman. ‘Küçük Mucizeler Dükkânı’ ay canım ya. Yazarı yabancı. Kesin NivYork Tayms bestselıra da girmiştir. Zaten Amerika’dan gelen bütün romanlar bilmem ne Tayms’ın bestselırına giriyor. Ancak onu okursunuz zaten. Çok da kültürlü geçiniyordur kesin. Tıvıttırda havalı paylaşımlar yapıyordur. Hobilerini soranlara kitap okumak, müzik dinlemek, spor yapmak diyordur. Sorsam ne Kutlu’yu bilirsiniz ne de Karakoç’u. ” S. 18.

Tablo 3.11.’in devamında yazarın niçin kadınların dış görünüşleri ve giyim kuşamları hakkında bu kadar yazdığının ipucunu bulmak mümkündür. “Çocukken düşünürdüm: Başörtüsüz kadınların saçları genelde neden sarı olur?” cümlesinden yazar için başörtülü kadının tanıdık, diğer kadınların ise yabancı olduğu çıkarımı yapılabilir. Yazarın dünyasında başörtülü kadınlar ve genellikle sarı saçlı olan “öbür kadınlar” bulunmaktadır. Yazarın metrobüste karşılaştığı kadınlardan duyduğu rahatsızlığın altında yatan nedenin, bu kadınların dinin onlarla ilgili hükümlerine uymaması olduğu iddia edilebilir.

Tablo 3.11.- devamı		
Suskun	Sayı 8	“Oy. Bir anda ne çok kadın bindi. Hem de şişmansarı saçlı sıfır kollu olanlarından. (...) Çocukken düşünürdüm: Başörtüsüz kadınların saçları genelde neden sarı olur? Meğer saç boyası çikalı mertlik bozulmuş.” s. 10-11.
Suskun	Sayı 11	“ Aha da bir kadın bindi. Gidip desem mi acaba, benim annem iyi terzi, sizin elbisenizi dizebilir. Neden başkanım? Neden olacak Oblomov, baksana kadına sırtı delik deşik. Elbisenin kolları hepten yok zaten. Eteği de kısacık kalmış. Vah zavallım, bacağına giyecek çorap bile bulamamış. ” s. 10.

Suskun’un 11. sayısındaki “Metrobüs Sancıları”nda yazar kendisi için ideal kadın erkek ilişkisini 14 Şubat ile ilgili olarak tarif etmektedir. Ancak bu tariftten önce, 14 Şubat’ta metrobüste iki sevgiliyle karşılaştığı varsayımı üzerinden kadın erkek ilişkisinin nasıl olmaması gerektiğini ifade etmekte ve bahsi geçen davranışları İslam ahlakına aykırı bulduğunu yazmaktadır:

“Farzı misal, metrobüste gidiyorsunuz. Büyüyüp de yuvasından kaçmış iki porsuk misali mübarek 14 Şubat bayramını hunharca kutlayan iki sarmaş dolaş vatandaş gördünüz. Adamlar aşmış, kimseden çekindikleri yok, uluorta görüyorlar işlerini. (Hemen neler düşündünüz kim bilir, fesatlar sizi.) Yani biraz kibarlaştırmak gerekirse, sevgilerinin şanzımanı patlamış, el freni tutmuyor, bayır aşağı tam gaz ilerliyorlar. (...) Yeter be, siz de anlayın artık İslam ahlakına ters işler yapıyorlar işte.”⁹⁷

Yazar yukarıdaki gibi bir durumda en iyisinin “adamı dövmek” olduğunu ancak adamın da onu dövmesinden korktuğunu söyledikten sonra “ikinci el solcu gazete ağzı” olarak nitelendirdiği “Ülkemiz bunun gibiler yüzünden gelişemiyor!” ve “Burası özgür bir ülke!” şeklindeki tepkilerin tadını kaçıracağını eklemektedir.⁹⁸ Ancak yazar İslam ahlakına aykırı bulduğu bu davranışlar hakkında tepkisiz kalmak istememekte ve okurlarına kendince bir çözüm yolu önermektedir. Buna çözüme göre yapılması gereken birlikte yolculuk edilen arkadaşla sevgililerin yanına gidip onlara söylemek istedikleri cümleleri arkadaşla sohbet ediyormuş gibi söylemektir. Aşağıda alıntılanacak olan bu cümlelerde yazarın kadın ve erkek arasındaki meşru ilişkiyi evlilik ilişkisi olarak tanımladığı görülmektedir. Yazar, kadın ve erkeğin flört adı altında nikâhsız görüşmelerini “İslam’ın ruhuna ters” bulmaktadır:

“Efendim milletimizin ahlakı da iyice bozuldu. Artık otobüslerde, metrobüslerde, parklarda nikâhsız gençler, flört adı altında her türlü işi yapıyorlar. Efendim bunlar İslam’ın ruhuna ne kadar ters hareketler. Kur’an’da ‘La tekrabüzzina’ buyuruluyor. Yani zina yapmayın değil, zinaya yaklaşmayın deniliyor. Buna rağmen bu işleri yapan gençlerin hali ne vahimdir!’ (vurgu orijinal)”⁹⁹

⁹⁷ *Suskun*, No: 11, 2018, s. 11.

⁹⁸ A.e.

⁹⁹ A.e.

3.6. Filistin ve Müslümanların Acı Çektiği Diğer Coğrafyalar

Fanzinlerde, Filistin'in ve Filistin'le ilgili gelişmelerin muhafazakâr gençler nazarında önemli olduğu görülmektedir. Metinlerde bir imge olarak Filistin'in acıyla özdeşleştirildiği göze çarpmaktadır. Acı çeken Müslümanların yaşadığı bir toprak olarak Filistin'in tasviri, Filistin dışındaki coğrafyalarda yaşayan Müslümanların zulme sessiz kaldıkları vurgusuyla birleşmektedir. Filistin'in yanı sıra Suriye ve Bosna da Müslümanların zulüm gördükleri topraklar olarak metinlere konu olmaktadır. Bu coğrafyalarda Müslümanların yaşadıklarının nedeninin “ümmetin parçalanmışlığı ve suskunluğu” olduğunun düşünüldüğü gözlemlenmektedir.

Pınar Özden Cankara, Türkiye’de sağ düşünce akımlarının Filistin’e bakışını beş periyodik üzerinden değerlendirdiği çalışmasında, Sağ muhafazakâr İslamcı düşünürlerin Filistin’e olan ilgilerini Filistin sorunun liderliği konusunda yaşanan FKÖ-Hamas ayrışmasıyla ilişkilendirmektedir.¹⁰⁰ Ilan Pappé, 1980’lerin sonunda Hamas ve İslami Cihad gibi İslami hareketlerin Filistin’de yeni politik aktörler olarak ortaya çıktıklarını belirtmektedir.¹⁰¹ Pappé, Filistin halkının maruz kaldığı “köksüzleştirme, yoksunlaştırma ve ayırım” pratiklerinin yanı sıra FKÖ’nün İsrail’in halka tacizleri ve askeri kontrolüne karşı halkı korumada yetersiz kalmasını Filistin’de İslami hareketlerin yükselişinin nedenleri olarak ifade etmektedir.¹⁰² Cankara, sol eğilimli FKÖ’nün güç kaybetmesine karşın İslamcı Hamas’ın günden güne daha fazla taraftar kazanmasından sonra Türkiye’deki sağ muhafazakâr İslamcı düşünürlerin Filistin sorununa ilgisinde artış olduğunu yazmaktadır.¹⁰³

Fanzinler incelendiğinde Filistin bağlamında Hamas’ın kurucusu Şeyh Ahmed Yasin’in adının anıldığı metinlere rastlanmaktadır. “Haydi Kıyama” başlıklı yazıda yazar Şeyh Ahmet Yasin’den bir alıntı yaparak onu Kudüs’e atıfla “miracın ve göklerin kapısı”nın savunucusu olarak anmaktadır. Yazar tarafından Şeyh Ahmet Yasin’e ait olduğu belirtilen alıntıda “ümmetin suskunluğuna” sitem söz konusudur:

¹⁰⁰ Pınar Özden Cankara, “Türkiye’de Sağ Muhafazakâr- İslamcılık Akımının Filistin Sorununa Yaklaşımı”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 301.

¹⁰¹ Ilan Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, Çev. Nuri Plümer, Ankara, Phoenix, 2007, s. 352.

¹⁰² **A.e.**, s. 353-354.

¹⁰³ Cankara, **a.g.e.**, s. 301.

“Zalimlerin katlettiği yavruları, yıkılmış yuvaları, annelerin gözyaşlarını, Zeytindağı’ndan her bakana hüznle ağlayan Aksa’nın acısını ve tüm bunlara rağmen sesini çıkarmayan ümmetin suskunluğunu sana şikâyet ediyorum Allah’ım.’ Şehit Ahmet Yasin işte böyle haykırmıştı elindeki tüfeği ve tekerlekli sandalyesiyle...Miracın ve göklerin kapısını müdafaa ederken.”¹⁰⁴

Bu bölümün devamında yazar, ümmetin tepkisizliğine hayıflanmakta ve bunun nedeni olarak *dünyevileşmeyi* görmektedir:

“Bizleri dilsiz şeytanlara çeviren dünyevileşme kardeşlerimizin çığlıklarını duymayan bir ümmet yaptı bizleri. Kubbet-üs Sahra’nın parıltılarını göremez olduk.”¹⁰⁵

Yazının yayınlandığı fanzin sayısının temasıyla ilgili olarak Filistin’in kurtuluşunun annelerin yürekli evlatlar yetiştirmesiyle mümkün olduğu vurgusuna burada da rastlanmaktadır. Adı Hamas’ın askerî kanadı olan İzzettin el-Kassam Tugayı’na verilen ve 1935’e kadar İngilizlere karşı silahlı mücadele yürüten cihatçı İzzettin El Kassam¹⁰⁶ Filistinli annelerin yetiştirdiği yiğitlere örnek verilmektedir:

“Kahraman anneler, Gazze’nin şerefli ve izzetli anneleri kendi aralarında toprağa şehit verdikleri evlatları adedince övünürler. Aksa yürekli anneler nice kahramanlar yetiştirdiler. Kassam ve aslanlar gibi erleri yetiştiren anneler.”¹⁰⁷

Yazının son bölümünde Filistin’in onurunun Müslümanların onuru olduğu vurgulanmakta ve Müslümanların hiçbir şey yapamıyorlarsa bu zulüm hakkında konuşmaları gerektiği ifade edilmektedir. Burada Filistin’e bakışın dinî bir anlamla yüklü olduğunu “Müminlerin ilk kıblesi” ifadesinden anlamak mümkündür. Kudüs’teki Mescid-i Aksa’nın Müslümanların ilk kıblesi olduğuna inanılmaktadır.¹⁰⁸ Bu inanışın muhafazakâr gençlerin Filistin’e bakışında belirleyici olduğu söylenebilir:

“Kardeşlerim Filistin’in onuru ve şerefi Müslümanların onuru ve şerefidir. Asırlardır bize emanet edilen toprakların, Siyonistlerin zulmü altında olması bizim ve tüm ümmetin meselesidir. Resulullah (s.a.v.) Efendimizin dediği gibi önce bu zulme el ile yapamıyorsak ise dil ile mücadele etmeliyiz. Kudüs davamızda saflarımızı sık tutmalı ve her alanda çaba sarf etmeliyiz. Müminlerin ilk kıblesi için haydi kıyama. Allah sabredenlerle beraberdir.”

¹⁰⁴ Vaveyla, No:1, Eylül 2017, s. 9.

¹⁰⁵ A.e.

¹⁰⁶ Pappe, a.g.e., s. 452.

¹⁰⁷ Vaveyla, No:1, Eylül 2017, s. 9.

¹⁰⁸ Nebi Bozkurt, “Mescid-i Aksâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/mescid-i-aksa>, 20 Mayıs 2019.

Suskun'daki *Zehratül Medain* başlıklı şiirde de Kudüs hakkında hem ilk kıble vurgusu hem de ümmetin suskunluğu meselesine benzer şekilde yalnız bırakılma vurgusu yapılmaktadır:

“Yetim kaldı ilk kıble
Yetim kaldı şehirlerin çiçeği!
Artık kimsesiz nice çocuk,
Artık kimse yok yanında,
Düşman ve korkudan başka”¹⁰⁹

Bu çalışma kapsamında beş sayısı incelenmiş olan *Vaveyla*'da diğer fanzinlere göre Filistin'in daha yoğun ele alındığı görülmektedir. Tablo 3.11.'de *Vaveyla*'dan Filistin'le ilgili direniş pratiklerine atıfta bulunan şiirlere örnekler verilecektir. Birinci sayıda Filistin meselesi annelik bağlamında ele alındığından oradaki Filistin örneklerine annelikle ilgili başlıkta değinilmiştir. O başlıktaki metinlerin de elbette Filistin'e bakışı örneklediği söylenebilir. Ancak annelik konusundaki güçlü vurgu, söz konusu örneklerin ilgili başlıkta alıntılanmasına neden olmuştur.

İntifada, Filistin halkının İsrail işgaline karşı başkaldırılarına verilen isimdir.¹¹⁰ Mete Çubukçu 2000'de başlayan İkinci İntifada sırasında tanık olduklarını kaleme aldığı *Bizim Filistin* adlı kitabında, düşmana taş atarak direnmenin Filistinlilerin dünya ayaklanma tarihine katkılarından biri olduğunu ifade etmektedir.¹¹¹ Çubukçu, tanklara taş atan çocukların İsrail ve Filistin arasındaki eşitsiz savaşın en somut göstergelerinden biri olduğunu belirtmekte ve bu savaşı “tank ve taşların savaşı” olarak adlandırmaktadır.¹¹² Tablo 3.12.'deki şiirlerde de İntifada'ya ve taşlarla direnmeye sıklıkla atıf yapıldığını görmek mümkündür. Ancak bu direnişin tamamıyla dinî niteliğiyle kavrandığı ve Filistin halkının kazanacağı zaferin İslam sancağını dikmekle tanımlandığı görülmektedir.

¹⁰⁹ *Suskun*, No:2, Aralık 2016, s. 3.

¹¹⁰ Pappe, **a.g.e.**, s. 461.

¹¹¹ Mete Çubukçu, **Bizim Filistin: Bir Direnişin Tarihçesi**, İstanbul, Metis, 2002, s. 22.

¹¹² **A.e.**, s. 23.

Tablo 3.12.: Vaveyla’dan Filistin’in direniş pratiklerine örnekler		
Vaveyla	Sayı 3	“Kudüs’ü Hayal Et Çocuk Hira’nın asil yürekli çocuğu Ellerinden taşlar inmesin sakın Taşlarsan biter zalimin oyunu Hediyesidir Kudüs sana Hakk’ın İslam sancağı ellerinde senin Sancağı dikmek yüce idealin En büyük farkındır senin hayalin Kudüs başköşesinde hayalinin Özgür Kudüs’ü hayal et ufukta Doğuyor o güneş Kubbet-üs Sahra Tekbirinle secdenle aydınlığa Göge kavuşuyor Mescid-i Aksa” s. 12
Vaveyla	Sayı 4	“Sakın yeise kapılma ey Ammar! Kurtuluşumuzdur attığın taşlar İman dolu yüreğin karşısında Ezilecek demir yığını tanklar. Haydi tekrar kalkıyoruz intifadaya Biz güvendik yüreğimizdeki imana Korkmuyoruz zalimler çok güçlü olsa da Yemin ettik umut olacağız mazluma.” s. 5.

Yukarıda Filistin’le alakalı olarak ümmetin suskunluğu meselesine değinilen örneklere yer verilmişti. Tablo 3.12.’nin devamında yine *Vaveyla*’daki şiirlerden bir örnek bulunmaktadır. Şair Müslümanlara çeşitli şekillerde kendilerine gelmeleri gerektiğini ve artık susmamaları gerektiğini ifade etmektedir. Böylesi metinlerin satır aralarında Müslümanların muhafazakâr gençler tarafından nasıl tahayyül edildiğiyle ilgili fikirler edinmek mümkündür. Aşağıdaki şiire bakılarak Müslümanların zulme karşı sessiz kalan, kendini kaybetmiş ve oyuna getirilebilecek bir kitle olarak düşünüldüğü söylenebilir.

2017’de ABD’nin Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıyıp Tel Aviv’deki ABD Büyükelçiliğini Kudüs’e taşıma kararı almasının¹¹³ *Vaveyla*’da geniş yankı bulduğu görülmektedir. Aşağıdaki şiirdeki, “Nasıl susar Müslüman, karşısındaki zalimken/Baş tacımızı alıp başkenti yaparken” dizelerinin bu olayla bağlantılı olarak yazıldığı söylenebilir. Ayrıca şiirde yalnızca Türklere değil, evrensel bir iddiayla tüm İslam âlemine seslenildiği de göze çarpmaktadır.

Tablo 3.12.-devamı		
Vaveyla	Sayı 4	Ağlama Kudüs ... Terk etsin ruhum bedenimi, ölmeyecekse uğrunda Ağlama Kudüs’üm, zalimin kara bağrında Sen ağlarsan basar Alem-i İslam’ı sel Ey Müslüman! Artık titre ve kendine gel Yoksa yeri göğü titretip seni oyuna getirecekler Nasıl susar Müslüman, karşısındaki zalimken Baş tacımızı alıp başkenti yaparken Susma Müslüman, çünkü bugün sen susarken Bulacaksın Kudüs’ü yarın kan kusarken! Sana söylüyorum Alem-i İslam ya kalkarsın ayağa Ya da olursun ibret-i âlem kazınırsın dimağa” s. 12.

ABD’nin Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanımasına, *Vaveyla* tarafından olaydan hemen sonra, yukarıdaki şiirin yazıldığı fanzinden bir önceki sayı olan Aralık 2017 tarihli üçüncü sayıda “Kamuoyuna Duyurulur” başlıklı bir bildiri yayınlanarak tepki gösterilmiştir. *Vaveyla* ekibinin bu bildirinin muhatabını “Ümmet-i Muhammed” olarak ilan ettiği görülmektedir:

“‘Vâveyla’sını kalem tutarak ve sokaklara dökülerek haykıran liseli öğrencilerin; İslam davasına gönül vermiş, kardeşlik bilincini iliklerine kadar hissetmiş, yüreği Kudüs için atan, Kudüs’ü kendisine dert edinmiş bütün Ümmet-i Muhammed’e bildirisi.”¹¹⁴

¹¹³ “ABD Başkanı Donald Trump, Kudüs’ü ‘İsrail’in başkenti’ olarak tanıdı”, [sendika.org](http://sendika63.org/2017/12/abd-baskani-donald-trump-kudusu-israilin-baskenti-olarak-tanidi-460202/), 6 Aralık 2017, (Çevrimiçi) <http://sendika63.org/2017/12/abd-baskani-donald-trump-kudusu-israilin-baskenti-olarak-tanidi-460202/>, 20 Mayıs 2019.

¹¹⁴ *Vaveyla*, No: 3, Aralık 2017, 10-11.

Bildiride Kudüs'ün Müslümanlar açısından dinî önemi ifade edilmekte ve bu olay “İslam âleminin namusuna çalınmış bir kara leke” olarak tanımlanmaktadır.

“Bu bedbaht hadise; ilk kıblemizi içinde bulunduran, yıllarca İslam sancağı altında farklı dinlerin ve kültürlerin barış içerisinde yaşadığı, İsrail’in son; Mirac’ın ilk durağı olan Kudüs’e hakaret ve İslam âleminin namusuna çalınmış bir kara lekedir.”¹¹⁵

Pınar Özden Cankara, Siyonizm’in sağ muhafazakâr İslamcı düşünürler açısından her şeyi açıklayan bir kavram olarak düşünüldüğünü ve İsrail’in kurulmasında ve uluslararası sisteme varlığını kabul ettirmesinde Siyonizm bağlantısının etkili olduğunun iddia edildiğini belirtmektedir.¹¹⁶ Bu düşünceye uygun olarak bildiri metninde ABD’nin Kudüs’ü başkent olarak tanımasının “Siyonist güçlerin aldığı son karar” olarak ifade edildiği görülmektedir:

“Kudüs; biz Müslümanların ortak paydası, hayati meselesi ve kırmızı çizgisidir. Devletlerin oyuncağı olamayacak kadar önemli bir değerdir. Yarım asırdır zulüm altında bulunan mahzun topraklar için akacak gözyaşımız kalmamıştır. Siyonist güçlerin Kudüs hakkında aldığı son karar kabul edilebilir değildir.”¹¹⁷

Bildiri metninin sonunda liseli gençler Kudüs hakkında alınan kararlarda millî ve manevî çıkarlara uygunluğa dikkat ettiklerini ifade ederek üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getireceklerini beyan etmektedirler:

“Bu bağlamda biz liseli öğrenciler olarak, Kudüs’ün salâhiyeti için millî ve manevî çıkarları göz önünde bulundurularak alınmış-alınacak bütün kararların destekleyicisi olacağımızı ve üzerimize düşen her türlü sorumluluğu yerine getireceğimizi bu bildiri ile kamuoyuna beyan ederiz.”¹¹⁸

Fanzinlerde Filistin’in yalnızca güncel politik olaylarla ya da direniş pratikleriyle değil aynı zamanda edebî metinlerde mekânlarıyla bir imge olarak da yer aldığı görülmektedir. Tablo 3.13.’te bu örnekler listelenmektedir. Edebî metinlerde genellikle Kudüs ve Mescid-i Aksa’ya atıfta bulunmaktadır.

¹¹⁵ A.e.

¹¹⁶ Cankara, a.g.e., s. 296.

¹¹⁷ Vaveyla, No: 3, Aralık 2017, 10-11.

¹¹⁸ A.e.

Tablo 3.13.: Filistin’e ve önemli mekânlara atıflar		
Suskun	Sayı 2	“Ve bir çocuk yaklaşır yanıma, ne zaman Aksa ’yı düşünsem” s. 3.
Suskun	Sayı 8	“Şimdi ürperiyor içimde ne varsa hasrete dair Ayağa kalkıyor Kudüs yeniden Yeniden gülümsüyor bir anne” s. 27.
Suskun	Sayı 8	“Şimdi ürperiyor içimde ne varsa hasrete dair Ayağa kalkıyor Kudüs yeniden Yeniden gülümsüyor bir anne” s. 28.
Suskun	Sayı 10	“ Filistinli bir çocuğun Sabah kalktığında ilk işi Ekmek almaya yollanmak değilse şayet Gitmemek için sızlanmak yerine kurşun yemediğine seviniyorsa Yeryüzü hâlâ zulme açmıştır gözlerini” s. 7.
H-aykırı	Sayı 6	“ -Kûdüs yanıyor Kâmil! -Nerede? -Gönülde, gönülde! Çocuk gülsün, çocuk gül, çocuk;/ çocuk ölme.../ Yeryüzünde ağlamaklı ayak sesleri, / duyuyorsun; Kûdüs ’te çocuk koşuyor, / çocuk yarım bırakmıyor kaçışlarını. / Pîrî Reis’ten sonra atlas yarım, / ne Hızır’ı beklemekte ne de adıl, zûlûmsüz gemileriyle bir dîl sultanı gözlüyor Kûdüs ’te koşan çocuk, / gözlerinde bir biz vardık ancak. / Bir biz kaldık ancak, Kûdüs için. Koşan çocuk yorgunken, gülmek yasak! / Beş kişiyiz; hepimiz de Adem’deniz, geriye kalanlar da... / Âh, Kûdüs , koşan çocuk, ellerimden biraz vefâ göresin gelir, az daha ölmesen...” s. 3.
H-aykırı	Sayı 18	“ne fark eder ki Aksa ’da vuslat mevsimi yaşanır yaslı duvarlar ağlar sonra vefalı güneşin kızgınlığı altında sızıdan bir Kudüs dirilir sen dirilirsin oğul!”
Vaveyla	Sayı 3	“Böyledir ahvâlîm ey anneciğim. Bu küçük camdan yigitler beklerim. Zalimlerin işgal ettiği toprak, Mescid-i Aksa vatanımdır benim.” s. 9.

Fanzinlerde Filistin’in yanı sıra Irak, Bosna ve Suriye’ye de atıflar yapıldığı görülmektedir. Bu yerler Müslümanların üzerlerine bombaların yağdığı acı dolu yerler olarak betimlenmektedir. Bazı metinlerde dünyanın geri kalanının bu coğrafyalarda yaşananlara karşı suskunluğunun vurgulandığı gözlemlenmektedir. Önceki bölümlerde örneklendirilmiş olan dinî anlatılardaki “kötü”lerin bugünkü kötülerle bağdaştırılmasına aşağıdaki örneklerden birinde de rastlanmaktadır. Halep bir yazıda “Ebu Leheb ve soyunun zulmü altında kalan mazlum bir şehir” olarak tanımlanmaktadır. Tablo 3.14.’te Halep ve Bağdat’a yapılan atıflar örneklendirilmektedir.

Tablo 3.14.: Halep ve Bağdat’a yapılan atıflar		
Suskun	Sayı 3	“Ebu Leheb ve soyunun zulmü altında kalan mazlum bir şehir ‘Halep’ . (...) Boğulmak en zor ölümlerden biri olarak kabul görür. Halep ’te cerrahi bir operasyonda narkoz yerine Kuran okuyan çocuğu gördüğümde kalbimin beni çaresizlik, utanç, üzüntü, keder vb. duyguların karmaşası içine sürüklediği o anı en iyi anlatan kelimeydi belki de ‘boğulmak’.” s. 2.
Suskun	Sayı 3	“Burası Halep . Ben Halep ’im. Savaşın ta kendisi. İntikam hırsı bürümüş kalpleri. Beynimi sarsan bomba sesleri, kulaklarımda feryat eden bir annenin çığlığı, şehrin uğultusu. Gözümde öfke, nefret ve hırs... Sanki hiç dinmeyecekmiş gibi. Bombalarla oyunlar oynayan çocuklar dolduruyor sokakları. (...) Biz ölüyoruz, siz duymuyorsunuz.” s. 5.
Suskun	Sayı 8	“Bağdat Alevler sardı Bağdat’ı Bağdat, göğü kızıl rengi şehir ... Acılar sardı Bağdat’ı İltihaplanmış koca koca yaralar Kana karışan petrolün kokusu Kahrol Saddam defol Amerika Demekle bir şey olmuyor Bir feryat yürüdü Bağdat’a Yürekleri parçaladı feryat İki ölüm arasında bir hayat Kanadı kırılması düşman Bize zillet bize hüsrân” s. 15.

Bazı örneklerde yalnızca bir şehrin ya da ülkenin değil birden fazla coğrafyanın bir arada anıldığı görülmektedir. Tablo 3.15.’te Müslümanların çektiği acılarla ilgili olarak birden fazla coğrafyaya yapılan atıflar listelenmektedir. Bir örnekte yazarın bireysel acısını “İçim duman, içim Halep! içim Filistin!” diyerek anlattığı görülebilir.

Tablo 3.15.: Müslümanların çektiği acılarda birden fazla coğrafyaya atıf		
H-aykırı	Sayı 6	“Ezan seslerine bomba seslerinin karışması kadar suskunluğu bozmayı zorunlu kılan başka ne olabilir ki? Daha küçük yaşlarda ‘besmele’ ile tanışan rengârenk çocukların korku dolu gözlerindeki masumiyetin ve mazlumluğun hesabını hangi yürek verebilir? Elleri kanlı, kalbi barut kokulu şu koca dünyanın şımarık coğrafyaları, Müslüman kıyıları, güneşten kaçıp gölgeye sığınan müzmin pısırlıklar, yüreği halen yanan Bosnalı, Bağdath, Gazzeli, Şamlı anaların göğsündeki yangını kim söndürebilir? Dünya, oturmuş bir taş o göğüslerde.” s. 2.

Tablo 3.15.-devamı		
Vaveyla	Sayı 3	“Acaba bu kâbusu yaşayanlar var mı? Yoksa Suriye’de Filistin’de ve dünyanın birçok ülkesinde kardeşlerim bunları yaşıyor mu? Onların da gözleri önünde yakınları can veriyor mu? s. 14.
Suskun	Sayı 1	“Kalbimin ortadoğusu yanıyor, paramparça. Almış düşman elimden benliğimi, üstüne bir de yakıp yıkıyor. Kırıyor tüm hecelerimden. İçim duman, içim Halep! içim Filistin!” s. 6.

3.7. *Felâh* ve *Mola*’da İşlenen Konular

Bu çalışmada incelenen fanzinlerden en eskileri olan *Mola* ve *Felâh*’ın yazar profili ve yazı içerikleri nedeniyle ayrı bir başlıkta ele alınması uygun görülmektedir. Ayrıca diğer fanzinlere göre daha erken tarihlerde çıkmış bu fanzinleri ayrı bir başlıkta değerlendirmek muhafazakâr fanzinlerin kendi içindeki seyrini takip etmek olanağı sağlayacağından böyle bir başlıklandırma yapmanın verimli olabileceği düşünülmektedir. *Mola* ve *Felâh*’ın yazar kadrosunu genellikle üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. *Felâh*’ta daha çok politik içerikli yazılar yer bulurken *Mola*’da öğrencilerin üniversite yaşantılarının ve edebî yazıların yoğunlukta olduğu gözlemlenmektedir.

Felâh’ta yayınlanan yazılarda İslam’ın ve ilkelerinin siyasi ve sosyal hayatı düzenleyecek kurallar bütünü olarak kavrandığı ve ırkçılık meselesi üzerinde yoğunlaşıldığı söylenebilir. “Düzenin İdeolojisi Mi? Dinin Kelamı mı?” başlıklı yazıda amacın “siyaseti ilim ile yorumlamak” olduğu ifade edilmektedir. Yazar, din, ilahi kitap, iman, Allah, tevhid, şirk, İslam, çok tanrılı inanış ve Tanrı’nın oğlu olma kavramlarının kelime anlamlarından yola çıkarak bu kavramların çağdaş siyaset biliminde denk düştüğü yerleri açıklamaya çalışmaktadır.¹¹⁹ Ekim 2011 sayısında yayınlanan bu yazının devamı niteliğindeki “İmanın Şartlarından, Devletleşmenin Kaidelerine” başlıklı yazıda yazar, İslam’la ilişkili dinî kavramların “Batı mantığında” olduğu gibi yalnızca ahlak öğretisini ifade etmediğini belirtmektedir.¹²⁰ Yazar,

¹¹⁹ *Felâh*, No: Yok, Eylül 2011, s. 4-5.

¹²⁰ *Felâh*, No: Yok, Ekim 2011, s. 4.

İslam'ın bir "sistem ve siyasi öngörüsü" olduğunu ve bugünün dünyasına ışık tutabileceğini düşünmektedir.¹²¹

Din, insanları yalnızca ahirette değil, dünyada da mutluluğa eristirecek ilahi kurallar olarak tanımlandığından, yazara göre insanları dünyada mutluluğa ulaştıracak "düzen"i ifade etmektedir. Yazar, bu anlamda düşünüldüğü zaman "dinsiz/düzensiz" devlet olamayacağını iddia etmektedir. Bu kavrayışta ilahi kitap, evrensel kuralları, iman, devletin vatandaşı olmayı, mümin, vatandaşı, Allah "kamu"yu, tevhid vatandaşların devlet karşısında "bir" olmasını, şirk sosyal adalet anlayışına uymayan davranışlarda bulunup toplumu kamplaşmaya sürüklemeyi, İslam, toplumsal kaosun olmadığı bir "Barış Düzeni"ni, çok tanrılı inanışlar, sınıflı toplum yapısını, Tanrı'nın oğlu olma, dinin kaynağı olduğunu iddia eden yöneticileri ifade etmektedir.¹²²

"İmanın Şartlarından, Devletleşmenin Kaidelerine" isimli yazıda ise imanın şartları siyaset bilimine ait kavramlarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu açıklamalara göre "Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmek", devletin varlığı için kamunun varlığına duyulan gereksinime ve toplumun hukuk önünde bir ve eşit olmasına, "ahiret gününe iman" devletin yaptığı siyasi hamlelerin sonucunun tam olarak bilinemeyecek olmasına rağmen bu sonuca güvenmeye, "meleklerle iman", devlet için çalışan liyakat sahibi askerler ve bürokratlara duyulan güvene, "kitaplara iman" anayasaya güvenmeye, "nübüvvete iman", "bağımsız ilim adamlarının" verdiği kararlara olan güvene ve "kadere iman", kader kelimesinin köküne bakılarak takdir etmek ve kudret göstermekle ilişkilendirilerek bir plan ve program dahilinde eylemde bulunmaya işaret etmektedir.¹²³ Yazının sonunda bu açıklamaların yazar nezdinde ifade ettikleri şu sözlerle anlatılmaktadır:

"Bugünün dünyasında modernist siyaset algısında hümanist/insancıl geçinenlere gerçek insanî ve İslamî/barışçı bir devletin umdelerini tarif ediyoruz ve inanıyoruz ki yeni dünya düzeni olarak gelecek üçüncü binyıl medeniyetinde ilmen insana endeksli hak eksenli düşünen siyasi düşünce bu minvaller üzere kurulacaktır. Çünkü bu Allah'ın tüm insanlara vaadidir. Bu va'di yaşayanlardan oluruz inşallah."¹²⁴

¹²¹ A.e.

¹²² *Felâh*, No: Yok, Eylül 2011, s. 4-5.

¹²³ *Felâh*, No: Yok, Ekim 2011, s. 4-5.

¹²⁴ A.e., s. 5.

Felâh'taki yazıların genelinde ırkçılığa mesafeli yaklaşıldığı gözlemlenmektedir. Fanzindeki Cumhuriyet pratikleri vurgusu diğer fanzinlerden ayrılarak özden kopuşun dile getirildiği bir söylemi yeniden üretmekten ziyade toplumdaki ırkçı eğilimleri Cumhuriyet'le ilişkilendirmekte ve ırkçılık karşıtı tutumun İslami olduğu vurgulanmaktadır. “İrkçılık Meselesi” başlıklı yazıda “Türkiye Cumhuriyeti'nin doğal sorunu, yavan ve budanmış olarak ‘Kürt Meselesi’ değil, ‘İrkçılık Meselesi’dir.” denilmekte ve bu sorunun tarihçesi Ermenileri ve Rumları da içerecek şekilde genişletilerek şu sözlerle aktarılmaktadır:

“Cumhuriyet ile beraber Türk ulusu olarak hareket etmeye karar verdik. Oysa on sene geçmemişti bir ülkü altında farklı ırkların mezara girdiği. Ermeniler, Rumlar hiç görülmemiş bir çabuklukla malları gasp edilerek, yedi cedlerinin mezarı bulunan vatanlarından kovuldular. Sonra dönemin paşaları oturduğu en iyi yalılara, sahipleri senelerdir görmediği topraklara giderken. İrkçılık maalesef evrenselleşti, Balkanlarda, Kafkaslarda, birçok coğrafyada Türkler gibi nice kavimler sürüldü topraklarından. Herkes toprakların üstüne tek bir milletin ismini yazma savaşına girdi. İrk fikri artık oturmuştu zihinlere, Ziya Gökalp gibi, her ırkın bir fikir adamı vardı. Cumhuriyet kurulduğunda ise mecburduk ulus olarak hareket etmeye çünkü Ermeniler ve Rumlar fitneci (!), Kürtler devlet düşmanı(!), Araplar arkadan vuran puşt millet (!) olmuşlardı!”¹²⁵

Felâh'ta devletin dinle ilişkisinin sert bir dille eleştirildiği “Din Eroindir” başlıklı yazıda dinin hayatı tümüyle düzenleyen bir kurallar bütünü olmaktan çok devlet çıkarları için kullanılmasına itiraz edilmektedir. İtirazların odak noktalarından birini yukarıda olduğu gibi “dinin bir ırka çalışması” oluşturmaktadır:

“Yazar, devlet düşmanıdır, hayır! Sadece dinin millileştirilip bir ırka çalışmasına, devletleştirilmesine yani insana karşı kullanılmasına, menfaatler uğruna susturulmasına karşıdır, kendini ifade edemeyen bir yapıda sunulmasına karşıdır, şehitlik sıfatı kullanılırken, faizden ve fuhuştan bahsetmemesine karşıdır...Arkadaş, din hayata her açıdan nizam vermiyorsa, sadece acıları yok edip zalimlik edeni rahatlatıyorsa devletin din adına sunduğu bir saçmalaktan ibaret olarak kalacaktır.”¹²⁶

Marmara Üniversitesi Mola Kulübü tarafından çıkarıldığı ifade edilen *Mola*, genellikle edebî yazıların kaleme alındığı bir fanzindir. Ancak fanzinin satır aralarında Batı ve modernizm algısına ve Müslüman toplumunun tahayyülüne dair izler bulmak mümkündür.

¹²⁵ *Felâh*, No: Yok, Eylül 2011, s. 4-5.

¹²⁶ *Felâh*, No: 15, Eylül-Ekim 2013, s. 7.

Fanzinin birinci sayısındaki “Aadem” başlıklı yazıda, yazarın Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri tarafından dağıtılan bir broşürü değerlendirmesi bulunmaktadır. Yazar tarafından “kapitalizme karşı çıkma” sınırının, “komünizme kaçmamak” olarak belirlendiği görülmektedir:

“Tesettürü konu edindikleri yazılarında kendilerince kapitalizme karşı uyarılarda bulunmak istemişler ama sanki mesaj verecek yer bulamamışlar da yazının sonuç kısmına yapıştırmışlar. Hasılıkelam ‘Hanımlar tesettürlerine dikkat etmeli ve kapitalist olmamalılar.’ şeklinde bitmiş yazı. Genel olarak söylemlerine göz attım biraz. Kapitalizme karşı çıkmaları güzel bir şey tabi ama komünizme de kaçmamak gerek.”¹²⁷

Aynı yazının devamında yazar, “kabul ettiğim modernlik” ve “kabul etmediğim modernlik” tanımları yapmaktadır. Bu tanımlarda “geçmiş”in temel alındığı görülmektedir. Yazar, kabul ettiği modernliği şu sözlerle anlatmaktadır:

“Kabullendiğim modernlik ‘ihya’ kavramının etrafında şekillenen, geleneksel ilim silsilesine uyan, boynuzun kulağı geçmesi şeklinde süregelen -ve inşallah süregidecek olan- bir olgudur ki her neslin ilmi geliştirmesi ve yenilemesi şeklinde tezahür eder. Şeyh Edebali: ‘Geçmişini iyi bil ki, geleceğe sağlam basasın. Nereden geldiğini unutma ki, nereye gideceğini unutmayasın.’ İş; bu fikri ilme de uygulamak, bu şekilde ‘modern’ olmaktır.”¹²⁸

Yazarın kabul etmediği modernliğin ise geçmişin reddine dayalı olarak gerçekleşeni olduğunu ifade etmek mümkündür. Yazarın burada hayatını şekillendirenin farz, vacip, sünnet, mubah gibi kavramlar olduğunu belirttiği ve modernleşmede de bunların dikkate alınması gerektiğini düşündüğü görülmektedir:

“Kabul etmediğim modernlik ise sağlam bir yapıyı devam ettirmek dururken temel atmadan bina yükseltmeye çalışmaktır. Dikkat çekebilmek için, bilmeden farklı bir şey söyleyebilmek için... Düalist bir insan değildir aslında. Düalizmlerle de hiç hoşlaşmam. İnsanlığa sadece iki şık sunmak cimrilik değil de nedir? Yaratan nasıl yaratmış, nasıl kurallar koymuş bir bakmalı. Doğru yanlış yoktur bizde; farz vardır, vacip vardır, sünnet, mubah, mekruh, mendup, haram, helâl vardır.”¹²⁹

Modernleşmeyle birlikte özü kaybetme, kimliğini yitirme atıflarına “Pamuklu Çorap” başlıklı yazıda rastlanmaktadır. Modern insan, “Batı’dan beslenen bulanık bir beyne” sahiptir. Modern insanın “modernite tarafından esir edilmiş” beyinde duygulara yer yoktur ve bu insan adeta makineleşmiştir:

¹²⁷ *Mola*, No: 1, Sonbahar 2011, s. 6.

¹²⁸ A.e.

¹²⁹ A.e.

“Sonra gerilerde bir yerlerde kimliğimizi düşürdüğümüz bir zamandan gelen bir nefes üfleyecek arada sırada üstümüze ve modernitenin esir ettiği beyinlerimize bir jeton düşecek, ancak bu jeton süslü yalancıklarla öyle büyütülmüş olacak ki; duyguyla beslenmekten aciz bırakılmış makinevi beyinlerimizin aynı ölçülerle kalınlaştırılmış zarlarından düşmesi biraz zaman alacak. Bu nefes diyecek ki; ‘Talip; isteyen demektir, ilmi isteyen, adınız bu sizin, size verilenle yetinmeyin.’ Sonra hak verecek anlamsız bakan gözlere ve batıdan beslenen bulanık beyinlerin savrulmuşluğundan bahsedecektir.”¹³⁰

Mola’nın dördüncü sayısındaki “Aadem” başlıklı yazıda İslam dünyası “kazak” metaforuyla tarif edilmektedir. Yazarın burada “İslam değil İslam dünyası” diyerek İslam’ın özünde bir sorun olmadığını ifade etmek istediği düşünülebilir. Hz. Muhammed’in gerçek İslam’ın sağlam ipleriyle ördüğü kazak zaman içinde onu giyenlerce yıpratılmıştır ve artık giyeni koruyamamaktadır:

“Sanki İslam Dünyası –dikkat çekiyorum İslam değil İslam Dünyası- Hz. Peygamber’in sapa sağlam iplerle güzelce ördüğü bir kazak. Ancak bu kazak bunca zaman içerisinde o kadar yıpranmış ki üzerine yamalar yapılmaya çalışılmışsa da artık giyeni koruyamıyor, ilk başta olduğundan tamamen farklı bir hal almış ama ipi de hala sağlam.”¹³¹

Yazının devamında yazar, bu yamalı kazağın “yeniden” örülmesi gerektiğini söyleyip, bunun ancak eğitim yoluyla mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Ancak söz konusu olan eğitim, okullardaki eğitim değildir. Bu kazağın yeniden örülmesi her Müslümanın aile kurarak çocuklarını aile içinde eğitmesiyle mümkün olacaktır:

“Bizim bu kazağı söküp, tekrardan örmemiz gerek. ilmek ilmek – insan insan-şekil vermemiz gerek. Amacını unutmadan, aslından saptırmadan yenilememiz gerek. Nasıl’ını düşününce yine aynı cevabı veriyorum: Eğitim! Belki eğitim sistemimizi değiştiremeyeceğiz ya da Milli Eğitim Bakanı filan olmayacağız ama hepimiz anne- baba olacağız, önümüze şekillendirebileceğimiz, eğitebileceğimiz berrak zihinler gelecek onlara talim ve terbiye vereceğiz.”¹³²

Felâh ve *Mola*’da da diğer fanzinlerde olduğu gibi modernleşme, Batılılaşma ve Cumhuriyet eleştirilerinin yoğun olduğu görülmektedir. Ancak bu fanzinleri incelenen diğer fanzinlerden ayıranın, bu eleştirilerin işleniş biçimleri olduğu söylenebilir. Diğer fanzinlerde modernleşme, Batılılaşma ve Cumhuriyet hakkındaki

¹³⁰ *Mola*, No: 2, Güz 2011, s. 2.

¹³¹ *Mola*, No: 4, Bahar 2013, s. 10.

¹³² A.e.

görüşler ifade edilirken teorik bir altyapı desteğinin aranmadığı görülmektedir. Özden ve tarihten koparılma benzeri durumlar üzerinden melankolik bir söylemin kurulduğu gözlemlenmektedir.

Felâh ve *Mola*'daki örneklerde ise yazarlar düşüncelerini açıklarken “kapitalizm”, “düalizm”, “sınıflı toplum” gibi kavramlara başvurmaktadır. Özellikle *Felâh*'ta dinî kavramların çağdaş siyaset bilimi kavramlarıyla tanımlanmasına çabalandığı görülmektedir. Bu anlamda *Felâh*, Millî Görüş'ün “her olaya dine dayalı bir bakış açısı sağlama iddiası”nı¹³³ sürdürmektedir. Bu fanzinleri diğerlerinden ayıran dil farkında yayıncılarının üniversite öğrencisi olmalarının etkili olduğu söylenebilir. Üniversite öğrencisi olan fanzincilerin, var olan muhafazakâr tahayyüllerini içine girdikleri yeni ortamda karşılaştıkları kavramlarla birleştirerek okurlara aktarmak istemiş olabilecekleri düşünülebilir.

Üçüncü bölüm boyunca çalışmada incelenen fanzinlerde sıkça işlenen konular ve öne çıkan motifler üzerinden alternatif medyanın muhafazakâr gençler tarafından kullanılış biçimleri aktarılmaya çalışılmıştır. Fanzinlerin çıkarılmasında amaç kâr elde etmek olmadığından alıntılanan metinlerin yazarların en doğrudan düşüncelerini yansıtmaları bakımından önemli oldukları ifade edilebilir. Genç fanzincilerin düşüncelerini açıklamalarındaki bu dolaysızlığın aynı zamanda güncel bir “genç kuşak muhafazakârlığı” manzarası tarif etmeye elverişli olduğu da söylenebilir.

Fanzinlerde yer verilen geçmiş, bugün, Batı, Batılılaşma, Cumhuriyet ve kadın gibi konular hakkındaki yorumlarda muhafazakâr genç kuşak fanzincilerin, genel olarak kendilerinden önce var olan eski kuşak muhafazakârların yaklaşımlarından kopamadıkları görülmektedir. Fanzinlerde geçmiş yüceltilmekte, bugün yaşam tarzı üzerinden eleştirilmekte, Batı “ezeli düşman” şeklinde Müslümanları yok etmek üzere türlü oyunlara girişebilecek bir kötülük kaynağı olarak kodlanmakta, Batılılaşma ve modernleşme Batı taklitçiliğiyle özdeşleştirilmekte ve Cumhuriyet bu taklitçiliği yerleştiren, Müslümanları özlerinden koparan bir yönetim şekli biçiminde ele alınmakta, kadın, kamusal alan dışında, hane içinde ve genellikle annelik rolüyle

¹³³ Fehmi Çalmuk, “Necmettin Erbakan”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 554.

tanımlanmaktadır. Genellikle eski kuşak muhafazakârlar tarafından dillendirilmiş olan bu fikirlerin fanzinlerde hâlâ yer buluyor olması, onların genç kuşaklar tarafından çok fazla sorgulanmadan kabul edilerek yeniden üretildiklerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Fanzinlerin genelinde AKP iktidarına ya da güncel yerel siyasete açık atıfların bulunmadığı görülmektedir. “Dava”yla ilgili başlıkta “müteahhitleşen mücahit” imgesi gibi örneklere rastlansa da burada eleştirinin direkt olarak AKP iktidarına değil, bu iktidarın yaratmış olduğu zenginleşen “eski dava adamı” tiplerine yöneldiğini söylemek mümkündür. Ancak güncel yerel siyasetten uzak durmalarına rağmen genç kuşak muhafazakâr fanzincilerin, zulüm altındaki Müslüman coğrafyalar olarak tanımladıkları Filistin, Irak, Suriye ve Bosna’da yaşananlar üzerinden siyasal varlıklarını ilan ettiklerinden bahsedilebilir.

SONUÇ

Alternatif medyanın farklı yönlerine odaklanan çeşitli kuramsal yaklaşımların varlığından söz etmek mümkündür. Bu yaklaşımların tümünün ortaklaştığı nokta alternatif medyanın finansal bağımsızlığı ve yayın yapma motivasyonunun ticari kazanç sağlama olmamasıdır. Fanzinler de alternatif medya yayınları olarak finansal olarak kurum, kuruluş ve kişilerden bağımsız, özgür, basılı materyallerdir. Fanzinlerin finansal olarak sahip oldukları bu bağımsızlığın sağladığı sansürsüz söz söyleme imkânı, yerleşik siyasete ve toplum normlarına muhalif yazıların yayınlanabileceği bir mecra olarak tercih edilmelerine neden olmuştur.

Bu düşünceye paralel olarak dünyadaki ve Türkiye’deki gelişimleri göz önünde bulundurulduğunda fanzinlerin otorite karşıtı hareketlerde isyanın dile getirildiği yayınlar olarak yaygınlaştığı söylenebilir. Türkiye’de fanzinlerle ilgili yazılmış tezlerde mevcut siyasal, toplumsal, ekonomik koşullara hoşnutsuzlukların ifade edildiği rock ve metal fanzinlerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışma, araştırma nesnesi olarak muhafazakâr fanzinlerin seçilmesi yönünden diğer tezlerden ayrılmaktadır.

Kendini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlayan bir siyasi partinin iktidarında, muhafazakâr gençlerin anaakım medyada düşüncelerine yer bulabilecekken alternatif medyaya yönelmelerine duyulan merak bu çalışmanın ortaya çıkmasını güdüleyen faktör olmuştur. Çalışmada *H-aykırı*, *Suskun*, *Mola*, *Simurg*, *Vaveyla* ve *Felâh* adlı fanzinlerin çeşitli sayılarının incelenmesiyle elde edilen bulgular ışığında bir “muhafazakâr fanzinler evreni” tarif edilerek alternatif gençlik medyasındaki dönüşüm anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada muhafazakâr fanzinlerin kültürel hegemonya ile ilişkisi veya Türkiye kültürel siyasetinde ne türden bir yer tuttuğu çok fazla değerlendirmeye alınmamıştır. Bu konu önemli olmakla birlikte daha sonraki bir çalışmanın konusu olarak genişletilmeyi beklemektedir. İlk etapta bu “muhafazakâr fanzinler evreni”nin çerçevesi belirlenerek içerik analizi yapılması amaçlanmıştır.

Çalışma kaleme alınırken fanzinlerin çıkış öyküleriyle üretim süreçlerine ayrıntılı şekilde yer verilmeye çabalanmış, bunun için çalışmanın temel araştırma metodu olmamasına rağmen yüz yüze görüşmelerden de destek alınmıştır. Bu görüşmeler ve fanzinlerin çıkış yazılarından yola çıkarak, fanzin türünde yayıncılığın tercih edilme nedenlerinden en belirgin olanın, genelde öğrenci olmakla açıklanan maddi imkânsızlıklar olduğunu söylemek mümkündür. Fanzinlerin anaakım edebiyat dergilerinde yazmak için bir basamak ya da yazıların geliştirilebileceği bir okul olarak görüldüğü durumlarla da karşılaşmaktadır.

Çalışmaya konu olan fanzinlerin, temel fanzin ilkesi olarak belirtilebilecek “ticari kaygıyla yayınlanmama” ilkesine uygun olarak çıkarıldıkları görülmüştür. Ancak *H-aykırı*’nın bir yayınevinden toplu basımını yaparak parayla satılacak şekilde kitaplaşmış olması bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. Yine de *H-aykırı*’nın sayıları tek tek çıkarılırken böyle bir kaygıyı gütmediği de eklenmelidir.

Alternatif medya ürünü olarak fanzinlerin özgürlüğüne kısıtlamalar getirebilecek bir durum olarak, fanzinlerden bazılarının bazı kurumlarla ilişkide olmaları belirtilebilir. *Suskun*, *Vaveyla* ve *Simurg* profesyonel muhafazakâr süreli yayınların birlikteliğinden oluşan TÜRDEB’in resmî üyesidir. *Mola*’nın sayılarının son sayfalarında da “İlim Yayma Cemiyeti”ne teşekkür edilmektedir. *Felâh*’ın bu çalışmada incelenen son sayılarına doğru bir kişinin ismi “Medhal İlmî Araştırmalar Derneği Adına İmtiyaz Sahibi” olarak belirtilmektedir. Bu tarz kurum ve kuruluşlarla ilişkilerin fanzinlerin söz söyleme özgürlüklerine zarar verebilecekleri ve anaakımdan farklı çizgide yazıların kaleme alınmasını zorlaştırdıkları iddia edilebilir.

Üretim süreçlerinin yanı sıra fanzinlerin metin analizlerinden elde edilen bulgularda İslami motiflerin sıklıkla kullanılmakta olduğu görülmektedir. Muhafazakâr anlam dünyasında geçmişin hâlâ canlı olduğunu ve nostaljik bir kurguyla geçmişin bazı öğelerinin seçilerek bugünü şekillendirmek için referans noktası olarak algılandığını belirtmek mümkündür. Osmanlı geçmişine ya da peygamberlere ve onların yaşamlarına atıf yapılırken geçmişin iyiliğin ve bozulmamış olanın kaynağı olarak düşünüldüğü gözlemlenebilmektedir. Hatta dinî referanslar olmaksızın yalnızca “eski günler”in dahi doğruluğun hâkim olduğu zamanlar olarak özlemle anıldığı

sonucuna varılabilir. Geçmişin olumlu algılanışına bugünün olumsuz algılanışının eşlik ettiği eklenmelidir. Bugün, geçmişteki güzel günlerden uzaklaşmış karmaşık ve kötü bir zamanı temsil etmektedir

Henüz yaşamlarının başındaki genç fanzincilerin, tanıdığı olmadıkları bir eskiyi nasıl olup da özlemle anabildikleri, doğal olarak somut deneyimlere dayanılarak açıklanamaz. Bu durumda fanzinci gençleri eski özlemine yönlendirenin, onların muhafazakâr tahayyülleri olduğu söylenebilir. Fanzinci gençlerin muhafazakâr tahayyüllerini ise eski kuşak muhafazakârların görüşlerinin şekillendirdiği görülmektedir. Özellikle kadın, yaşam tarzı ve geçmişin yüceltilmesi konularında eski kuşağın fikirlerinin çeşitli biçimlerde tekrar edilmesiyle şekillenen genç kuşakların muhafazakâr tahayyülünün, var olan durumdan memnun olmadığı için onu değiştirmeye meyleden ve daha aktif bir müdahaleyi farklılaştırma perspektifine sahip olduğu söylenebilecek fanzin yayıncılığı alanına pek de kolay adapte olamayacağını düşünmek mümkün görünmektedir.

Fanzinlerin ilgilendikleri temel meselelerden birinin modernleşme olduğu söylenebilir. Modernleşmeye Batılılaşma olarak yaklaşıldığı ve Batılılaşmanın da Müslümanların özlerini kaybetmelerine neden olan Batı özentiliğiyle eş değer tutulduğu ifade edilebilir. Cumhuriyet, Batı taklitçiliğinin vücut bulduğu bir zulüm yönetimi olarak düşünülmektedir. Müslümanların Cumhuriyet devrimleriyle özlerinden ve tarihlerinden koparılarak büyük bir yıkıma maruz bırakıldığı düşüncesi hâkimdir.

Eleştirilerin direkt olarak iktidara yöneldiği örneklerle çok fazla karşılaşılmasa da yola çıkarken sahip olunan davanın kaybedildiğinin düşünüldüğü örnekler bulunmaktadır. Bu örnekler yazarların düzenle bütünleşmeye itirazları olarak okunabilir. Fanzinlerde kadınların annelik rolüyle ele alındıkları örneklerde, dünyaya yapacakları katkının iyi evlatlar yetiştirmeleri yoluyla mümkün olabileceği düşünülmektedir. Kadınlara annelik rolleri dışında yer verilen örneklerde ise kadın imajının olumsuz bir anlamla yüklü olduğu söylenebilir. Filistin, Bağdat, Suriye ve Bosna'da yaşanan acılarla ilgili yazılan yazıların satır aralarında Müslüman

toplumunun sessizliği ve parçalanmışlığı hakkında serzenişlere rastlamak mümkündür.

Bu çalışma açısından anaakım dergiciliğe göre özgür ve gerçeğe en yakın söylemi yansıtmaya gücüne sahip olan muhafazakâr fanzinlerin incelenmesi, muhafazakârlığın kitabi tanımının ötesinde veriler sağlayacağından akademik anlamda önemli bulunmuştur. Muhafazakâr fanzinler, çıkarıldıkları tarihlerdeki toplumsal koşullar tarafından şekillendirilen ve sansürsüz yayınlanma imkânına sahip kültürel ürünler olarak, ait oldukları dönemlere ışık tutabilecek potansiyele sahip olan akademik dikkate değer materyallerdir.

Muhafazakâr gençlerin alternatif medya yayını olan fanzinlere yönelme nedeni olarak ön plana çıkardıkları maddi imkânsızlığın yanında gizli bir “mağduriyet” hissiyatının varlığından söz edilebilir. Gençlerin yazılarında, fikirlerini meşru kabul eden bir iktidarın içinden konuşan birilerinin rahatlığı ve sakinliğinden çok, iktidar alanının dışından konuşan birilerinin tepkiselliği görölmektedir. Muhafazakâr genç fanzinci sıklıkla sesinin duyulmadığını ve Müslümanların zulme karşı “suskun” olduğunu vurgulamaktadır. Böyle bir çağda modern dünyanın tehditleri tarafından kuşatıldığının farkında olan az kişiden biri olduğu düşüncesiyle ve Müslümanları hem seslerini duyurmaya hem de tıpkı eski kuşaklar gibi “uyanışa” davet eden bir misyonla yazmaktadır. Bu anlamda genç kuşak muhafazakâr fanzincilerin eski kuşak muhafazakârlardan devraldıkları ve yeniden ürettikleri tepkisel dilin, kabaca anaakıma tepki olarak doğan alternatif medyanın tepkiselliğiyle buluşmasından ötürü fanzinlerin bir yayın türü olarak tercih edildiği söylenebilir. Muhafazakâr fanzincilerin önceki kuşaktan devralarak yeniden ürettikleri bu tepkisel dilde, çeşitli çevrelerde dile getirilen “kültürel hegemonya yoksunluğunun” etkili olduğu da düşünölebilir. Bu nedenle muhafazakâr fanzinciler tarafından üretilen metinleri kültürel hegemonya kavramıyla birlikte ele alacak çalışmalar tamamlayıcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akçaoğlu, Aksu: **Zarif ve Dinen Makbul: Muhafazakâr Üst-Orta Sınıf Habitusu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.
- Akkurt, Barış: **Fanzin(ci)ler Konuşuyor**, y.y., Propaganda Yayınları, 2014.
- Aktay, Yasin: “Halife Sonrası Şartlarda İslâmcılığın Öz-Diyar Algısı”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 68-96.
- Aktay, Yasin: “İslâmcılıktaki Muhafazakâr Bakiye”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 346-360.
- Albayrak, Nurettin: “Eyyûb:Edebiyat”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyyub#2-edebiyat>, 15 Mayıs 2019.
- Algül, Hüseyin: “Mus’ab b. Umeyr”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/musab-b-umeyr>, 15 Mayıs 2019.
- Altun, Murat: “The Photocopied 1990s: Youth, Culture, And Fanzines”, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.
- Asya, Arif Nihat: “*Fetih Marşı*”, (Çevrimiçi) http://www.siir.gen.tr/siir/a/arif_nihat_asya/fetih_marsi.htm, 5 Haziran 2019.
- Atakul, Satı: “Popüler Feminist Bir Yayın Deneyimi: Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.
- Atton, Chris: **Alternative Media**, 4.bs., London, Sage Publications, 2006.

- Atton, Chris: “Alternatif Medya’ya Yaklaşmak: Teori ve Metodoloji”, **Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya- Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler**, Haz. Berrin Yanıkkaya ve Barış Çoban, Çev. Berrin Yanıkkaya, Cilt I, İstanbul, Kalkedon, 2014, s.22-62.
- Bailey, Olga Guedes, Bart Cammaerts, Nico Carpentier: **Alternatif Medyayı Anlamak**, Çev. Çiğdem Öztürk, İstanbul, Kafka, 2015.
- Baker, Ulus: “Muhafazakâr Kisve”, Modern **Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 101-104.
- Bayazıt, Erdem: “*Sürüp Gelen Çağlardan*”, (Çevrimiçi) <https://www.antoloji.com/surup-gelen-caglardan-2-siiri/>, 1 Mart 2019.
- Belge, Murat: “Muhafazakârlık Üzerine”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 92-100.
- Black, Jasen Owen: “From Audience to Public: Comic Book Fanzines In The Seventies and Eighties”, Michigan State University, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Michigan, 2014.
- Blandy, Doug: “Zines Timeline”, (Çevrimiçi), http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html, 4 Şubat 2019.
- Bora, Tanıl: **Türk Sağının Üç Hâli: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslâmcılık**, 3. bs., İstanbul, Birikim Yayınları, 2003.
- Bora, Tanıl, Burak Onaran: “Nostalji ve Muhafazakârlık: ‘Mazi Cenneti’”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 234-260.

- Bora, Tanıl, Necmi Erdoğan: “‘Biz, Anadolu'nun Bağı Yanık Çocukları...’: Muhafazakâr Popülizm”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 632-644.
- Bora, Tanıl: “Milliyetçi-Muhafazakâr ve İslâmcı Düşünüşte Negatif Batı İmgesi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 3, 4.bs., İstanbul, İletişim, 2007, s. 251-268.
- Bora, Tanıl: **Cereyanlar: Türkiye’de Siyasî İdeolojiler**, İstanbul, İletişim, 2017.
- Bozkurt, Nebi: “Mescid-i Aksâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/mescid-i-aksa>, 20 Mayıs 2019.
- Bülent Kutlu, 21 Mayıs 2018, kişisel telefon görüşmesi.
- Bülent Kutlu (Gönderen), **Fanzin Manifestosu**, asmakat2002@yahoo.com (18 Haziran 2018), <fatmah.tekin@gmail.com> (Alıcı), (18 Haziran 2018)
- “Bülten”, (Çevrimiçi) <http://sozluk.gov.tr/> , 15 Mart 2019.
- Cankara, Pınar Özden: “Türkiye’de Sağ Muhafazakâr- İslamcılık Akımının Filistin Sorununa Yaklaşımı”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2013.
- Cantek, Levent: “Büyük Doğu”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 645-655.
- Çalmuk, Fehmi: “Necmettin Erbakan”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 550-567.

- Çayır, Kenan: **Türkiye’de İslâmcılık ve İslâmi Edebiyat: Toplu Hidayet Söyleminden Yeni Bireysel Müslümanlıklara**, 2.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Çetin, Şule: “Kore Savaşı’nın Türk Edebiyatında Uyandırdığı Akisler”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. LVIII, No: 1, 2018, s. 43-74.
- Çubukçu, Mete: **Bizim Filistin: Bir Direnişin Tarihçesi**, İstanbul, Metis, 2002.
- Demirci, Adnan Alper: “Shock İmagery In Turkish Heavy Metal Fanzines: A Reaction to Criticism From The Mainstream Media”, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2015.
- Demirkanoğlu, Yahya: “Muhafazakâr Düşünce de Kadının Toplumsal Konumu”, **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, C.XVII, No: 34, 2017, s. 285-305.
- Duncombe, Stephane: **Notes From Underground: Zines and The Politics of Alternative Culture**, 3. bs., Bloomington, Microcosm Publishing, 2008.
- Dur, Helim: “H-aykırı Hakkında”, **h-aykırı Toplu/Tıpkıbasım**, Ed. Helim Dur, İstanbul, Barbar Kitap, 2018, s.4-32.
- Duran, Burhanettin: “Cumhuriyet Dönemi İslâmcılığı: İdeolojik Konumları, Dönüşümü ve Evreleri”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 129-156.
- Elgün Oral, Aslı: “Alternatif Bir Medya, Altkültürün Sesi: Zinler Üzerine Bir Değerlendirme,” **Global Media Journal TR Edition**, C. VII, No: 14, 2017, s. 66-82.
- Elmastaş, Efe: **Şu Fanzin Meselesi**, y.y., y.y., 2018.

- Eroğlu, Ayşe: “Henri Bergson’da Bilinç-Sezgi İlişkisi”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No: 27, Aralık 2012, s. 81-102.
- “Fanzin Apartmanı Nedir?”, (Çevrimiçi) <https://fanzinapartmani.com/apartman-nedir/>, 15 Mart 2019.
- “Fanzin Dergicilik Okulu Başlıyor”, **Esenler Belediyesi**, (Çevrimiçi) <https://www.esenler.bel.tr/tr/icerik/33/5740/fanzin-dergicilik-okulu-basliyor.aspx>, 11 Mart 2019.
- Fayda, Mustafa: “Fil Vak’ası”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/fil-vakasi>, 15 Mayıs 2019.
- “Felâh”, (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/FelahDergi/>, 8 Mart 2019.
- Felâh*, Eylül 2011- Eylül Ekim 2012 arasında çıkarılmış 4 sayı.
- Güler, E. Zeynep: “Kadim Geleneğin Savunusundan Faydacılığa”, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, 6. bs., Ed. H. Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 117-162.
- Gültekin, Okan: “Fanzine Culture and Sports Fanzine in Turkey,” **International Journal of Physical Education, Sports and Health**, C. V, No:3, 2018, s. 88-94.
- “Hakkında”, **TÜRDEB**, (Çevrimiçi) <http://www.turdeb.com/turdeb-hakkinda-1.html>, 1 Mart 2019.
- Harman, Ömer Faruk: “Mûsâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/musa--peygamber>, 15 Mayıs 2019.
- Harman, Ömer Faruk: “Yûsuf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/yusuf>, 15 Mayıs 2019.
- H-aykırı*, Kasım 2011- Nisan 2017 arasında çıkarılmış 33 sayı.
- Hebdige, Dick: **Altkültür: Tarzın Anlamı**, Çev. Sinan Nişancı, İstanbul, Babil, 2004.

Helim Dur ile Facebook konuşması, 12 Şubat 2019.

Jenkins, Henry:

“*Star Trek* Rerun, Reread, Rewritten: Fan Writting as Textual Poaching,” **Critical Studies in Mass Communication**, C.V, No:2, 1988, s.88-107.

Kapar, Mehmet Ali:

“Ebû Leheb”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-leheb>, 15 Mayıs 2019.

Kara, İsmail:

“İslâmcı Söylemin Kaynakları ve Geçerlilik Değeri”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 34-47.

Keloğlu-İşler, Esra İlkay:

“A Missing Piece of the Social Memory: The "Kutup Yıldızı" (North Star) Journal Published by the Turkish Brigade during the Korean War”, **Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi**, 2014, s. 215-225.

Koç, Handan:

Muhafazakârlığa Karşı Feminizm, İstanbul, Destek Yayınevi, 2012.

Koh, Rowena:

“Alternative Literature in Libraries: The Unseen Zine,” **Connection Building**, C. XXVII, No: 2, 2008, s. 48-52.

Komaromi, Ann:

“The Material Existence of Soviet Samizdat,” **Slavic Review**, C. 63, No: 3, 2004, s. 597-618.

Kutlu, Cemil:

“Krasnoyarsk’ın Ölüm Kampından Yatılı Üniversiteye Dönüşmesi”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, No: 32, 2007, s. 245-267.

“Medhal Dergi”, (Çevrimiçi) www.medhaldergi.com, 8 Mart 2019.

“Medhal İlmî Araştırmalar Derneği”, (Çevrimiçi) <https://yellow.place/pt/medhal-ilm%C3%AE-ara%C5%9Ft%C4%B1rma-derne%C4%9Fi-istanbul-turkey>, 8 Mart 2019.

Mert, Nuray:

“Türkiye İslâmcılığına Tarihsel Bir Bakış”
Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, Cilt: 6, 2. bs., İstanbul, İletişim, 2005, s. 411-419.

“Miyon ve Vizyonumuz”, İlim Yayma Cemiyeti, (Çevrimiçi) <https://iyc.org.tr/miyon-ve-vizyonumuz>, 25 Mart 2019.

“MolaK”, (Çevrimiçi) https://www.facebook.com/Mola-K-129168863829012/?__tn__=%2Cd%2CP-R&eid=ARBX-sDgT-IMzT0gnfk5mu2W-Ilv4cwX4q-ysbx0xkbVs7_SqA92QEj2MWANgw1iBS_GPCxcpDM2czJD, 6 Mart 2019.

Mola, Sonbahar 2011- Bahar 2013 arasında çıkarılmış 4 sayı.

Mollaer, Fırat:

“Klasik Muhafazakârlıktan Tekno-Muhafazakârlığa: Tanım Sorunları, Temeller ve Değişmeler”, **Doğu Batı**, No: 58, Ağustos-Eylül-Ekim 2011, s. 59-72.

Moran, Ian P.:

“Punk: The Do-It-Yourself Subculture,” **Social Sciences Journal**, C. X, No:1, 2011, s. 58-65.

“Öğretim Programları”, **Millî Eğitim Bakanlığı**, 28 Eylül 2018, (Çevrimiçi) <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>, 14 Haziran 2019.

Ölçekçi, Haluk:

“Alternatif Bir Medya Olarak Fanzinler,” **The Journal of Academic Social Science Studies**, No: 53, 2016, s. 345-358.

Öktem, Altay:

Şeytan Aletleri: Genel Kültürden Kenar Kültüre Fanzinler ve Öteki Kitaplar, 2. bs., İstanbul, Everest Yayınları, 2006.

- Özipek, Bekir Berat: “Muhafazakârlık, Devrim ve Türkiye”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, Cilt: 5, 3. bs., İstanbul, İletişim, 2006, s. 66-91.
- Öztürk, Kemal: “Dava ve Siyaset (1) Dava nedir?”, *Yeni Şafak*, 14 Kasım 2017, (Çevrimiçi) <https://www.yenisafak.com/yazarlar/kemal-ozturk/dava-ve-siyaset-1-dava-nedir-2041067>, 2 Haziran 2019.
- Öztürk, Selahattin, Abdurrahman M. Hacıismailoğlu, Muhammed Hızarcı: **Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu: Süreli Yayınlar**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü, 2006.
- Pala, İskender: “Nemrut: Türk Edebiyatı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/nemrud#2-turk-edebiyati>, 15 Mayıs 2019
- Pappe, İlan: **Modern Filistin Tarihi**, Çev. Nuri Plümer, Ankara, Phoenix, 2007.
- Sağlam, Ömer: “İnkılâp mı İnkılâp mı? Ya da köpekleştirmek mi, köpekleşmek mi?”, 9 Aralık 2014, (Çevrimiçi) <https://www.turkishnews.com/tr/content/2014/12/09/inkilap-mi-inkilap-mi-ya-da-kopeklestirmek-mi-kopeklesmek-mi/>, 2 Haziran 2019.
- Savage Jon: “Punk”, **Encyclopedia Britannica**, (Çevrimiçi), <https://www.britannica.com/art/punk>, 10 Mayıs 2019.
- Sezen, Diğdem: “Dijital Sonrası Hayran Kültürünün Dönüşümü Üzerine”, **Dijital: Kavramlar, Olanaklar, Deneyimler**, Ed. Nilüfer Timisi, İstanbul, Kalkedon, 2016, s. 161-187.
- Simurg*, 2018 yılında çıkarılmış ilk 2 sayı.
- “Simurg Fanzin”, **Artvin Çoruh Üniversitesi Öğrenci Dayanışması**, (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=DGuTIAwPz8k>, 1 Mart 2019.

“Simurg Fanzin”, (Çevrimiçi) <https://www.instagram.com/simurgfanzin/>, 1 Mart 2019.

“Simurg Fanzin”, **TÜRDEB**, (Çevrimiçi) <http://www.turdeb.com/portfolio-item/simurg-fanzin/>, 1 Mart 2019.

“Suskun Fanzin”, (Çevrimiçi) <https://www.instagram.com/suskunfanzin/?hl=tr>, 18 Şubat 2019.

Suskun, Kasım 2016- 2018 arasında çıkarılmış 11 sayı.

Takış,Taşkın: “Hira Dağı Kadar Müslüman Tanrı Dağı Kadar Türk”, **Doğu Batı**, No: 58, Ağustos-Eylül-Ekim 2011, s. 8-9.

Tanyu, Hikmet: “Cûdî Dağı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/cudi-dagi>, 15 Mayıs 2019.

Triggs,Teal: “Scissors and Glue: Punk Fanzines and the Creation of a DIY Aesthetic,” **Journal of Design History**, C. XIX, No: 1, 2006, s. 69-83.

Tuğal, Cihan: **Pasif Devrim: İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi**, Çev. Ferit Burak Aydar, 3. bs., İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2014.

“Türkiye’nin Fanzinleri”, 2002, (Çevrimiçi), <http://arsiv.ntv.com.tr/news/150488.asp>, 10 Mayıs 2019.

Ubeydullah Erdoğan ile yüz yüze görüşme, 9 Şubat 2019

- Uzun, Mustafa: “İbrâhim: Türk Edebiyatı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim--peygamber>, 15 Mayıs 2019.
- Uzun, Mustafa: “Firavun: Edebiyat”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/firavun#2-ebediyat>, 15 Mayıs 2019
- Vatikiotis, Pantelis: “İletişim Kuramı ve Alternatif Medya”, **Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya- Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler**, Haz. Berrin Yanıkkaya ve Barış Çoban, Çev. Berrin Yanıkkaya, Cilt I, İstanbul, Kalkedon, 2014, s. 63-98.
- Vaveyla*, Eylül 2017- Nisan 2018 arasında çıkarılmış 5 sayı.
- “Vaveyla Fanzin”, **TÜRDEB**, (Çevrimiçi) <http://www.turdeb.com/portfolio-item/vaveyla-fanzin/>, 20 Şubat 2019.
- Yanıkkaya, Berrin, Barış Çoban: “Radikal Medya ve Radikal Etik: Alternatif Medya Etiği Tartışmaları”, **Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya- Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler**, Haz. Berrin Yanıkkaya ve Barış Çoban, Cilt I, İstanbul, Kalkedon, 2014, s. 115-156.
- “Yedi Güzel Adam”, **TRT 1**, (Çevrimiçi) <https://www.trt1.com.tr/arsiv/yedi-guzel-adam>, 1 Mart 2019.